

ФЕДІР ОНУФРІЙЧУК

К В І Т И

MATEPI,

*яка на чудових і пахучих квітниках біля
нашої рідної й незабутньої хатини в
Україні навчила мене вирощувати, шанував-
ти й любити квіти, —*

що працю з глибокою пошаною присвячує

спів-автор.

T. ONUFRYCHUK

F L O W E R S

Published and printed by
TRIDENT PRESS LIMITED
Winnipeg, Man.
1 9 5 6

Ф. ОНУФРІЙЧУК

К В І Т И

В и д а н н я
ВИДАВНИЧОЇ СПІЛКИ "ТРИЗУБ"
Вінніпег, Канада
1 9 5 6

F O R E W O R D

This booklet on flowering plants for garden and indoor use by Mr. T. Onufrychuk should prove of real value to flower lovers. The information on meanings and derivations of flower names is not often found in smaller books on the subject and is of much interest. Such names are frequently very descriptive of the species and should be better understood.

The author's choice of species and flower types is good; of the many hundreds of flowers which could have been included the relatively small number represents most of the well tried and widely used species and selections.

In many ways this booklet is a valuable contribution and should enjoy a welcome spot on home gardeners' library shelves across the country.

E. T. Andersen,
Associate Professor of Plant Science,
The University of Manitoba.

П Е Р Е Д М О В А

Книжечка Ф. Онуфрійчука, в якій подається вказівки про племеніння городніх і хатніх квітів, є справжньою цінністю для всіх, що люблять ці шляхетні рослини. Дуже цікаві є також інформації про походження і значення рослин; такі інформації рідко трапляються в менших обсягом книжках. Часто, однаке, назви є багатомовні й дозволяють краще розуміти вид.

Автор добре вибрав види й гатунки рослин; описані є якраз найкраще випробувані й найширше розповсюджені з-поміж багатьох сотень квітів, які могли бути сюди включені.

В багатьох відношеннях ця книжечка є цінним вкладом і повинна знайти гідне місце в домашній бібліотеці городників усієї країни.

Е. Т. Андерсен,
Професор культури рослин
Манітобського Університету.

В С Т У П

“Тоді неси мою душу
Туди, де мій мілій
Червоною калиною
Повстав на могилі.
Буде легче в чужім полі
Сироті лежати,
Буде над ним його мила
Квіткою стояти.”

Т. Г. Шевченко.

Ліс, лісостеп і степ надали характерного краєвиду Україні, який у своїй різноманітності творить єдину під сонцем гармонійну цілість, що в устах чужинця збуджує чар захоплення, а в душі українця — безмежну любов до Рідного Краю та найкращі вартості людського духа, зафіковані історією минулих поколінь народу.

І в народній словесній поезії, і в геніяльній творчості мистців українського слова яскраво віддзеркалений дух української природи чи то в суцільному комплексі, чи у фрагментарних образах. Українець, як завершення природи власного краю, так нероздільно зв'язаний з його черноземом, шепотом смерек, зеленими дібровами, золотими ланами збіжжя, буйними вітрами, тихими водами рік, пишними біля хат квітниками та ясним сонцем і зорями, — що неможливим стає окреме

їх трактування. Наша батьківщина має чудову природу. І наш народ, особливо українська жінка, живучи серед цієї Божої краси, перенесла її на народне мистецтво. То вона своїми руками під надхненням цієї краси уформувала та гармонійно увічнила в народніх вишивках, писанках, різних хатніх малюнках і т. п. Більша кількість вишивок чи то на сорочках, чи то на рушниках віддзеркалюють природу. А особливо це можна побачити на київських узорах, що представляють колосся збіжжя, червону рожу, сині волошки, червоні маки та інші рослини.

Там, на незабутній батьківщині, українська жінка присвячувала багато уваги на провадження прихатніх квітників, у яких було безліч різних квітів. Квітка становила немовби частину душі української жінки. Квітами уквітчували образи в хатах, вінками з квітів уквітчували дівчата голови на весіллях, квітками обсаджували могили своїх найдорожчих і, зрештою, квітами лікували деякі недуги. І тому окрім квіти у нашого народу мають символічне значення: любови, краси, дружби, здоров'я, надії, обіцянки, вірно-

сти, доброти, невинності, радості, спокою й журби.

І не дивно, що по цілому світі, де тільки немилосердна доля загнала нашу жінку, біля її хати можна побачити маленький чепуринський квітничок, якого вона з любов'ю дбайливо доглядає, а цим самим передає це все своїм нащадкам. І ось, щоб поглибити знання культури квітів, пригадати їхнє значення в нашому житті, а саме головне, щоб

пригадати наше рідне, українське походження, видається цю скромну працю. Коли вона хоч частинно виконає своє завдання, то й ціль її буде осягнена.

Вважаю своїм обов'язком подякувати п. Е. Т. Андерсенові, Професорові Манітобського Університету, п. С. Малкові Б.С.А. за перегляд праці й ботанічні поради та Д-рові Г. Тенянові за переведення мовних поправок.

Автор.

ЗАГАЛЬНА ІСТОРІЯ ТА ГЕОГРАФІЯ КВІТІВ.

Історія квітів губиться в темряві віків. П'ять тисяч літ тому назад в Китаю, біля сучасного міста Пекіну, знаходився великих розмірів ботанічний парк, в якому були культивовані різні рослини, а між ними багато квітів. Подібні ботанічні сади були заложені і в Європі; відомими між ними були парк з квітами в Салерно в Венеції, залений в 1340 році, і в Гайдельберзі в Німеччині — в 1593 р.

Зі старої історії відомі так звані висячі сади в Вавилоні. В старих часах велику роля відіграли городи різних замків, а особливо монастирів, де були культивовані різні лікарські рослини, а серед них і квіти.

В старій Греції квітництво було дуже розвинене, доказом чого є те, що народ у знак любові та пошани до квітів вибивав на своїх грошах квітку троянди або лілії ще від 800 до 200 років до Христа.

Китайський імператор Шен-нунг видав в 2700 році до Христа книгу, в якій були описані лікарські рослини, а серед них і квіти. В цій книзі були подані також і поради як застосовувати ці рослини при недугах.

Аристотель також описав багато квітів, але його книга пропала. Сто літ після Христа грецький лікар Діоскорід

описав 600 лікарських рослин, а серед них багато квітів.

Старший Пліній описав лікарські рослини, а молодший написав книгу про городництво.

Особливо багато уваги звертали на квітництво в Єгипті фараони, які навіть видавали розпорядження та фахові поради при закладанні парків. В ті часи римляни дуже кохалися в квітництві; вони культивували різні квіти на кораблях, які виглядали, наче плаваючі острови. Особливо славився тоді корабель Калігула.

В останніх часах в Єгипті був розкопаний гробівець одного з фараонів, який був похований тому 4700 літ. В гробівці відкрито на денне світло замурований величезних розмірів човен, напереді якого була вирізблена квітка лотоса.

Королева квітів — троянда була найбільше культивована квіткою. В деяких народів вона представляла символ любові. Вона ж, здається, своїми колючками увінчала чоло Христа, й кров Спасителя замінила тоді її чудові квіти.

В Святому Письмі, як в Старому так і в Новому Заповіті, маємо дуже багато загадок про городи та квіти:

Рута. — *Ruta grafeolens* i *R. chalapensis* var *latifolia*.

“Та горе вам, фарисеї! бо дадете десятину з м'яти, рути і всяко-го зілля, а минасте суд і любов Божу. Се повинні були чинити, але й того не залишати.”

Лука 11. 42.

Водна лілея — Nymphaea alba, N. lotus і N. caerulea.

“А в передсінку головні вверху на стовпах були взором лілеї, на чотири лікті”.

Книга перша царів 7. 19.
і багато інших квітів.

Кожна квітка, як і людина, має свою батьківщину. Багато з них сотні літ тому назад були перенесені з одного краю до другого, закліматизувалися й набрали права рослинного громадянства.

Іноді за деякими квітками відбувалися дуже трудні експедиції. Такими квітками в минулому столітті були орхідеї, яких шукали в Болівії й Колумбії, та за яких платили величезні гроші.

Є відомим, що Сибір є батьківчиною альпійської троянди та лілеї, Мехіко — кактусів, цінії та лобелії, Далмация — резеди, Альпи — нарцизів, південна Америка — фуксій та лотосів, Японія — частинно троянд, айстрів, камелій та хризантем, Персія — культурних троянд, Каліфорнія — чудових маків, Канада — рути, Кавказ — журавельників, Україна — тюльпанів, Африка — гладіолів, Гімалайські гори в Азії — лілей.

Цікаву історію походження має вишня — те чудове дере-

во, що своїм білим квітом прикрашує рідні під солом'яними стріхами хати нашої батьківщини, та яку так чудово описав у вірші Т. Шевченко:

“Садок вишневий біля хати,
Хруші над вишнями гудуть”.

Вишня є нероздільним рослинним побратимом української селянської хати, але воно в дуже старі часи примандрувало в Україну.

Батьківчиною вишні є Азія. Примандрувала вона звідти в I столітті перед народженням Христа.

Привіз її до соняшної Італії в 70 році перед Христом відомий римський вождь Lucullus. Потім король Карл Великий видав розпорядження садити вишню, і в наслідок того вона розповсюдилася не тільки в Італії, але й у Франції, а потім і в цілій Європі.

В далекій Японії вишня становить для японського народу символ прибуття весни. В цей день свята, вулицями міст убрані в різnobарвні убрання з квітами в руках проходять мешканці міст, а в вишневих білих садках маленькі дітки, убрані в гафтовані кімона, танцюють та співають на честь весни, а хлопці кидають догори різnobарвні ракети та палять огнища.

Багато уваги присвятили квітам також і світової слави мистці-малярі, а тим самим увічнили їх залишили на малюнках різні їх види. Серед них були: Leonardo da Vinci

(1452—1519) намалював квіти анемонів, Albrecht Dürer (1471—1528) — колючіну, Jean-Baptiste Monnoyer (1634 - 1699) — рожі, піонії, Shin-tao—(1630 1707) — орхідеї, I. A. Portail (1695—1759) — квіти у вазі, Abraham Brueghel (1631—1690) — квіти у вазі і багато інших.

В старі часи квіти ще мали застосування як засушенні на-
туральні пахощі. Великі скри-
ні з одяжею, а особливо з бі-
лизною були обложені різни-
ми засушеними пахучими кві-
тами, які надавали передусім
пахощів, а також були засо-
бом проти молі, а навіть, як
твірдять наші бабусі, проти
недуг.

До таких квітів належать:
лавенда, пелюстки троянди,
вербена, листки пахучої піво-
нії, квіти пахучого рум'янку,
розмарину та інших.

В ті старі часи засушували
ті квіти в той спосіб, що кла-
ли їх до теплого піску, а це
тому, що ті квіти так засушені
ні не тратили ані своєї бар-
ви, ані пахощів, а також фор-
ми. Іноді до того піску дода-
вали камінної солі, порізані
частинки цинамону, гроцди-
ків та корінчиків квітки пів-
ників.

В Литві в одній дуже старій книзі — поради для господинь на виготовлення сухих квітів є ось така порада: найкращи-
ми квітами до засушення на зиму є троянда, жасмин, ла-
венда. Збирати квіти треба ко-
ли вони починають розвивати-
ся й без стеблинок. Найкра-
щою порою збирання квітів є полудень, коли з квітів зійде
роса.

Так зібрани квіти уклада-
ється до скляного або глиня-
ного начиння, присипається
їх дрібненькою підсмаленою
сіллю і, щоб квіти добре уло-
жились в начинню, верх начин-
ня притискається на пару день
якимсь тягарем.

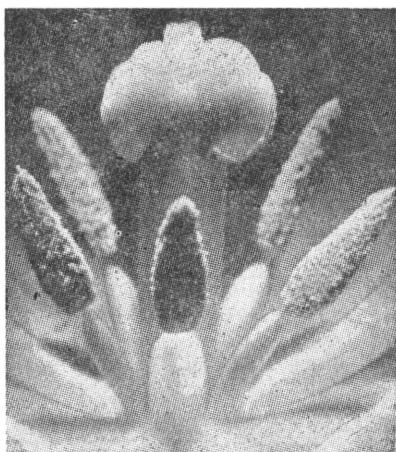
Коли квіти уложаться, верх
начиння обв'язується пухирем
і ставиться до сухого провів-
ного місця.

По деякому часі квіти з начиння виймаються, уклада-
ються до маленьких шовкових
мішочків, гарно зав'язуються
стяжками й укладається їх до білизнярок або шаф з оде-
жею. Вони видаватимуть дуже приємні пахощі.

Особливо в старі часи цими
пахощами були переповнені
дівочі скрині.

АНАТОМІЯ І СИСТЕМАТИКА РОСЛИН.

Життя кожної рослини подібне до життя людини та тварини. Рослина, подібно як і людина, родиться, побирає відживні речовини, росте, в її організмі відбуваються різні переміні, нарешті, вона в своєму житті підлягає різним недугам і, як все на світі, має свій початок — народження й кінець — смерть.

Квітка тюльпану
в побільщенню.

Вона розвивається з маленької зернинки, в якій в її манусінькому зародкові (ембріо) є заложені або заховані Богом надані всі її прикмети, як форма, барва, вік життя і т. п.

Кожне таке зернятко є покрите шкірочкою, а всередині складається з двох частин, з

поживної тканини та зародка, який у свою чергу складається з корінця, стеблинки й листочків. Це зернятко, коли попаде на відповідний ґрунт, будиться зі сну й починає розвиватись; його зародок спочатку живиться з поживної тканини зерна, потім йому стає тісно, шкірка зернятка лопає, корінчики починають брати поживу з землі, на поверхню ґрунту пробиваються листочки й починається розвиток та життя рослини.

Рослина росте і в певному часі життя на кінцях стеблинок, або в листових кутах, видає квітку, яка має велике значення в житті рослини, бо вона мусить видати насіння на розвиток її будучих нащадків.

Кожна квітка складається з чашечки, яка знаходиться зі споду квітки; — це є кружальце зелененьких листочків; вгорі знаходитьсь віночок або корона квітки — є це кружальце барвистих листочків, або пелюстків, які сидять зверху чашечки. Всередині квітка має статеві органи: — жіночого — маточку та чоловічого — пилляків. (Див. світлину).

Коли рослина осягне свого мужнього віку, вона починає цвісти; пилляки видають пилинки, які за допомогою комах, вітру або самозапилення попадають на маточку, проростають і відбувається за-

пілднення. Цим і закінчується завдання чудово барвистої квітки; її листочки корони обпадають, а в маточці витворюються нові насінинячка — продовження життя будучих нащадків.

Ціла рослина складається з трьох головних частин: кореня, стеблини й листків. Корінь рослини закріплює її в ґрунті й за допомогою кореневих волосиків побирає з ґрунту воду та поживні речовини.

Стеблина виростає вгору, тримає на собі всю асиміляційну частину рослини та є посередником передавання води та потрібних речовин з кореня до листків, та навпаки, з листків до кореня асимілятів і органічних речовин.

У листках відбувається при світлі процес асиміляції вуглекисного газу, творення при допомозі води й мінеральних солів пластичних речовин та випаровання води. І це все в листках виконують маленькі зелені зернинки хлорофілу, які містять у собі ту життєву конечну лябораторію витворювання крохмалю й цукру. Вони також мають силу набирати енергію соняшного світла та за допомогою крохмалю передавати живим істотам.

Деякі рослини мають здібність виконувати рухи, як наприклад, хміль, соняшник та плющ; деякі з них показують години дня, квітка нагідки зрані передбачає дощ, вночі закривають свої квітові віноч-

ки, наче засипляють — ешшольція, тютюн та чистець.

Відомий шведський природник Лінней, ще за свого життя в місті Упсалі створив був за допомогою квітів годинник, який у соняшні дні доходливо показував години дня. Раненько, о 3 годині, квітка ранника розкривала свої квіткові пелюстки, потім через годину розкривала свої пелюсточки квітка цикорії й так далі, аж о 12 годині вночі закривали на ніч свої пелюстки велики квіти кактусів.

Всі рослини, які заселяють світ Божий, мають різні форми. Майже неможливо знайти цілком подібних одну до одної рослин. Тому повстала потреба поділити рослини на групи та створити їх систематику.

Першим основоположником систематики рослин був грецький вчений Теофраст (372 — 287 до Хр.), який описав 500 рослин та поділив їх на дерева, корчі та трави.

Пліній старший (79 рік до Христа) описав також 1000 рослин особливо лікарських.

Цезальпін (1519 — 1603) опрацював систематику рослин на підставі будови овочів.

Однаке, систематику рослин, яка й існує тепер, опрацював шведський природник Карл Лінней (1707—1778). Він в основу систематики рослин взяв статеву будову квітки. Своєю систематикою рослин, він привів до порядку рослин-

ний світ і дав кожній людині можливість пізнавати рослини. Крім того він, щоб не було помилок, дав рослинам назви в латинській мові, які залишилися й дотепер. За свого життя він описав та дав назви 10,000 рослинним видам.

Кожна назва рослини складається з двох слів: перше слово означає рід рослини, друге — характерні прикмети даного виду, їй при кінці цих назв є поставлене скорочене прізвище людини, яка описала й надала назву цій рослині.

Для прикладу візьмім квітку тюльпанів. Всі види тюльпанів становлять один створений на початку світу Богом рід тюльпанів. К. Лінней надав їм назву *Tulipa*. Цей рід має однакову біологічну будову клітини й статеву будову квітки, але один з тих видів має квітку рожеву, другий —

червону, інший — махрову, а діляться вони на різні види й тому кожний вид має свою родову назву “*Tulipa*” і видову, яка означає його характерні зовнішні прикмети виду, як забарвлення, форма пелюстків, як, напр., *Tulipa silvestris* L. тюльпан лісовий і т. п.

Загально прийнято раз наданих попередньо назв не зміняти, але в дійсності так не є, багатьом вже названим видам надано нові назви й ці нові назви в систематиці названо синонімами, напр., вид квітки хризантеми має назву надану К. Ліннеєм *Chrysanthemum indicum* L., але потім надано їй інші назви, й тому для кращого означення її при першій назві додаються її синоніми, як *Ch. indicum* L. (син. *Ch. sinense* Sabine, *Ch. hortorum* Bailey).

А Г Е Р А Т У М

Ageratum L.

Англійська назва *Ageratum*.

Родина *Compositae*.

Слово “*Ageratum*” є грецького походження, що означає “*Ageratos*” — вічно молодий, або не старіючий. Надано квітці цю назву з огляду на довге її квітування.

До цього виду належать однорічні та багаторічні рослини. Листя на стеблах розміщене супротивно, має форму яйцевату з зубчастими берегами. Сидить на листоніжці. Квіти зібрани в кошички, бувають голубої, срібно-сірої, рожевої або білої барви. Є 30 відомих видів цієї квітки. Ростуть вони в північній та південній Америці.

Найбільше культивованою, особливо для обрамування країв квітників так званих бордюрів — смужок, або обсадження віконних скриньок є низенька квітуча синьою барвою відміна “*Ageratum vag ruminum Hort*”. Починає вона цвісти дуже рано і квітує ціле літо без перерви до самих морозів. В каталогах її можна знайти під назвою “*Blue Cap*”. Виростає 4—9 інчів високо.

До культивування високих відмін 10-25 інч. є найкращою

“*Ageratum texicanum Sims*”, якої батьківщиною є Мехіко й Перу. Цвіте майже цілий рік, але час найбільшого квітування припадає на літо й осінь. Ця відміна надається до зрізування на букети (китиці).

Розмножується агератум з насіння, або вегетативно за допомогою живців. В цьому останньому випадкові восени пересаджується матірні рослини до зимового переховування в холодних теплицях у горшках. Рослини з живців виростають рівніші.

Насіння агератум дуже дрібненьке, подовгастої форми, темно-бурої барви. В одному грамі міститься 8.000 зернинок. Тому що насіння є дуже дрібненьке, воно вимагає після посіяння легкого покриття землею. Висівати треба насіння в місяцях березні або квітні в помешканні, теплу му парникові, або теплиці і як тільки покажуться на поверхні землі перші два листочки, треба пересадити їх до скриньок. До ґрунту висаджується в місяці травні. В місцевостях, де є довше літо, ѹ весна починається раніше, можна насіння цієї квітки висівати просто до ґрунту, але тільки тоді, коли є переконання, що не буде ранніх морозів. Восени перед морозами квітучу агератум можна викопати з грудкою землі з

квітника та пересадити до горшка і перенести до помешкання; вона там буде квітувати ще кілька тижнів.

АЗАЛІЯ і БЕРДУЛЯН.

Azalea L. — Rhododendron L.

Англійська назва Azalea.

Родина Ericaceae.

Назва Azalea — латинського походження. З грецького — *azaleos* — означає сухий.

Назва Rhododendron є грецького походження і означає: *rhodos* — троянду, *dendron* — дерево. В Україні Rhododendron називають альпійською трояндою.

Є це чагарники, рідше дерева. Листорозміщення на-вперемінне. Листя довге, зворотньо-яйцеватої або ланцетуватої форми; цілокрайнє або війчасте; опадне або вічнозелене, квіти дуже гарні, пахучі, великої форми; білої, золотаво-жовтої, або червоні барви. Квітки зібрані в окружкові грони.

Відомих є іх 30 видів.

В Україні на волинському Поліссі росте дико розкішний корч азалії **A. pontica L.** (*R. flavum* G. Don.). Квіти цієї рослини цвітуть в місяці травні золотаво-жовтою барвою; пахнуть дуже сильно і приємно. Вони є зібрані в окружкові грони. Листя опадні, ланцету-

ватої форми, покриті м'якими волосками.

R. Kotschyj Simk. (*R. myrtifolium* Scott. et Kotschyj); росте в Карпатах. Квіти гарні, сидять поодинці. Цвітуть в місяці червні. Листя дуже тверде, шпилькове, подібне до шкіри; зісподу покрите густим волоссям.

В Європі є ще відома та культивована відміна **R. indicum Sw.** (син. *A. indica* L.). Батьківщиною її є Японія. Листя має темнозелене, шпилькове, еліптичної форми, квіти сидять поодинці. Цвітуть ясночервоною барвою в місяці травні.

В Америці та Канаді є культивовані такі відміни:

A. calendulacea. Цвіте жовтою барвою у відтінках від золотого до помаранчового. Виростає до 10 фіт. високо. Цвіте в місяцях червні і липні.

A. viscosa. Цвіте рожево-блію барвою. Виростає від 4 до 7 фіт. високо. Цвіте рано.

A. ledifolia rosea magnifica. Квіти має білої барви з карміновими плямами.

A. amoena. Виростає 6 фіт. високо. Квіти подвійні, рожево-пурпурової барви.

У Канаді є культивований наш рослинний земляк *A. pontica* L.

Розмножувати ці рослини можна за допомогою насіння, відрізів та щеплення. Однак культура їх виведення вимагає багато знання, практики, відповідних теплиць та часу,

тому найкраще набувати їх у відомих фірмах, чи шкілках готові однорічні корочки з готовою короною п'яти галузок, що на кінцях мають квітові пучки.

Вимагають ґрунту легкого, багатого в поживні речовини. Найкращим ґрунтом для них є перегниле листя з букових та дубових лісів.

Rhododendron indicum.

Рослини призначені до культири в помешканні взимі, треба садити до горшків у місяці вересні. По посадженні поставити в помешканні де температура не пере-

вищає 55—65 ступ. Фаренгейта. Підливати треба декілька разів денно. Коли тільки квітові бутони почнуть розвиватися, підливання водою треба стримати, щоб не гнили бутони. Щоб квітування їх продовжити є бажаним перевести на деякий час до холоднішого помешкання.

Коли вони перецвітуть, треба кінці галузок, де були квіти, обрізати та перенести в холодне місце, але без доступу морозів. Там їх треба підливати. В початках місяця червня слідуючого року садиться їх до ґрунту разом з горшками та добре підливатися.

Дивна річ, що деякі рослини з цих відмін, зі своїми чудовими пахучими квітами, особливо дикі форми, як *A. pontica* L. несуть лісовим звірятам смерть, а це тому, що мають на спідній стороні листя груচоли, що видають сильну наркотично-отруйну рідину, так зв. *Andromedotoxin*. Дикі кози звичайно з'їдають листя і в дуже скорому часі гинуть від них. Це саме відноситься й до пташок.

За допомогою аналізи стверджено також, що бджільний мед з квітів цієї рослини частинно має в собі ту страшну отруту.

А Й С Т Р А .

Aster L.

Англійська назва Aster.

Родина Compositae.

“Опівночі айстри в саду розцвіли,
Умілисъ росою, вінки одягли,
І стали рожевого ранку чекати,
І в райдугу барвів життя убирали”.

O. Олесь.

Слово “aster” є грецького походження, що означає зірку. Тому, що айстра має гарну зіркову форму квітки, ій дано цю назву.

Цієї квітки є відомих 250 видів, яких можна спіткати в дикому стані в Європі, Азії, а найбільше в північній Америці, зокрема в Канаді. Є це багаторічні рослини. Стеблина — висока — розгалужена. Листорозміщення спірально-наперемінне. Листя ланцетуваті, цілокрайні, або зубчасті. Квіти мають форму кошичків, зовні кошичик має обгортку з зелених листочків, потім ідуть крайові язичкові квітки, а посередині суцвіття містяться квітки трубчасті. Краса суцвіття залежить від численних крайових квіток. Айстри — рослини самозапильні. Бувають жовтої, білої, голубої й іноді червоної барви.

Найбільше культивованим у квітниках є *A. alpinus* L., (син. *A. pulchellus* Hohen.) Виростає від 6 до 10 інчів високо. Батьківщиною її є Україна, де вона росте дико на ва-

пняних скелях. Квітки великі, голубої барви. Сидять на коротких стеблинах, покритих м'якими волосками. Листя мають форму ланцетувату. Покриті зверху і зісподу полостою волосків. Цвіте при кінці травня, або на початку червня. Цієї айстри є відміни, що цвітуть білою або фіялковою барвою.

A. subcoeruleus S. Moore, походить з північної Америки. Цвіте пізніше — в вересні і жовтні. Виростає до 12 інчів високо. Стеблина рівна. Листя овальної форми, покриті легко волосками. Цілокрайні або зубчасті. Цвіткові кошички великі, сидять поодинці на окремих довгих гонах. Цвіте ясноблакитною барвою.

A. cordifolius. Батьківщиною її є східна Канада. Росте вона там в лісах дико. Виростає 3-4 фітів високо. Цвіте в вересні, жовтні — голубою барвою. Найкраще росте в тіні.

A. Amellus L. є італійського походження. Виростає до 20 інчів високо. Росте рівно — має гарну форму. Ціла рослина є покрита твердими волосками. Листя при землі мають форму лопати; вгорі поздовжньо-ланцетувату. Цвіте в серпні-вересні, ясно- і темного-лубою або рожевою барвами.

Недалеким родичем італійської айстри є *E. A. Thompsonii* Clarke, гімалайського походження. Цвіте в липні-серпні, фіялково-голубою барвою. Стеблина розгалужена.

Листя широкі, яйцеваті і пильчастокрайні.

Зі скрещування А. *Amellus* x А. *Thomsonii* виведено відміну А. *Frikartii hort.* Квіти має великої форми ясного-лубої барви, всередині — жовтої. Легко висівається сама. Виростає до 3 фітів високо. Цвіте в липні та серпні.

А. *Novaes-Angliae* L. походить з північної Америки. Стеблина струнка, вгорі розгалужена, рясно обсаджена серцевато-ланцетуватим волосистим листям. Потребує вогкого ґрунту. Виростає до 5 фітів високо. Цвіте в вересні-жовтні. Найкращі її культурні відміни є: 1) *Barts Pink* — цвіте рожевою барвою; 2) *Lil Fardell* — цвіте карміновою барвою.

А. *Novi Belgii* L. також походить з північної Америки. Виростає до 6 фітів високо. Стеблина вгорі міцно розгалужена. Цвіте в липні-серпні фіялковою барвою. Цієї квітки є багато культурних форм як: *Alderman Vokes*, цвіте в вересні-жовтні рожевою барвою, *Beechwood Challenger*, цвіте в вересні-жовтні червону барвою. *Mount Everest*, цвіте в вересні білою барвою, і багато інших.

Ці всі згадані відміни дуже гарно виглядають, коли є культивовані рясним килимом жовтих, білих, рожевих та фіялкових квіток серед зелених травників. Є цілком невибагливі. Ростуть на кожному ґрунті, тільки не дуже сухо-

му. Розмножується їх вегетативно — поділом корнища. При розмноженні з насіння є можливість витворити нові відміни.

Родичем довгорічних айстер є однорічна айстра “*Callistephus Nees*”. Назва “*Callistephus*” є грецького походження, що означає “*kallos*” — гарний, “*stephos*” — вінок. Цю назву надано цій айстрі з огляду на її великий гарний квістостан.

Одиночкою її відміною є С. *chinensis* Nees (син. *Aster chinensis* L.). Вона є китайсько-японського походження. Справаджена до Європи, а після й до інших країн через християнських місіонерів, що проповідували серед азійських народів Христову віру.

Стеблину має рівну, нерозгалужену. Ціла рослина є покрита пуховими волосками. Листя широко-овальні або трикутно-яйцеваті; з зубчастокрайні. Квітки великі, сидять поодинці на вершку довгої стеблини. Цвітуть у другій половині літа до пізньої осені.

Під оглядом будови квітки діляться на три форми. Найгарнішими відмінами цієї однорічної айстри є: 1) *Unicum*, 2) *Herkules*, 3) *Victoria*, 4) *Truumte* та інші.

Культура цих айстер є дуже легка. Насіння висівається до горшків або скриньок при кінці березня в теплом парникові або теплиці. Проростає насіння впродовж 8

днів. Коли зійдуть рослинки, треба їх пересадити окремо до скриньок. До ґрунту пересаджується їх в травні, рядками на відлеглості 2-3 інчів рядок від рядка. Пересаджувати до ґрунту треба конечно з грудкою землі.

Вимагають соняшного ґрунту, але не сухого. Можна їх пересаджувати з місця на місце, навіть тоді, коли вони цвітуть.

А Л И С С У М

Alyssum L.

Англійська назва *Alyssum*.

Родина *Cruciferae*.

Назва “*Alyssum*” є грецькою походження, що означає окрім “A” — заперечення або слово — ні, а “lyssa” — скаженину. Сама квітка отримала цю назву тому, що її в

A. maritemum.

ті старі часи вживали проти тяжкої недуги скаженини.

Батьківщиною її є Азія, північна Африка та Європа, а особливо Україна, де її відміна “*A. saxatile*” росте дико й своїми золотисто - жовтими, зібраними в китиці, квітками, прикрашує кам'яні будівлі та скелі Кам'янця Подільського. Є вона там немов би неминулою прикрасою.

Квітка ця буває однорічною, або багаторічною рослиною. Є покрита сіруватими волосками. В залежності від відміни цвіте білим, синім або жовтим цвітом. Є 100 знаних видів цієї квітки. В квітниках плекають переважно її відміну “*A. maritimum*”.

Є це однорічна рослина, цвіте біленькими пахучими квітками. Росте корчевм, розгалужується. Листя має прядовгасте. Насіння дуже дрібне, темно-жовтого кольору.

Насіння можна висівати весною просто до землі, однак є краще в початках місяця березня висівати до горшків і, коли зійдуть рослинки, жмутками по 4—5 рослинок разом пересадити до скриньочок, а опісля, як вони розвинуться, разом з грудкою землі пересадити на квітник. Дуже гарно вона виглядає, коли є посаджена як обвідка квітника. Вона розростається і творить неначе вузький довгий килимок. Цвіте від червня до пізньої осені. Росте

добре на кожній землі, вимагає соняшного місця.

Друга відміна “*A. saxatile*” є багаторічною рослиною. Цвіте крітень-травень. Вимагає землі багатої в вапно. Найкраще росте серед мурів та каміння.

АМАРАНТ.

Amarantus L.

Англ. назва Fountain Plant.

Родина *Amarantaceae*.

Слово *amarantus* є грецького походження, що означає: А — заперечення або ні; *morainein* — в'януть, що в загальному означає нев'янучі квіти. Друге значення цієї назви з грецького *amarantos* означає невмираючий.

Це є рід однорічних рідко багаторічних трав'яних рослин. Виростають від 1 до 5 фіт. високо. Квіти мають дрібні, вони творять стоячі або висячі китиці. Культивується їх завдяки барвистого листя, що надає квітникам гарного вигляду. Відомих є їх 45 видів.

Найбільше культивованім у квітниках є *A. caudatus L.* Помідори з Азії. Виростає від 3 до 5 фіт. високо. Листя має

яйцевато-ромбічну форму, з обох кінців гостре, довгоніжкове. Квіти червоно-лілові, або зелено-жовті, зібрани в довгі китиці, подібні до колосів, похилені вниз. Цвітуть від липня до вересня.

Var. atripurpleus hort. має листки пурпурової барви.

A. hybridus L. і *A. paniculatus L.* походять із східної Індії; мають подібні взнесені догори квітові китиці.

A. gangeticus var. tricolor L. (син. *A. tricolor hort.*). Виростає 2 фіт. високо. Листки є трибарвні — червоно-жовто-зелені.

A. salicifolius Veitch. має довге, вузьке, опадаюче листя, що напочатку має бронзовово-зелену, а восени помаранчево-червону барву. Ціла рослина творить гарну форму піраміди.

Всі ці відміни зі своїми гарними квітами, а особливо ріжнобарвним листям дуже гарно виглядають, коли є культивовані групами на квітниках серед зелених травників.

Розмножується їх за допомогою насіння, яке висівається в місяці квітні в теплицях або в помешканні. Коли зійдуть рослинки, пересаджується їх до скриньок, а при кінці травня садиться на квітник. Ростуть на кожному пожитковому ґрунті й не дуже сухому. Є світлолюбні.

АМАРИЛІС.

Amaryllis L.

Англійська назва *Amaryllis*.

Родина *Amaryllidaceae*.

Слово *Amaryllis* — грецько-го походження, що означає типову назву сільської дівчи-ни.

Це багаторічні рослини. Батьківщиною їх є східня Африка. Культивуються переважно в теплицях або в помешканнях.

Листки мають продовгасті, темнозелені. Виростають во-ни іноді пізніше від стеблини, але потім вповні розвиваються до часу розцвіту квіт-ки. Квіти цвітуть червоною, рожевою з ріжними відтінка-ми барвою. Сидять на стебли-нах по 2—3 і по своїй формі нагадують квітку лілії.

Стеблина всередині по-рожня, виростає до 18 інч. ви-соко.

Розмножуються амариліси переважно вегетативно за до-помогою цибулин, які садить-ся восени до горшків при-близно в місяцях вересні-жовтні. Земля повинна скла-датися з 8 частин листової, 2 частин дернової й 2 — піску. Садити цибулини треба до горшків в землю так глибоко, щоб $\frac{3}{4}$ її величини були в землі, а $\frac{1}{4}$ цибулини знахо-дилась на поверхні землі. По посадженню добре підлити водою та поставити в кімна-ті або теплиці з постійною

температурою. Коли покажеться паросток, тоді гор-щок виставляється на цілком сонячне місце. Під час веге-тациї вимагає постійного на-сичення водою, особливо коли ростуть листки й квітка.

Ціла вегетація квітки скла-дається з двох періодів: кві-тування і зимового відпочин-ку. На цей останній час най-краще примістити квітку в пивниці. Температура в тому часі повинна бути 34° Фаренг., також треба поволі зменшу-вати підливання водою.

Приблизно по новому році починається нова стадія кві-тування. Цибулина випускає листки, або іноді і стеблину. Коли тільки появляється па-ростки, треба обережно цілу цибулину з землею дістати з горшка, очистити патичком згори та навколо коріння ста-ру землю та, додаючи свіжої землі, пересадити до другого горшка і підлити добре во-дою. Потім цей горщок ста-виться на сонячне вікно. Ро-слина після розвинеться й по-чне квітувати.

Коли перецвіте остання квітка, тоді стеблину треба обрізати на 2 інч. високо від цибулини й виставити в пів-тінь на свіже повітря. В місяці серпні переноситься її на со-нячне світло, підв'язуються листки до кілочка. Бажаним є в тому часі засилювати її рідкими погноями.

Перед морозами, коли лист-ки почнуть жовкнути, треба її перенести до помешкання,

або теплиці, а при кінці місяця жовтня, горшки переносяться до зимового спочинку також до пивниці.

Наколи рослина перебула в горшку поверх трьох років, з появою першого паросточка треба цибулину обережно дістати з землею з горшка, обрізати відумерлі коріння та пересадити до нового горшка. При тому треба додати свіжої землі й підлити добре водою.

Коли при перегляді матірньої старої цибулини знайдуться малі цибулинки, то треба їх рукою відламати, якщо вони мають корінці, посадити їх окремо до горшків. Упродовж вегетації треба декілька разів їх пересаджувати до все більших горшків. Видавати квіт вони почнуть на 2—3 році своєї вегетації.

Амариліс є можливість розмножувати і генеративно за допомогою насіння, але це вимагає довшого часу й відповідних приміщень. А щоб квіти амарилісу видавали насіння — треба їх штучно запилювати.

АРИСТОЛОХІЯ.

Aristolochia L.

Англійська назва Birthwort.

Родина *Aristolochiaceae*.

Назва *aristolochia* є грецького походження, що озна-

чає: *aristos* — найкращий, *lochia* — порід. Надано цій рослині цю назву з огляду на її лікувальні властивості.

Є це виткі зела, або чагарники. Листки великі, шпилеваті — цілокрайні, мають форму серця. Листорозміщення наперемінне.

A. grandiflora.

Квіти мають форму люльки. Вони цвітуть рудавою, жовтою або білою барвами, іноді — краповані.

Відомих їх є 180 видів.

Для обсадження стін, альтанок, ганків, арк та стовбу́рів найкраще надаються: *A.*

macrophylla Lam. (син. *A. siphon* L'Herit.) з північної Америки та 2) *A. mandschurien-sis* Kom. з північної Кореї.

Для культивовання в теплицях найкраще надаються: *A. grandiflora* Switz. (син. *A. gigas* Lindl.) і *Varg. Sturtevati* W. Watts.

В Європі росте дико *A. Clematitis* L. Є це довгорічна відміна. Листки має серцеваті. Квіти виростають по декілька в кутках листків. Видають неприємний запах.

Розмножується аристолохію на весну живцями. Насінням розмножується дуже рідко.

В часі вегетації треба підливати рідкими погноями.

А С Т І Л Ъ Б А.

Astible Hamilt.

Англійська назва *Astible*.

Родина *Saxifragaceae*.

Слово *astible* є грецького походження, що означає: а — без, *stible* — блискучий, маєтъ цю назву надано цій рослині через її матові листки.

Це є довгорічні рослини. Батьківщиною їх є східня Азія, Гімалаї та північна Америка. Відомих є їх тільки 6 видів. Ростуть вони рівним корчем від 2 до 5 фіт. високо. Листи мають подвійно-або потрійно-пірнастосічні. Квіти

дрібненькі, зібрани в розлогісті китиці. Цвітуть в липні — серпні білою або рожевою барвами. Вимагають глибоко-поживного легкого ґрунту. Найкраще ростуть у півтіні.

Найкращими відмінами та найбільше культивованими є:

A. Davidii Henry. Цвіте рожевою барвою.

A. japonica Mig. (син. *Hoteia japonica* Moor. et Desne, *Spiraea japonica* hort.) Цвіте білою барвою.

Astible japonica.

Найгарнішою однак квіткою виглядає гіbrid *A. Arendsii* Arends.

Є ще відомі такі відміни цієї квітки: *Europa*, цвіте ясночорвоним квітом, *Rheinland* — цвіте карміновим квітом, *Peach Blossom* — ясночорвоним квітом, *Colonge* —

— темночервоним квітом.
Розмножується астільбу вегетативним способом поділу корнища. Насінням розмножується дуже рідко.

Дуже гарно ці рослини виглядають посаджені групами на квітниках, особливо при чагарниках.

БАРВІНОК.

Vinca L.

Англійська назва Periwinkle.

Родина Аросупасеа.

Стелиса, барвінку,
низень-низенько,
Присунься, козаче,
близень-близенько.
Українська народна пісня.

Назва Vinca латинського походження, що означає vincere — в'язати.

Барвінок є чарівна дика українського походження квітка.

Є це вічно зелені корчики з повзучими міцними стеблинами. Листки вічнозелені, бліскучі. Квіти велики, цвітуть червоную, блакитну або білою барвами. Виростають з листевих кутів.

Відомих їх є загально 10 видів.

Барвінок в Україні є загально відомою квіткою. Маємо про його багато уложеніх народніх пісень, напр.:

Я знаю те, що славою моєю
Душі мої не вернеться спокій,
І з листячка барвінку зеленого
Сплетеш вінок, на хрест повісиш мій.

Ой на горі василечки сходять,
Під горою барвінок послався,
Молод козак розпивсь-розгулявся.

Квітку барвінку в своїх віршах згадує також і Т. Шевченко:

На вгороді коло броду
Барвінок не сходить,
Чомусь дівчина до броду
По воду не ходить.

Барвінок цвіт і зеленів,
Слався, розстилався;
Та недосвіт перед світом
В садочок укрався.
Потоптає веселі квіти,
Побив... Поморозив...
Шкода того барвіночка,
Й недосвіта шкода.

По всій Україні, особливо в Криму, ростуть в дикій формі V. minor L., V. majus L. та V. herbaceae L.

V. minor L. Листки вічно-зелені, бліскучі, подібно як шкіра грубенькі, сидять на коротких листоніжках. Стеблина стелиться по землі, розгалужена, видає коріння. Квіти мають форму лійки, цвітуть фіолето-блакитною барвою.

Розмножується його за допомогою поділу старих корчів або відділенням закоренілих стеблинок.

V. majus L. Стеблини стеляться по землі, але не видають коріння. Квіти має більших розмірів.

Розмножується насінням, живцями та відкладами.

V. herbaceae L. Стеблини має також повзучі по землі. Листки блискучі, покриті пухом. Квіти цвітуть фіолетовою барвою.

Розмножується як *V. major* L.

Всі барвінки ростуть добре на кожному ґрунті, а особливо в затінку.

БЕГОНІЯ.

Begonia L.

Англійська назва *Begonia*.

Родина *Begoniaceae*.

Цю рослину названо в знак пошани іменем М. Бегона, який жив в 1638—1710 рр. і свого часу завідував островом St. Domingo.

Є це однорічні або багаторічні рослини, тропічного походження. Батьківщиною їх є Америка, Азія та Африка. Ростуть там переважно в лісах на підмоклих ґрунтах. Відомих їх є 400 видів.

Листки сидять на гоні поодинці. Нерівно-серцеватої форми. Квіти двостатеві. Насіння дрібне.

Під оглядом їх культури діляться вони на бегонії, що творять гарні квіти, та на бегонії, що видають дуже гарне декоративне листя.

Відміни та культура бегоній квітових. 1 — *B. semperf-*

florens Link. et Otto. Походить з Бразилії. Стеблини має розгалужені, іноді бувають вони забарвлені червоную барвою. Листки яйцеваті або округлі, блискучі, темнозеленої барви, пильчасто-крайні. Квіти цвітуть червоную, рожевою або білою барвами. За допомогою скрещування цієї відміни з іншими відмінами, як *B. gracilis* H.B.K., *B. Fuchsoides* Hook., *B. Schmidtiana* Regel, та інших витворено багато гібридів.

Найгарнішим з них є *vag. semperflorens compacta alba hort.*, — цвіте білою барвою, *Gracilis* "Rose D'Amour" — цвіте рожевою барвою, "Rose Marie" — карміновою барвою й *Grocilis* "Indianerin" має червоне забарвлення листків та кармінові квіти.

Цвітуть вони від місяця червня до жовтня. Вимагають поживного ґрунту. Розмножується їх генеративно за допомогою насіння, або вегетативно — живцями. Є світлолюбні.

Насіння висівається до скриньок, або мисок в місяцях лютому, або березні. Земля повинна складатися з 2-х частин перегнилої листяної землі, 1 частини піску, та $\frac{1}{2}$ частини торфу. Насіння їх є дуже дрібне, тому треба його розсівати на поверхні землі, потім накрити шклом. Поникати треба уважно розпиллячем. Скриньки ставиться до теплиці, де температура

повинна бути 68° Фаренг.

Коли виростуть рослини, шкла усуваються та рослини по деякому часі уважно з грудкою землі пересаджується окремо до скриньок. Опісля, коли вони розростуться, бажаним є їх ще раз пересадити до скриньок та перенести до парника й поволі призначаювати до холодного повітря.

Вночі вікна треба накривати матами, тому, що молоді рослини гинуть від венячих приморозків. Не можна підливати багато водою, бо вони від надміру води та-кож гинуть.

До відкритого ґрунту ви-саджується їх в місяці червні.

Є можливість їх культивувати в той спосіб, що вони будуть видавати квіти і взимі. Тоді насіння висівається в місяцях червні-липні. Культивується рослини спочатку в парниках, а при кінці місяця вересня пересаджується їх до горшків і переносяться їх до теплиці, де температура повинна бути 60° Фаренг. Цвітуть від місяця грудня до березня.

Розмножування вегетативно живцями перепроваджується в місяцях березні—квітні. Для того матірні рослини тримається в горшках у теплиці при температурі 34° Фаренг. Живці треба зрізати з вершків стеблин і по посадженні, коли вони видаудуть коріння, пересаджується їх окремо до горшків.

2.—*B. tuberhybrida* Voss. (син. *B. tuberosa* hort.). Появилася вона зі схрещування слідуючих відмін; *B. boliviensis* DC., *B. Pearcei* Hook., *B. Davisii* Veitch, *B. Froebellii* DC. і *B. octopetaeta* L'Hérit.

Є це дуже гарна бульбова рослина. Стеблину має не міцну, — легко ламається. Листя має серцевато-ланцетувату форму, темнозелене, бліскуче.

Квіти великих розмірів, бувають махрові або прості. Цвітуть жовтою, білою, рожевою або червоною барвами. Сидять на стеблинах по одній. Цієї рослини відрізняються три відмінні; 1. *B. tuberhybr. gigantea* hort., має великі квіти, 2. *B. tuberhybr. multiflora* hort., має дрібні квіти і *B. tuberhybr. flore pleno* penoula hort., має опущені стеблини.

Розмножується їх генеративно за допомогою насіння, або вегетативно — поділом бульб. Бегонію з дрібним квітом розмножується тільки вегетативно, а це тому, що вона не видає насіння.

Насіння висівається в місяцях січні або лютому до скриньок до листяної перегнилої землі з домішкою торфу та піску. Скриньки по посіві насіння прикривається шклом та папером і ставиться в теплиці, де температура повинна бути 68° Фагенг. Коли зійдуть рослини, їх декілька разів пересаджується окремо до інших скриньок, а

в місяцях березні або квітні пересаджується до теплих парників, при чому до парникової землі треба конечно домішати частину торфу.

При кінці травня пересаджується їх до квітників. Коли вони перецвітуть приблизно в місяці вересні перед морозами, тоді бульби викопується, пересувається, очищується від землі, переміщується в скриньках з дрібним торфом та ставиться для зимового переховання до помешкання при температурі 30—34° Фаренг.

На весні слідуючого року в місяці березні садиться їх до горшків, або парників і при кінці місяця травня висажується на квітники.

Відміни, що видають дрібні квіти та гарне декоративне листя.

1. *B. Rex Putzeys*. Батьківщиною її є східня Індія. Ціла рослина покрита волосками. Листки великих розмірів, серцеватої форми, зелені зі срібними смужками, зубчастокрайні. Сидять на довгих, грубих червоній барви ніжках. Квіти цвітуть біло-рожевою барвою.

Завдяки скрещуванню її з іншими відмінами, як *B. imperialis* Lem., *B. discolor* R. Br., *B. Beddomej* Hook fis. та ще іншими, витворено дуже гарні форми з різнобарвним листям.

Розмножується їх за допомогою стеблових живців, по ділом корнища й листям.

Другою відміною, що заслуговує на увагу є *B. metallica* G. Smith. Батьківщиною її є Бразилія. Ціла рослина покрита пуховими волосками. Листки мають однобоку серцевату форму, темнозелені, блискучі, на нижній стороні пурпурово-червоні. Квіти цвітуть рожевою або білою барвами.

Розмножується як *B. Rex Putzeys*.

Бульбами вегетативно розмножується в той спосіб, що бульби садяться в місяцях лютому або березні до скриньочок, та ставиться їх до помешкання або теплиці при 65—68° Ф. та добре поливається. Коли бульби видадуть листки, тоді їх пересаджується до горшків. Потім виноситься горшки до парників, або висажується до ґрунту.

БЕЗСМЕРТНИК.

Helichrysum Gaertn.

Англійська назва *Strawflower*.

Родина *Compositae*.

Слово *Helichrysum* грецького походження, що означає: *helios* — сонце, а *chrysos* — золото.

Є це однорічні або багаторічні півчагарникові рослини. Листорозміщення на стеблині мають спіральне. Листки — цілокрайні. Квіти творять кочички. Сидять на стеблинах

поодинці або зібрани догурту. Загально відомих є 400 видів. Батьківщиною їх є Африка, Азія, Європа та Австралія.

В Україні безсмертники є загально відомими квітами. Дівчата та й молодиці залибки їх зрізують, в'яжуть у пучечки або віночки та під солом'яною стріхою засушують. Взимі уквітчують та прикрашують ними в хатах образи та взагалі хати. Коли вони зрізані напіврозвиненими та в суху погоду й добре засушенні — можуть прикрашувати хату цілу зиму, тому то й звуть їх безсмертниками.

В Україні найбільше розповсюджений їх вид *H. arenarium*, якого відміни цвітуть рожевою та жовтою барвами.

Загально культивованою відміною є *H. bracteatum* Willd. (син. *H. chrysanthum* Pers. *H. viscosum* Sieb. та інші). Батьківщиною її є Австралія. Стеблину має високу, злегка волохатеньку. Листки — ланцетуваті. Квіти сидять на довгих стеблинах. Листки на оцвітіні сухі, звичайно жовтої барви. *Vag. album hort.* (син. *H. album hort.*), листки на оцвітіні має білої барви; *vag. nitrosoanquineum hort.*, листки на оцвітіні темночервоної барви.

H. fulgidum. Квіти має великих розмірів — махрові; цвітуть червоною, білою та рожевою барвами.

Всі згадані відміни цвітуть під місяця липня до осінніх

приморозків.

Розмножується їх генеративно, за допомогою насіння, яке висівається при кінці березня або на початку місяця квітня до холодних парників або скриньочок. Звичайно насіння проростає на протязі 8 — 10 днів. Коли проростуть молоді рослинки, їх треба пересадити також до скриньочок або парників окремо. На квітники висаджується їх в місячі червні.

Вимагають відкритого сонячного місця та добре виробленого поживного ґрунту. Є світлюбні.

H. petiolatum D. C. (син. *Gnaphalium petiolatum* L.) походить з південної Африки. Є півчагарником. Стеблину має дуже розгалужену; листки круглої форми, сидять на довгих листоніжках. Квіти мають форму кошичків, подібні до кулі; цвітуть білою барвою. Ціла рослина є покрита густими волосинками.

Культивують цю відміну іноді в помешканні в горшках.

Розмножується її вегетативно, за допомогою живців, на весну або в другій половині літа.

H. orientale Tourpn. (син. *Gnaphalium orientale* Linn.). Ціла рослина має форму корча. Є покрита густо білими волосками. Батьківщиною її є острів Крета. Цвіте жовтою барвою. Розмножується вегетативно, за допомогою живців.

БРАТКИ.

(Братчики, брат та сестра, полуцвіт, полуцвітки, зозулині черевички, фіялка, сердечник).

Viola L.

Англійська назва *Pansy*.

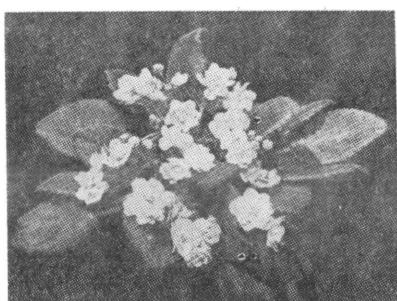
Родина *Violaceae*.

Viola — стара латинського походження назва.

Є це багаторічні рослини. Листки виростають з основи кореня, є різної форми. Корона квітки складається з п'яти пелюсток, з яких нижній є більший.

В загальному відомих їх є 400 видів. В Україні росте в дикій формі так звана степова фіялка *V. ambigua w. k.*

Найбільше культивованими та відомими видами, які ростуть дико особливо в лісах на вогких ґрунтах майже по цілій Європі є пахучі фіялки *V. odorata L.* Стеблини мають повзучі. Листки сидять на

Братки.

довгих листоніжках, мають форму серця. Квіти цвітуть різними барвами. Цей вид братків має багато різних відмін, які культивуються надворі й в приміщеннях.

Розмножувати їх можна й насінням і восени або весною поділом корчів. Пересаджені поділені корчі на початку їхньої вегетації треба тінювати. Вимагають поживних добре вироблених вогких ґрунтів.

Для культури в приміщеннях треба в місяці вересні садити їх до горшків і ті горшки поставити до холодних парників або помешкань до місяця жовтня. Потім треба їх перенести до теплиці, або помешкання й поставити біля вікна. Вимагають вони температури 50° Фаренгайта. За місяць вони починають цвісти й цвітуть цілу зиму до місяця квітня.

Другою загально відомою відміною є *V. tricolor maxima hort.* (син. *V. tricolor hortensis hort.*). Витворено її за допомогою схрещування *V. tricolor L.* x *V. lutea Sm.* x *V. altaica Pall.* Є це дворічна квітка. Стеблина виростає рівно. Є дуже розгалужена. Цвітуть довго різними барвами, але завжди кожна квітка в трьох барвах.

Розмножується їх за допомогою насіння, яке треба висівати в місяцях липні-серпні. Насіння проростає протягом двох тижнів. Коли розвинуться молоді рослини, тоді їх пересаджується окремо до

парників. В місяцях вересні-жовтні, вони звичайно починають цвісти, й тоді їх пересаджується на грядки. Перед морозами на зиму треба їх прикрити листям. Наступного року на весну пересаджується іх на квітники.

Вимагають поживного, добре виробленого, вогкого ґрунту. Найкраще ростуть в затінку.

V. cornuta L. Є це багаторічна квітка. Має вона дуже багато різних відмін. Характерною прикметою її є те, що вона цвіте ціле літо.

Розмножується восени по-ділом корчів або насінням, яке висівається в місяці травні до холодних парників. Коли проростуть рослини, їх пересаджується окрім також до холодних парників, а в місяцях серпні-вересні висаджується іх на квітники.

Добре ростуть на суглинистах ґрунтах. Є світлолюбні.

Братки мають застосування і в медицині; вивар з рослини *V. hirta* L. уживають при серцевих недугах, а вивар з рослини *V. mirabilis* L. — проти кашлю, серцевих та нервових недуг.

В О Л О Ш К И.

Centaurea L.

Англійська назва Sweet Sulan.

Родина Compositae.

„Там, де наша нива слалась,
Де страшні джмелі гули,
Де пшениця наливалась,
Там волошки розцвіли.

На межі вони стояли
Голубіючим кущем,
Разом з сонечком вставали,
Умивалися дощем.”

О. Олесь.

Слово *Centaurea* є грецького походження, що означає: *centauros-centaur* — мітична істота у стародавніх греків — напівлюдина, напівкінь — яка, за переказами, лікувалася цими рослинами.

Дві квіточки на хлібних ланах знають навіть діти, бо вони звеселяють наше око, оживляючи золотисті хвили хлібної пашні,—це дикий червоний мак та голуба волошка.

В Україні маленькі дівчатка за любки вліті плетуть з них віночки та заквітчуєть ними свої голівки.

„Ви зустрічали серед піль
Волошки в спілі житі,
Вони цвітуть в її очей
Глибокому блакиті...”

(Вірш невіданого автора.)

Обидві ці степові рослини дуже давнього походження, як і культурні хлібні рослини, що з ними вони нерозлучно співтоваришають. Вони не можуть відокремитися від

„культурного стелу” й прилучитися до дикої фльори. Вони тоді так само швидко зникли б, як і хлібні рослини, бо їхнє життєве спорядження приневолює їх до перебування поміж тонко-стебловими високими травами.

У нас, в Україні, народ про них оповідав таку легенду: Ісуса Христа жиди били й мутили, а потім казали йому взяти хрест на плечі та йти на гору. І Ісус Христос з величезним дерев’яним хрестом вступив на поле, на якому росло збіжжя, затримався й хотів його минути, але його штовхнули, і Він, знеможений, пішов збіжжям. З Його, пораненого колючим терном, чола спливали на збіжжя червоні краплі крові, з якої виростали живі чудові червоні маки...

За ним ішла скорботна Божа Маті й плакала, і з кожної упавшої на збіжжя сльози — виростала синя волошка...

Найбільше розповсюджена волошка (C. Cyanus L.) належить до родини складноквіткових рослин, а це значить, що гарна синя квіточка, захоплюючи нас своєю красою, не становить одну квітку, а складається з багатьох (декілька тузенів) квіток, злучених в одну голівку. Кошичок, що сполучує їх, це наче лускувана зеленава чашечка в шлярках (з оборками).

Оглядаючи докладно квіточки, ми можемо побачити багато складноквіткових ро-

слин, тимто вважаємо, що дірочі буде сказати про них у цілому таке. окремі квітки в голівці звуться за тим, де вони містяться (посередині чи скраю), — дисковими та крайніми та за формуєю їхніх коронок — руркуватими, або язичкуватими квітками. Наприклад, у стокротки або у соняшника всі дискові квітки руркуваті, а всі крайні — язичкуваті. Квіти кульбаби тільки руркуваті. Особливість становить те явище, що між деякими квітками волошок і їхніх родичів встановився поділ праці. Великі гарні блакитні квіти перетворюються в лійки та робляться неродючі. Завдання іх полягає в тому, щоб своєю барвою приваблювати бджіл, джмелів і метеликів для запліднювання родючих квіток, а вони натомість дають їм мед.

Як це відбувається, показує нам сама волошка. Якщо ми вводимо щетину або загострену паличку в молоду квіточку та доторкаємося при цьому пилляка, то з рурочки раптом вилітає білий квітковий пилок. Це пояснюється тим, що розвиток пилляків, що їх є п’ять, спочатку затримується цвітковою маточкою і через це вони розширяються дугувато, тим часом як пилкова капсула (торбиночка) скручується в рурочку, що охоплює кінець маточки з рубцями.

Коли зверху щось доторкається до дуже чутливих пилля-

ків то вони раптово стискають ся і при цьому дуже вкорочуються, що примушує пиллякову рурочку негайно спуститися додолу. Одночасно маточка, як толок витискає цвітковий пилок з рурочки, куди він уже раніш потрапив. Те саме роблять і комахи, що сосальцем або ногами зачіпають чутливі волосинки пилляків. Плодотворний пилок прилипає до живота комахам, і вони його забирають з собою. Коли ввесь цвітковий пилок знято, маточка виростає з рурочки, розвиває свої рубці та чекає на запліднення чужим пилком, що його приносять комахи. Такі чутливі пилляки є на багатьох складноквіткових рослинах.

В Україні в місяці травні та червні надозірський степ укривається різнобарвним квітом, і в той період цвітуть відміни волошок: *C. axillaris* Willd., *C. scabiosa* L. і *C. orientalis* L.

Волошки є однорічні, дво-річні або багаторічні рослини. Загалом є їх відомих біля 350 видів. Батьківщиною їх є Європа, північна Африка та Азія. На Кавказі серед ланів збіжжя росте жовтим пахучим квітом відміна *C. moschata* L. (син. *C. snaevelens* L., *C. odorata* hort., *C. Amberboii* Mill.). Є це однорічна рослина. Цвіте від місяця липня до пізньої осени. Стеблина висока, розгалужена. Листя пірнато-подільне. Квітковий кошичок сидить на дов-

гих квітоніжках. Квіти цвітуть білою, жовтою, пурпуровою або блакитною барвами. Var. *Coerulea* hort. Квіти цвітуть ясноблакитною барвою. Var. *Margaritae* hort., квіти пахучі, цвітуть білою барвою. Var. *Rosea* hort., — рожевою барвою й Var. *Rubra* hort. цвіте червоною барвою.

До культивовання як однорічна рослина належить *C. Cineraria* L. (син. *C. candidissima* Lam.). Батьківщиною її є північна Африка. Є це однак довгорічна рослина. Цвіте в місяцях липні-серпні жовтою, або пурпурово-червону барвами. Стеблину має розгалужену. Листя грубошкірясті, білі, подвійні, пірнасті.

Дуже гарно виглядає, коли посаджена біля квітників як обвідка. Виростає низенько до 10 цалів високо.

C. gummifera Mor. et Not (син. *C. Argentea* hort.). Батьківщиною її є Капрея. Квіткові кошички має дрібненькі. Цвіте пізньої осені фіолето-рожевою, або пурпуровою барвами. Ціла рослина покрита біло-вовняними волосинками.

Надається також на обсаджування квітників як обвідка. Висівається їх насіння до скриньочок в місяці березні, а коли рослини проростуть, треба їх пересадити окремо до другої скриньочки. До квітників висаджується їх в місяці травні. Зими нашої не переносять.

До довголітніх рослин належить також *C. orientalis* L., квіти цвітуть жовтою барвою. *C. Ruthenica* L., має трубі стеблини, квіти цвітуть також жовтою барвою. *C. Montana* L., цвіте в травні-серпні різними барвами.

Розмножувати їх можна генеративно за допомогою насіння, або вегетативно за допомогою поділу корнища. Генеративно — насіння можна висівати просто до ґрунту, або насіння в місяцях квітні-червні, висівається до розсадника. Коли виростуть рослини, їх пересаджується окремо на грядки, як коли добре розростуться, тоді їх висажується на стало місце. Вимагають землі глинисто-піщаної, не дуже мокрої. Є світло любні.

ГАЙЛЯРДІЯ.

Gaillardia Foug.

Англ. назва *Blanket-flower*.

Родина *Compositae*.

Назву *Gaillardia* надано в знак пошани французького природознавця *Gaillard de Mogentoneau*.

Є це однорічні або багаторічні рослини. Листки на стеблини є розміщені спірально, — іноді виростають з основи стеблини. Є вони цілокрайні або зубчасті. Квіти творять

кошички як мають різну форму та барву; крайні мають форму язичка як є жовтої барви, посередині — руркуваті, пурпурової барви.

Загально їх відомо 12 видів. Батьківщиною їх є північна Америка.

Однорічні відміни переважно покриті пуховими волосинками. Листки мають лопастну форму.

G. pulchella Foug. (син. *G. bicolor* Lam. — *G. Drummondii* DC.). Батьківщиною її є північна Америка та Мексико. Стеблину має розгалужену — покриту волосками.

Листки, які виростають на верху стеблини, мають ланцетувату форму, є цілокрайні, ті, що виростають зісподу мають пірнато-подільну форму. Квіти творять кошички язичкуватої форми, є двобарвні.

Var. picta Gray (син. *G. hybrida* hort.). Квіти мають великих розмірів.

G. hybrida Lorenziana rubra hort., квіти цвітуть пурпуровою барвою.

G. hybrida Lorenziana alba hort., квіти цвітуть білою барвою.

До однорічних відмін належить ще *G. amblyodon* A. Квіти цвітуть восени червонно-буруватою барвою.

Розмножуються однорічні гайлярдії генеративно за допомогою насіння, якого висівається в місяці квітні до теплого парнику, як коли виб'ються на поверхні землі ро-

слинки, тоді їх пересаджується окремо. На квітники пересаджується їх з парників тоді, коли мине небезпека весінніх приморозків.

З довгорічних гайлярдій найбільше є відома *G. aristata* Pursh. (син. *G. bicolor* Hook., *G. grandiflora* var *lutea* Hort. та інші). Виростає до 3 фітів високо. Стеблину має розгалужену, покриту волосинками. Листки мають ланцетувату форму. Квіти цвітуть від місяця червня до осені жовтою барвою.

Розмножується їх генеративно за допомогою насіння й вегетативно поділом.

Всі гайлярдії вимагають ґрунту сухого, найкраще піщано глинястого. Є світло-люблні.

ГВОЗДИКИ.

(Гвоздика — гвоздичка)

Dianthus L.

Англ. назва Carnation, Sweet William.

Родина Portulacaceae.

Слово *Dianthus* грецького походження, що означає: *dios* — Божий або чудовий і *anthos* — квітка.

Гвоздики мають свою дуже стару історію; на підставі опису в історії рослин Теофрастом, вони були знані 2000 літ тому назад. В Англії

культура їх на підставі опису Ж. Жерарда була знана в 1591 році.

Тепер культура гвоздиків в південній Франції, особливо в Ніцці, Антібес, Тулоні та Ментону, займає 2,000 га землі, а річно продукція квітів в одній тільки місцевості Антібес виносить 15 мільйонів квітів.

Ще більшу культуру гвоздиків має Італія, особливо на Рів'єрі, де під їх культурою знаходиться 3,000 га землі, а продукція їх виносить до 100 мільйонів тихих квітів. Бачимо, що квітка гвоздиків загально люблена в тих околицях і приносить велиki прибути.

В Англії теплиці, в яких культивуються тільки гвоздики, займають загально простір 52 га.

Про цю чудову пахучу квітку видано на ріжних мовах багато поважних праць, а особливо докладно описав та перевів їх класифікацію німецький лікар д-р Вайшмантель з Ерфурту.

Є це широко розповсюджені однорічні, дворічні та багаторічні рослини. Листки мають вузькі; сидять на стеблині супротивно, внизу творять спільну піхву. Квіти прості або повні, т. зв. повняки. Пелюстки віночка звужені, в кінцях гострі. Чашечка тверда, має циліндричну форму.

Загалом відомих їх є 200 видів. Батьківщиною їх є

південна Європа, північна Африка й Азія.

Всі культурні відміни гвоздик в більшій кількості походять від основного виду *D. Sagyrphylus* L., якого батьківщиною є Голяндія.

Стеблину має високу, кантову та розгалужену. Листки ланцетуваті. Ціла рослина має сіро-зелену барву й покрита восковим покривом. Квіти пахучі, сидять поодинці або по декілька на кінцях стеблинок. Обвідкові пелюстки на віночку є мережкові або цілокрайні. Чашечка квітки має циліндричну форму, зеленої барви. Квіти цвітуть від місяця липня до приморозків.

Восени є можливість продовжити їх квітування в той спосіб, що перед приморозками треба їх викопати разом з грудкою землі, посадити до горшка і перенести до приміщення, де вони ще дякий час будуть цвісти.

Всі гвоздики діляться на дві групи: 1) що цвітуть тільки один раз і 2) такі, що цвітуть декілька разів.

До першої групи належать: а) звичайні городні, б) віденські, звані по-англійські *Early dwarf double*, в) гранатові, зв. по-англійські *Grenadins*, г) горшкові, зв. по англійські *Border carnation* та гвоздики виплекані в 1857 році французьким городником під назвою *Souvenir de la Malmaison*.

Згадані гвоздики першої групи мають квіти прості або повні. Цвітуть від місяця липня до приморозків різними барвами. Деякі з них як звичайні, так зв. городні, є дуже легкі до розведення. Насіння їх висівається в місяцях квітні-травні до парників, пізніше, коли рослини проростуть, пересаджується іх на грядки й там вони зимують і на друге літо починають цвісти. Добре є прикрити їх на тих грядках на зиму хмизом або листям.

Загально всі гвоздики розмножуються генеративно за допомогою насіння й вегетативно за допомогою живців і відкладів.

Насіння висівається в місяцях квітні-травні до парників, і коли проростуть рослини, іх пересаджується окремо знову до парників. При кінці місяця липня пересаджується іх з грудкою землі, щоб не ушкодити коріння, на квітники або до горшків. В горшках взимі іх тримається в холодній теплиці або приміщенню. На весну треба їх пересадити до інших горшків та змінити землю. Добре є додати до землі сухого коров'ячого поґною.

Відміну *Souvenir de la Malmaison* дуже легко розмножувати вегетативно за допомогою відкладів.

При розмноженні вегетативному, за допомогою жив-

ців, матірні рослини переховуються взимі в холодній теплиці. В місяці березні відрізуються живці та садяться до чистого піску, їх коли вони витворять корінці, тоді їх пересаджується окремо до горшків з землею.

До однорічних належать *D. chinensis* L., стеблину має сіро-зеленої барви. Листки ланцетуваті. Квіти великі; сидять на стеблинах поодинці, або по два.

Цієї відміни найгарнішими є *D. chin. imperialis* hort., що має дуже гарні повні квіти, які цвітуть ціле літо, та *D. chin. Hedewigii* hort., що має також чудові великі квіти.

Розмножується їх дуже легко за допомогою насіння, яке треба висівати в місяці квітні до парників, а коли розвинуться рослинки, приблизно в місяці травні, пересаджується їх до квітників. Пересаджувати їх можна з місця на місце навіть і тоді, коли вони цвітуть. Видають багато насіння.

2. Відміни, що цвітуть декілька разів:

D. barbatus L. Турецький. Росте в Україні в дикій формі. Стеблину має рівну, дуже розгалужену. Квіти цвітуть в місяцях червні-липні різними барвами, від білої до темночервоної. Розмножується генеративно за допомогою насіння. Є світлолюбний.

В Україні ростуть в дикій формі ще дві відміни *D. del-*

toides L. та *D. Borbasii* Vand., яких місцеве населення вживає як ліків проти кровотеч та викликання місячних.

Найгарнішими формами цієї групи є: 1) *The Margerite*. Видає квіти першого року впродовж 4-х місяців від посіву насіння. 2) *G. Chabo*. Вивів цю форму аптекар М. Chabano з Тулону. Квіти має повні, дуже гарні. Від початку посіву до квітування потрібує тільки 6 місяців.

3) *D. Caryophyllus semperflorens* hort. Ремонтант. Англійська назва: Tree carnation. Стеблину має частинно здеревілу. Розростається дуже широко. Квіти великі та повні.

З цієї форми ремонтанта в Америці виведено дуже гарну відміну *American carnation*. Виростає високо, квіти має дуже великі, повні, які появляються раніше на головних стеблинах, а потім на бічних галузках. Культивують їх там у великій кількості взимі в теплицях, переважно на зризування квітів.

В останніх часах винайдено способи штучно змінити барви квітів, особливо гвоздик. Наприклад, квітам білої барви змінюють їх барву на зелену. Щоб змінити білу барву квітів гвоздиків, треба відрізати їх разом з стеблиною й вставити на 24—36 годин у посудину, наповнену плином аніліни. Цей плин дістается через стеблину

до пелюстків віночка й змінює їх барву. До цього часу за допомогою аніліни є можливість змінити барви квітів на зелену, рожеву та фіолетову.

ГИПСОФІЛЯ.

Gypsophila L.

Англійська назва Baby's Breath.

Родина Caryophyllaceae.

Слово *Gypsophila* є грецького походження, що означає: *gypsos* — гипс, *phile* — приятелька.

Є це однорічні, або багаторічні рослини. Листки мають вузенькі, покриті воском. Квіти дрібненькі, зібрани в китиці. Відомих іх є загалом 50 відмін. Батьківщиною їх є південна Європа, Азія та Австралія.

Найбільше розповсюдженою та культивованою відміною є *G. paniculata L.* Правдоподібно це є наш рослинний земляк — представник української фльори, а це тому, що в дикій формі росте на Волині, Поліссі й на українських степах. Звуть його в Україні перекотиполе, котилопле, катун або курай.

До цього своєрідного біологічного типу рослин — "перекотиполе", яких характерною прикметою є те, що вони

коли розростаються тотворять кулясті форми, особливо на степах України, належать також сірі кущі перекотиполя *Phlomis pungens Willd.*, білявогорожевий серпій — *Serratula heteranthemoides M.B.* та інші.

Надано їм в Україні назву "перекотиполе" тому, що восени, коли згадані рослини перецвітуть та засихають, вітер відриває від кореня й же не їх як кулю або клубок постепу, тоді й висівається їх насіння. Коли вітер перекотиполе зажене до ставка або річки, то звичайно тоді в іх гніздяться раки, яких залюбки хлопчики витягають разом з "перекотиполем".

В Україні про "перекотиполе" є декілька народніх дуже гарних оповідань.

Перекотиполе це довгорічна рослина. Листки має ланцетуватої форми. Ціла рослина, коли розростеться,творить кругленький корчик. На головних стеблинах знаходитьсь дуже багато тоненьких галузок і вони є осідком дрібненьких біленьких квітів. Цвітуть в місяцях червні та липні.

Var. plena hort. i var. Ehrilei hort. (канадійська назва Bristol Fairy) має квіти повні — махрові.

Розмножується "перекотиполе" дуже легко генеративно, за допомогою насіння, яке висівається восени просто до ґрунту, або на весну до холodних парників, і коли проростуть рослинки, тоді їх пе-

ресаджується окрім також до холодних парників. До ґрунту на квітники висаджується їх восени. Є можливість їх розмножувати восени й на весну також вегетативно, за допомогою поділу корча.

Повноквітові розмножувати генеративно за допомогою насіння не можна, а це тому, що вони тоді гублять свої морфологічні прикмети. Розмножується їх вегетативно за допомогою щеплення на дрібноквітових формах клином, або приставкою. Робиться це звичайно на весну. Живець повноквітової форми відрізаний до щеплення повинен мати три очки.

Повноквітові "перекотиполя" можна ще розмножувати вегетативно, за допомогою самих живців, які зрізується на весну з матірньої рослини, та садиться до легкої землі або чистого піску. Коли вони випустять коріння, тоді їх пересаджується до горшків, а після на квітники.

Дуже гарно виглядають, коли є посаджені на зелених травниках окрім, або ґрунтово. Зрізані та засушенні можуть взимі бути прикрасою помешкання.

G. elegans M. Є це однорічна рослина. Батьківщиною її є Кавказ. Стеблини має гладенькі; вгорі дуже розгалужені. Листки дрібненькі, ланцетуватої форми. Квіти дрібненькі, зібрани в китиці —

цвітуть рожевою або білою барвою.

Розмножується генеративно, за допомогою насіння, яке висівається на весну просто до ґрунту.

Вимагає землі сухої, однакової на вапно.

Є світлолюбна.

ГІБІСКУС.

Hibiscus L.

Назва англ. Rose-Mallow.

Родина Malvaceae.

Назва *Hibiscus* походить від грецького слова — *ibis-cos*.

Є це однорічні рослини, чагарники або дерева. Відомих їх є біля 150 видів.

Листки мають форму розтопираної долоні. Квіти є великі, сидять в листяних кутах. Цвітуть різними барвами.

Найбільше розповсюдженим типом є *H. Rosa sinensis L.* (син. *H. sinensis hort.*), загально відома під назвою — китайська троянда. Є це вічнозелений чагарник, або мале дерево, що виростає іноді в теплих краях до 30 фітів високо. Батьківщиною його є східня Індія та Китай. Найбільше культивують його на Гаваях.

Листки має широкояйцева-

ті, темнозелені, на кінцях гострі, на початку цілокрайні, при кінці зубчасті, гладенькі та блискучі.

Квіти великих розмірів; бувають прості або махрові. Цвітуть літом різними барвами, пурпуровою, червоною, оранжеровою, білою та жовтою.

Vag. Coopergi hort. (син. *H. tricolor hort.*). Листки має білокрайні, рожево крапковані.

Розмножується їх вегетативно, за допомогою живців, дуже рідко генеративно, за допомогою насіння.

При розмножуванню вегетативно, за допомогою живців, треба матіrnі рослини перевозувати в горшках до весни в приміщеннях або теплицях при температурі 34° Фаренгайта. На весну в місяці березні відрізується з їх стеблинок живці та садиться їх до легкої землі. Коли вони витворять корінці, тоді їх пересаджується разом з грудкою землі до горшків. Бажаним є це пересаджування вліті в міру розростання рослини перепrowadити двічі. Вимагають мішанини землі: 2 частини листової, 6 частин дернової й 1 частина піску. Щоб рослина мала гарну форму, треба на протязі її вегетації скорочувати та формувати стеблини. Дуже добре є підсилювати їх рідкими погноями.

Восени переноситься їх до

кімнат. Вимагають багато світла.

В приміщеннях також культивується й другий вид так звана "Сирійська троянда" — *H. syriacus L.* (син. *Ketmia syriaca Scop.*, *Ketmia arborea Mnch.*). Іноді помилково звуть його мальвою. Є це також корч.

Листки має яйцеваті, на кінцях клинкуваті, яснозелені, або сіро-зелені, зубчасті. Відміни, які культивуються в приміщеннях, цвітуть лілевою барвою, а ті що в квітниках надворі — червоною, білою й рожевою; листки їх на зиму опадають.

"Сирійську троянду" розмножується генеративно, за допомогою насіння, а її відміни — вегетативно, за допомогою щеплення.

До видів однорічних найбільше культивованих на квітниках є *H. Trionum L.* (син. *H. ageratoides Benth.*). Ціла рослина покрита волосинками. Листки є три- або п'ятиподільні. Квіти різnobарвні; цвітуть від місяця квітня до липня.

Розмножується генеративно, за допомогою насіння, яке висівається просто до багатої в вално землі. Є світолюбний.

До однорічних типів належить ще *H. cannabinus*. Походить з Індії. Цей тип має тільки промислове значення: з волокон його виробляють шнурки та мішки.

ГІЯЦИНТ.

Hyacinthus L.

Англійська назва Hyacinth.

Родина Liliaceae.

Слово *Hyacinthus* грецького походження, що означає *hyakinthos* — відміну квітки.

Є це багаторічні цибулькові рослини. Батьківщиною їх є мала та середня Азія.

Листки виростають з основи кореня, ланцетуватої форми; є вони м'ясисті та близькучі. Квіти дрібненькі, мають форму дзвіночків, зібрани в гармонійні грони — дуже пахучі. Цвітуть різними барвами: червоною, жовтою, білою та рожевою.

В Україні в дикій формі особливо на сухих степах росте *H. pellasanus*, у Прилуцькій окрузі, місцями також біля так званого оборонного валу, якого наш народ сотні літ тому назад збудував проти татар, росте дико *H. ciliatus*.

Найбільше культивованим видом у приміщеннях та на дворі є *H. orientalis L.*

Відмін гіяцинтів є досить багато. Найгарніші з них: *Bismarck* — цвіте ясноголубою барвою, *Ian Bos i La Victoire* — цвітуть червоними барвами, *L'Innocence* та *Queen of the Whites* — цвітуть білими барвами, *Lady Derby* — рожевою барвою та інші.

Найбільше гіяцинтів культивує тепер Голяндія.

Культуру гіяцинтів можна

проводити взимі в помешканні та вліті на відкритому ґрунті.

Культура в помешканні.

При кінці місяця вересня, або на початку місяця жовтня, цибулини треба добре очистити від пороху, усунути старе згниле листя та посадити до горшків. Земля в горшках повинна складатися з 2 частин дернової, 2 частин лег-

Квіти гіяцинтів.

кого перегною та 1 частини піску. По посадженню цибулин треба добре підлити водою й горшки поставити до цілком темної пивниці, або приміщення, де температура повинна бути 50—55° Фаренгейта. Добре є ці горшки заливати землею або піском грубиною 10—12 см. Щоб земля не засихала, треба її ще

деякий час поливати водою.

Коли тільки покажуться листки та бутон квітки, тоді горшки треба перенести до напівтеплого приміщення й з підвищеною температурою. І тільки після двох днів треба їх перенести до цілком ясного помешкання.

Звичайно, при такому провадженню гіяцінтів вони цвістимуть від місяця січня до місяця березня.

Коли вони переївтуть, їх до пожовтіння листків треба деякий час підливати ще водою, а потім цибулини дістати з горшків, висушити та в не дуже сухому, можливо провівному, темному місці перевіховати на другий сезон.

Є можливість розводити гіяцінти взимі також і в шклянках начиннях. Для того береться якесь шкляне начиння та наливається звичайної води так високо, щоб вона доходила тільки до спідньої частини цибулини гіяцінта. Цибулину треба добре очистити від пороху й сухого листя та покласти зверху начиння, щоб вона спідньою частиною опиралась в воду. Потім це начиння треба поставити (температура 50—55° Фар.) до цілком темного приміщення, й коли покажуться листки та бутон, його ступнево переноситься до ясного помешкання.

Під час вегетації квітки ніколи не вільно змінити в начинні воду, а тільки в міру потреби доливати.

На відкритому ґрунті цибу-

лини треба садити до поживного та добре виробленого ґрунту в місяцях вересні-жовтні. На зиму треба їх забезпечити від морозів і на поверхню ґрунту накласти листя або хмизу. Цвітуть вони тоді звичайно на весну.

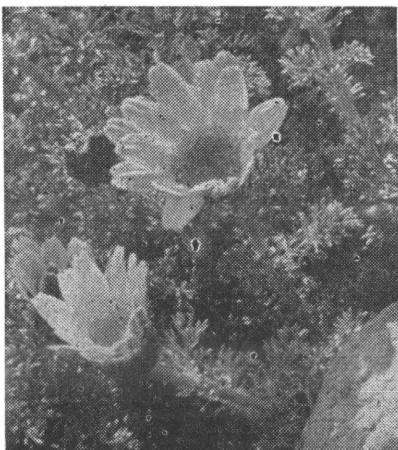
ГОРИЦВІТ.

Adonis L.

Англійська назва *Adonis*.

Родина *Ranunculaceae*

Назва “*Adonis*” є грецького походження, що була надана ще перед народженням Христа одному фінікійському богові, який, за мітом, після тяжкої смерті, воскрес і піднявся на небо. Йому в тамті

Adonis.

старі часи в Греції, а потім і в Римі було поширене відповідне поклоніння. Цього бога зображували у вигляді гарного юнака, який кохався в богині кохання — Афродиті. Жовтий горицвіт є одною з найкращих і найгарніших квіток, і правдоподібно через це йому надано назву "Adonis".

В Україні він росте дико у великій кількості по степах та кам'янистих місцях. В українських степах в місяці квітні, коли степ починає зеленіти, тоді трохи в пізнішому часі починає цвісти жовтий горицвіт, особливо відміна його "Adonis wolgensis Stev."

Має значення як лікарська рослина у серцевих недугах.

До цієї квітки "Adonis" належать однорічні або багаторічні рослини. Листя мають пірнато-багатоподільну форму. Кулисти квіти сидять по одинці на вершку стеблини. Оцвітина подвійна, чащечка складається з 5 пелюсток, віночок вільнопелюстковий; пелюсток знаходитьться від 10 до 16. Тичинок і маточок багато і вони розміщаються спірально на квітколожі. Є десять відомих видів цієї квітки.

До однорічних видів належать *A. aestivalis* L., горицвіт літній, цвіте від травня до червня і *A. autumnalis* L., горицвіт осінній, цвіте в липні та вересні. Виростають до 12 інчів високо. Квіти мають червоної барви.

До багаторічних — належ-

жить *A. vernalis* L. Цвіте жовтою барвою в місяці травні. Розмножуються з насіння весни або на весну в березні або квітні. Вимагають соняшного місця та поживного глибокого ґрунту багатого на вапно.

ГОРОШОК.

(Журавлині стручки)

Lathyrus L.

Англійська назва Sweet Peas.

Родина Papilionaceae.

Мені, мати, скрині та перини,
Тобі, мати, горошок-гороховини.
Українська народна приказка.

Слово *lathyrus* є грецького походження, що означає — *la* — дуже й *thouros* — раптовий. Надано назву цьому рослинному видові з огляду на те, що в старих часах ця рослина мала застосовання в медицині як побуджуючий засіб *aphrodisiacum*.

Горошок має свою стару історію походження. Перші згадки про нього в 1695 році мавмо в книжці о. Ф. Купані, який перший переслав насіння його до Англії. К. Коммелін в 1697 р. також описав горошок у своїй книзі.

Про горошок видано декілька поважних праць.

Є це багаторічні або однорічні рослини. Листки мають

паристопірнату форму, кінці їх є закінчені вусами.

Відомих їх є 200 видів.

В Україні горошок дуже поширеній, але не на кожній землі його можна зустріти. Дику його форму *L. tuberosus* можна зустрінути щороку на хлібних ланах, які він оздоблює гронами своїх запашних густочервоних квітів. Що-правда, він є для хлібороба небажаним гостем.

Росте він переважно на важких ґрунтах. Його головний корінь утворює окрім маленьких кореневих бульб, на зразок метеликових рослин, іще бульби завбільшки з горішок. Ці бульби глибоко сидять у землі й мають у собі надзвичайно багато крохмалю, ѿ є резервовою поживою для рослини. Подекуди їх добувають із землі та годують свиней і кажуть, що коли їх довго варити, то вони придатні в їжу й для людини. У татар вони вважаються навіть за улюблenu страву. Обробіток землі не шкодить горошкові, а навпаки, він йому, як бульбовій рослині, навіть корисний, бо сприяє поширенню горошку.

Горошкові квіточки звуться метеликовими квітами, бо їхні пелюсточки лежать по обидва боки симетрично, тимто вони подібні на метелика. Коронка квітки метеликових рослин завжди складається з п'ятьох пелюсток: із них одна, верхня, піднята й називається прaporцем. Вона завжди

більша від інших і править наче за вивіску приваблювати в гості різних комах — джмелів та бджіл. Бічні дві пелюсточки звуться крильцями, а нижні дві, відповідно до їхньої форми, ботаніки назвали човниками. Вони, захищаючи, покривають маточку й десять пилляків.

В Україні два типи горошків мають застосування в медицині. Перший, *L. niger* L., якого звуть там лакричником, грудним чаєм, чорнозіллям, має застосування при головних болях, епілепсії та маткових кровотечам. Другий, *L. silvestris* L., має назву горошку журавлинного, або коси, має застосування від переляку, запаморочки та від головного болю, а в Росії лікують ним навіть так звану падучу хворобу.

Найбільше розповсюдженім та культивованим однорічним типом в квітництві є пахучий горошок *L. odoratus* L.

Відмін горошків є дуже багато, які виведені за допомогою схрещування. Один тільки городник Екфорд вивів їх 115 відмін.

Розмножуються горошки генеративно, за допомогою насіння, яке висівається просто до ґрунту можливо ранньою весною. Коли він дуже густо проросте, тоді його треба прорвати.

З довгорічних типів найбільш відомим типом є *L. latifolius* L. Листки мають ши-

роко-еліптичну форму. Квіти великі, цвітуть червоною барвою, — непахучі. Розмножується їх також генеративно, за допомогою насіння, яке висівається на весну.

Всі горшки є світлолюбні.

ДЗВІНОК.

(Дзвіночок, дзвоники).

Campanula L.

Англійська назва Bellflower.

Родина *Campanulaceae*.

Слово *Campanula* латинського походження, що означає дзвінок.

Це є довгорічні, дворічні або річні рослини. Стеблину мають рівну, взнеслу догори, розгалужену. Листки на стеблині розміщені навпремінку — неподільні, іноді зубчасті.

Квіти мають форму дзвінка, сидять поодинці в кутах листків, вгорі зібрани в розложисті китиці.

Відомих їх є 200 видів.

Як культурні рослини найбільше розповсюджені багаторічні відміні: *C. persicifolia* та *C. lastiflora* й дволітня: *C. medium*.

C. medium L. (син. *grandiflora* Lam.). Росте в дикому стані в південній Європі. Стеблину має рівну, волохату, розгалужену — піраміdalної форми. Листки пильча-

сті, при корені творять розетку. Квіти подібні на дзвіночки; творять розложисті китиці — похилені вниз. Цвітуть від червня до серпня, білою, блакитною, фіолетовою та рожевою барвою з ріжними відтіннями.

Розмножується її генеративно за допомогою насіння, яке висівається в місяцях травні або червні до холодного парнику. Коли рослини проростуть, тоді їх пересаджується окремо на грядки, а восени пересаджується на призначене місце до квітників.

C. persicifolia L. В дикому стані росте майже по всій Європі. Стеблину має тверду, шкарубку, коротко-волохату; росте рівно. Листки внизу стеблини довгі, яйцеватої форми, вгорі — ланцетуваної форми з дрібно зубчастими берегами. Квіти великі, творять китиці, цвітуть в місяцях червні-липні блакитною або білою барвою. *Var. alba grandiflora hort.* цвіте білою барвою; *var. marginata hort.* має білі квіти з блакитними бережками.

C. pusilla Haenke (син. *C. cochlearifolia* Lam., *C. caespitosa* Vill.). Стеблина росте рівно. Листки на стеблині яйцеватої форми, зубчасті. Квіти дрібненькі, цвітуть у місяці червні ясноблакитною барвою.

Var. alba hort. цвіте білою барвою, *var. pallida hort.* цвіте ясноблакитною барвою.

Ці дві відміни розмножуються на весні або в місяці вересні за допомогою поділу корча. Можна їх розмножувати також і генеративно за допомогою насіння.

C. lastiflora. Походить з північного Кавказу. Квіти має великої форми, — цвіте в місяці червні білою барвою. Розмножується насінням.

C. carpatica. Ця відміна є культурою в Канаді і правдоподібно є нашим рослинним земляком з українських Карпат. Квіти цвітуть в місяцях червні-вересні блакитною або білою барвою. Дуже розростається й тому найкраще надається до обсадження обвідок. Виростає 6—18 цалів високо.

Всі дзвіночки ростуть добре на ґрунтах не дуже сухих. Вони є світлолюбні.

ДОРОНІКУМ.

Doronicum L.

Англійська назва *Bunch of Colo.*

Родина Compositae.

Назва *Doronicum* арабського походження. Є це довготрічні рослини. Листки зісподу стеблини виростають на довгих ніжках, зверху сидять безпосередньо. Квіти творять кошички; на бережках корони вони язичкуватої форми.

Відомих їх є 10 видів. Бать-

ківщиною їх є Європа та Азія.

D. caucasicum M. B. (син. *D. orientale* Willd.). Батьківщина його — Кавказ; там він росте в дикій формі.

Стеблину має не розгалужену. Листки мають дві форми: ті, що виростають зісподу, є серцеватої форми, зубчасті, на стеблині повздовжньо-серцеваті, обгортають стеблину.

Появляються на поверхні землі, коли тільки зійде весняний сніг. Квітові кошички знаходяться поодинці на твердих квітоніжках. Цвітуть на початку травня жовтою барвою. Виростає 18 інчів високо.

Розмножується на весну або восени вегетативно, за допомогою поділу корчів, або на весну, генеративно, за допомогою насіння, що його висівається в місяці травні до холодного парника. До ґрунту розвинені рослини висаджуються в місяцях серпні—вересні.

Подібний до нього є *D. cordatum* Schulz (син. *D. columnae* ten.). Батьківщина його Альпійські та Апенінські гори в Європі. Цвіте в місяцях травні-червні.

D. austriacum Jacq. В дикій формі росте в Карпатах і є нашим рослинним земляком. Стеблину вгорі іноді має розгалужену. Листки, в залежності від чи вони на стеблині знаходяться, вгорі чи внизу, мають різні форми, серця або яйця. Цвіте в місяцях чер-

вні-липні жовтою барвою.

D. plantagineum L. (син. *D. plantagifolium* Stokes). Походить зі східної Європи. Стеблина покрита волосками; є розгалужена. Листки внизу мають форму яйця, сидять на довгих квітоніжках. Стеблові листки ланцетуватої форми. Цвіте в місяцях травні-червні. Виростає від 2 до 3 фіт. високо.

D. arandiflorum Lam. (син. *Arnica scerpioides* L.). Батьківщиною його є Франція та Швейцарія. Ціла рослина покрита волосками, розгалужена. Листки мають різні форми, серцевату, яйцевату і є вони зубчасті. Квіти цвітуть в місяцях липні-вересні золотисто-жовтою барвою.

Var. *latifolium* D.C. (син. *D. Jasquinii* Tsch.) — має листки більших розмірів.

D. Ruyschiana. Цвіте в місяцях липні-серпні блакитною барвою. Виростає 2 фіт. високо.

Всі доронікуми можна розмножувати генеративно, за допомогою насіння, або вегетативно, за допомогою поділу корчів, тоді, коли вони переплітуть.

Квіти їх мають велике значення та застосовання, як квіти до зрізання й продажу. Їх можна культивувати і взимі в холодних парниках, і тоді вони цвітуть від місяця січня до березня.

Культивовані на відкритому ґрунті вимагають вогкого ґрунту та затінку.

ЕШШОЛЬЦІЯ.

Eschoscholtzia Cham.

Англійська назва *California Poppy*.

Родина Papaveraceae.

Надано цю назву цьому рослинному видові в знак пошані лікареві Й. Ф. Ешшольцеві, професорові університету в Дорпаті.

Є це однорічні або багаторічні рослини. Батьківщиною їх є Америка. Листки мають пірнату форму. Квіти сидять на стебликах поодинці; є вони прості або махрові. Цвітуть від місяця червня до вересня різними барвами, жовтою, білою, оранжевою, карміновою та червоную. Квітові віночки розкриваються тільки в гарну соняшну погоду. Стеблина та листки покриті восковою плівкою.

Відомих їх біля 100 видів, які ростуть переважно в Каліфорнії.

E. californica Cham. Загаль но відома дуже гарна квітка. Культура її дуже легка. Виростає до 2 фітів високо. Розмножується генеративно за допомогою насіння, яке висівається до ґрунту восени, або на весну в місяцях квітні-травні. Насіння проростає на протязі двох тижнів. Дуже гарно виглядають, коли є посаджені на квітниках групово; коли розростуться, то творять неначе різnobарвний килимок.

Вимагають сухого, легкого ґрунту. Є світолюбні.

E. tenuifolia — виростає високо. Квіти цвітуть ясно-жовтою барвою.

E. caespitosa — виростає 9 інчів високо. Квіти велики, цвітуть жовто-золотою барвою.

ЖОРЖИНА.

Dahlia Cav. — *Georgina* Willd.

Англійська назва *Dahlia*.

Родина *Compositae*.

Надано назву цій рослині в знак пошани шведського ботаніка А. Dahl'a, який помер в 1789 році, та який свого часу був учнем Ліннея.

Вперше відкрита ця рослина в XVI столітті в горах Мехіко еспанським лікарем, однаке як культурна рослина була впроваджена шведським ботаніком А. Далем, і тоді надано їй назву *D. variabilis*. Від того часу виведено тисячі різних гібридів. Загаль но відомих їх є 9 основних видів.

Це довгорічні рослини. Творять корчі з великою кількістю листків. Стеблина взнесена догори, внизу здерев'яніла, всередині порожня. Листки пірнастоподільні, яйцеватої форми з зубчастими берегами. Квіти творять кошички, з яких крайні квіточки є язичкуватої форми,

бувають червоної, пурпурової або білої барви; дискові квітки мають руркувату форму й є жовтої барви.

Є відміни, що квітові кошички складаються тільки з язичкуватих квіточок.

Під оглядом форми корчів, форми і барви квітів діляться на три основні групи; 1 — неповні, 2 — напівповні, 3 — повні.

1. Відміни неповних і напівповних форм: *Fanal*, *Helvetica Lucifer*, *Ada Finch*, *Diamond*, *Fuga*, *Maria Stuart* та інші.

2. Відміни повні: *Amon Ra*, *Jane Cowl*, *Porthos*, *White Abudace*, *Yersey Beauty* та інші.

Розмножуються жоржини генеративно за допомогою насіння й вегетативно за допомогою поділу бульб, або — живців. Переважно розмножується їх вегетативно; генеративно розмножується тоді, коли є бажання витворити нові відміни.

Генеративно — насіння висівається в місяці березні до горшків або скриньочок і, коли вони проростуть, пересаджується їх окремо до скриньочок, а опісля, коли вони добре розростуться, пересаджується їх окремо до горшків. До ґрунту висаджується їх по весінніх приморозках. Деякі відміни починають квітівати в першому році, а деякі на 2 або 3 році.

Вегетативно — бульби в другій половині місяця

лютого або на початку місяця березня очищається, діляться й садяться окремо до горшків. При цьому треба уважати, щоб кожна відніята бульба мала одну бруньку. Коли вони розростуться в горшках і коли минуть весінні приморозки тоді їх разом з брилою землі пересаджується на стало місце. Іноді бульби діляться й одразу садяться до ґрунту.

Живцями жоржини розмножуються в той спосіб, що на весну в місяці лютому або березні укладається їх в теплярні або в теплому парнику, ѹ коли розвинуться стеблини, тоді з них зрізаються живці та садиться їх до скриньочок, наповнених чистим піском. Вони упродовж 4 тижнів видають коріння й тоді їх пересаджується окремо до горшків, наповнених листево - компостовою землею. Приблизно в другій половині травня висаджується їх з горшків або садиться разом з горшками до ґрунту. Цвітуть від місяця липня до пізньої осені.

Восени, коли пройдуть перші приморозки, стеблини треба обрізати, корневища викопати, очистити та перенести до сухого приміщення при температурі 37°—40° Фаренгайта до зимового переховання. Взимі деколи треба корневища переглядати, та всі хворі частини усувати.

Жоржини вимагають відкритого соняшного місця та

глибоко виробленого поживного ґрунту. Найкраще цвітуть вони на перегнилих суглинках. Вимагають багато підливання водою, особливо коли цвітуть. Під час росту високі стеблини треба підв'язувати до патичків. Для отримання великих квітів, треба усунути бічні галузки та декілька бутонів. Звичайно залишається 1—2 стеблини.

КАННА.

Саппа.

Англійська назва Саппа.

Родина Саппасеа.

Слово Саппа є грецького походження, що означає — червоний.

Це є довгорічні рослини, родом з Індії. Листки мають великі, овальної форми, гладкі та бліскучі. Стеблина груба. Квіти цвітуть жовтою, оранжевою та червоною барвою. Є зібрани на кінцях стеблин в ґроно. Цвітуть від початку липня до морозів.

Відміні діляться по барві листків та квітів. Підставово — діляться на зеленолисткові та червонолисткові.

Під час зими корневище з грудкою землі переховується під столом в теплиці, або в інших приміщеннях без доступу морозу. В половині місяця березня очищаються

корневища від землі і старого коріння та садяться одразу до горшків або до скриньочок, а потім, коли вони видадуть перші листки, пересаджується до горшків. В тому часі повинна бути температура 62° Ф. Приміщення треба добре провітрювати.

До відкритого ґрунту висажується їх коли міне небезпека весінніх приморозків. Вимагають багато тепла, соняшного місця та добре виробленого поживного ґрунту. Іноді, для кращого квітування їх, дается наспід землі під коріння теплого кінського погною.

Восени, по перших приморозках, стеблини на декілька інчів обрізуються біля корневища, його викопується разом з грудкою землі й укладається до зимового перевітання.

Розмножується їх переважно вегетативно за допомогою поділу корневищ. Можна їх розмножувати також і генеративно за допомогою насіння, лушпину якого для скорішого проростання треба легенько надрізати.

Канні дуже гарно виглядають, коли посаджені групами.

Відомими загально видами є *C. flaccida* — цвіте жовтою барвою й *C. indica* — цвіте червоною барвою.

КОНВАЛІЯ.

Convallaria Majalis L.

Англійська назва *Convallaria*.

Родина *Liliaceae*.

Конвалія — це одна з численних квіток лісного підшиття. Рясною зеленню вкриває вона землю лісу і виповняє прогалини корчів. В травні рясно цвіте білим ніжним квітом, звістуючи близьке літо. Рослини, що ростуть більше в тіні, не видають так рясного цвіту як ті, що є на світліших місцях. Видаючи прекрасний запах, вони притягають до себе численні комахи і бджоли хоч меду не дають.

З-поміж продовгастих листів з жилками в повздовж виростає гладка безлиста стеблина, на якій розміщуються біленькі квіточки з бережком, поділеним на шість частинок, легко відділених. Квіточка має шість піляків та поділену натроє зав'язь. Поділ бережка на шість частин є спільній усім "Liliaceen". До осені плоди дозрівають; вони величини горошини, червоні й мають у кожнім переделі 2 білі насіння зерна. Птахи, що живляться цими ягодами, розносять його насіння.

Конвалії розмножуються також завдяки паросткам, що їх пускає коріння.

Ця прекрасна пахуча рослина належить проте до трійливих рослин; має в собі ал-

калоїд "Majalin", якого вживали для лікування серця.

В Україні конвалія росте в дубових, дубово-грабових та мішано-листястих лісах. На весні особливо у мішано-листястих лісах, коли на деревах ще немає листя, ґрунт вкривається різnobарвним килимом бульбових та цибулинних рослин, на якому завжди вирізняється конвалія, спочатку листям, а потім білим квітом.

Конвалії розмножуються переважно вегетативно за допомогою поділу корневищ в місяцях вересні-жовтні. Генеративно за допомогою насіння розмножувати їх можна також, але період вегетації є довгий — 3-4 роки.

Конвалії можна культивувати і в помешканні; для цього восени викопуються окремі паростки з корінцями, укладаються в скриньочки та перекладаються торфом, потім тримається їх взимі у відкритих парниках, або просто надворі під сніgom. В місяці грудні треба їх перенести до помешкання, вийняти з скриньок та опустити на 16 годин до начиння з водою температури 90° Фаренг. Після того паростки виймаються з води та садиться по кілька до горшків у землю, яка повинна складатися з торфу, моху та невеликої частини дернової землі. Ці горшки зверху треба потім прикрити мохом і частенько поливати теплою водою. До появ-

лення листків треба тримати їх у цілком темному місці. Коли рослини видадуть квітові стеблинки, тоді тільки виставляється їх на денне світло; тримати при уміркованій температурі. На таке виведення квітів треба приблизно 25 днів.

Після 15 січня опускати в воду їх не треба, бо тоді віростає велике листя.

Чим більше до весни — треба температуру обнижувати. Найкращі квіти бувають при середньому свіtlі.

КОСМОС.

Cosmos Cav.

Англійська назва *Cosmos*.

Родина *Compositae*.

Слово *cosmos* — грецького походження, що означає порядок, оздобу.

Є це однорічні або багаторічні рослини. Стеблина віростає високо і є розгалужена. Листки мають подільно подвійно-пірнату форму. Квіти, як і всі складноквіткові рослини, творять кошички; сидять вони на довгих стеблинках окремо, або зібрани в китиці.

Батьківщиною їх є Америка, Мехіко та Болівія. Загально відомих їх є 20 видів.

Найбільше культивованою відмінною є *C. bipinnatus Cav.*

(син. *Cosmea bipinnata* hort.). Походить з Мексико. Стебли на виростає високо. Листки мають пірнато-двоподільну форму. Квіти великі, цвітуть від місяця липня до пізньої осени, подвійними відтіннями, червоною, рожевою та білою. Var. *albiflorus* hort. цвіте рожево-білою барвою, *C. hybrida* Klondyke цвіте помаранчевою барвою.

Розмножується їх генеративно за допомогою насіння, яке висівається при кінці березня або на початку квітня до скриньочок або парників. Коли проростуть рослини, тоді їх пересаджується окремо до скриньочок; коли ж вони розростуться, приблизно на початку місяця червня, пересаджується їх до ґрунту. Вони звичайно потім, восени, видають насіння, яке саме висівається.

Пересаджувати їх можна в кожну пору року, навіть коли вони цвітуть. Вимагають легкого ґрунту.

Друга відміна *C. atrisanguineus* Hook. (син. *C. diversifolius* Otto, *Bidens atrisanguinea* ortgies, *Dahlia Zimapani* Roezl.). Батьківщиною її є Мексико, її там вона плекається як довгорічна рослина, у нас — як однолітня.

Виростає високо. Цвіте в місяцях серпні і вересні темно-червоною або пурпуровою барвою. Стеблинка розгалужена. Листки — пірнасто-непарноподільні; сидять на дов-

гих стеблинках. Коріннятворять грубі бульби.

Розмножується генеративно за допомогою насіння, яке висівається в місяці квітні до скриньочок або парників, а коли проростуть рослини пересаджуються окремо, — а потім висаджуються до ґрунту.

Вимагають соняшного місця.

КРУЧЕНІ ПАНИЧІ.

Ipomoea. L.

Англ. назва Morning Glory.

Родина *Asclepiadaceae*.

Слово *Ipomoea* є грецького походження, що означає — ips, ipos — хробак, otioios — подібний. Цю назву надано цьому рослинному типові через те, що його стеблинки є подібні до хробаків.

Є це однорічні або багаторічні рослини. Стеблина є повзуча. Листки мають форму розтопириної долоні. Є цілокрайні. Квіти лійкуватої форми; сидять переважно поодинці в кутах квітів. Іноді є зібраним докупи зверху стеблинок.

Відомих їх є загалом 400 видів.

Найбільше розповсюдженням видом у квітництві є *I. purpurea* Lam. (син. *I. hispida* Zucc., *Convolvulus purpureus* L., *Pharbitis hispida* Choisy).

Є це однорічна рослина. Батьківщина її — південна Америка. Листки мають форму серця, цілокрайні. Стеблина покрита волосинками. Квіти великих розмірів, лійкової форми. Цвітуть на початку м. липня до пізньої осені блакитною, рожевою, синьою або фіолетовою барвами. Характерною прикметою квітів є те, що вони розкривають свої корони рано зі сходом сонця, а в полуцені, коли є гаряче, закривають і знову ввечорі іх розкривають.

Найкраще надаються для обсадження балконів, плотів, веранд і т. п.

Ростуть на кожному ґрунті. Є світлолюбні. Не зносять сталих пануючих вітрів.

Розмножується їх генеративно, за допомогою насіння, яке висівається в місяці травні просто до ґрунту. Іхне насіння має тверду покриву й тому для кращого проростання треба їх перед висівом до ґрунту на протязі 24 годин намочити в воді.

I. hederacea Jacq. (син. I. Nil Roth., Pharbitis Nil Chois., Convolvulus hederaceus L., соеги-леа Koen.). Батьківщиною її є східня Індія та південна Америка.

Листки мають форму яйця, триподільні. Іноді виступають на них білі плями. Квіти сидять по 2—3 на одній квітоножці в листяних кутах. Цвітуть блакитною та пурпуровою барвами.

Розмножується генератив-

но, за допомогою насіння, якого треба висівати на весну в теплицях або в кімнаті до горшків і, коли проростуть рослинки, тоді їх у другій половині місяця травня висаджується на стале місце до квітників. Росте на кожному ґрунті, але тільки не на сухому.

Для культури в теплицях або помешканнях надаються ось такі види: *Horsfalliae Hook*. Квіти зібрани в китиці; цвітуть рожевою барвою в другій половині літа.

I. digitata L. Квіти цвітуть в місяцях липні-вересні яснопурпуровою барвою.

I. Learii Paxt. Квіти цвітуть пурпуровою барвою.

Розмножується їх генеративно, за допомогою насіння, їх вегетативно, за допомогою живців.

ЛЕВИНА ПАЩА.

Antirrhinum L.

Англійська назва *Snapdragon*.

Родина *Scrophulariaceae*.

Назва *Antirrhinum* є грецького походження, що означає: *Anti* — протилежно у розумінні до подібного, *Rhis*, *Rhinos* — ніс.

Під оглядом генетичним ця квітка майже зі всіх рослин є дуже докладно просліджена німецьким генетиком Е. Бауrom.

До цієї квітки належать рослини річні та багаторічні. Батьківщиною їх є півднєві Європа та північна Африка. Стеблину мають рівну, взвеслу додори. Листорозміщення наперемінне; вгорі стеблини спіральне. Листки цілокрайні.

Квіти мають форму зложених двох уст; нижня має випуклу торбинку. Вони є зібрани на горі стеблини в розетки, або сидять поодинці в кутах листків. Цвітуть жовтою, оранжевою, рожевою та червоною барвами в місяцях від червня до жовтня.

Цієї рослини є відомих 32 видів.

В квітниках загально є культивована відміна *A. majus* L. Є це багаторічна рослина;ходить з півдневої Європи та північної Африки. Виростає від 2 до 2½ фітів. Культивується як однорічна рослина. Квіти цвітуть по 10 тижнях від дня посіву насіння. Листя має ланцетуватої форми — цілокрайнє. Квіти великої форми, нагорі стеблини творять розетку.

Друга відміна *A. majus* *pannum grandiflorum* hort виростає 18 інч. високо, квіти більші від попередньої.

Відміна *A. majus* *pumilum*

(син. *A. majus panum hort.*) росте низеньким коричником 7 інч. високо. Дуже багато видає квітів. Найкраще надається на обсадження квітників. Всі згадані відміни цвітуть різними барвами. В останніх часах виведено багато гібридів, яких є можливість вибрати в каталогах квіток.

Розмножується *Antirrhinum* за допомогою насіння, яке висівається до горшків або скриньок в місяцях березні і квітні в холодному парникові або в холодній кімнаті. Насіння *A.* є дуже дрібненькое темної барви; в одному грамі міститься 8000 зернинок. Коли виростуть рослинки, тоді їх пересаджується окремо до скриньок. На квітники висаджується їх у половині місяця травня.

Вимагають ґрунту піщано-глинястого, багатого в вапно, та соняшного місця.

До багаторічних рослин належать: відміна *A. Asarina* L., і *A. glutinosum* Boiss. et Reut та інші. Нашої зими не зносять. Для культивовання на декілька років треба восени матірні рослини викупувати і через зиму переховувати в горшках без доступу морозів.

ЛІЛЕЯ.

Lilium L.

Англійська назва *Lily*.

Родина *Liliaceae*.

"І про одяг чого ви клопотітесь? Погляньте на похвілі хілеї, як зростають вони, — не працюють ані не прилуту". Лука 6. 27.

Історія квітки лілеї є дуже стара. Бачимо, що Ісус Христос в своїх притчах згадує про неї. Та вже в 800 р. перед Христом грецькі гроши мали на собі викарбовану квітку лілеї, що є доказом, що лілея в ті часи була знана як культурна рослина. Всі майже християнські народи приносять її в своїх святах як жертву Богові.

Цієї ніжної гарної квітки батьківщиною є Європа, Азія та північна Америка. Зі спогадів старих часів довідуємося, що лілея великих розмірів росте дико біля Гімалайських гір в Азії. Сьогодні її там нема.

В Україні її відміна *L. magniflora* росте в гаях, лісах, на горах та на підгір'ї, особливо біля міста Станиславова в Галичині. По всій Україні її залишки культивують в квітниках, а Т. Шевченко згадує в своїх творах білу лілею:

"Я умерла під тином,
А весною процвіла я
Цвітом при долині,
Цвітом білим, як сніг білим.

А дівчата заквітчались
І почали звати
Лілею — снігоцвітом,
І я процвітати
Стала в гаї".

Ці рослини мають листки ланцетуватої форми, яснозелені, нагорі стеблини вони сидять рідше й менші. Квіти нагорі стеблини творять грони; пахучі, форму мають дзвінка; віночок складається з 6-ти листочків. Цвітуть вони білою, жовтою, рожевою, червоновою та карміновою барвами.

Під оглядом культивування, вони діляться на — ґрунтові та лілеї, що плекаються тільки в помешканнях.

Відміни та культура окремих відмін лілей.

L. auratum (*The Goldband Lily*). Батьківщиною її є Японія. Квіти має великої форми; цвітуть білою барвою з золотими всередині попругами на віночкових листочках. Віночки широко розкриті. Є пахучі. Виростає ця лілея від 3 до 6 фіт. високо. Цвіте в серпні — вересні. Має вона підвідміни, що цвітуть білою з малиновими відтінками, темнорожевою, або червоную барвами. Цибулини треба садити до ґрунту 9—12 цалів глибоко.

L. Henryi. Походить з Китаю. Виростає від 3 до 5 фіт. високо. Квіти має великої форми. Віночкові листочки — повернені назад. Цвіте в місяці серпні жовто-оранжевою з темними крапками

барвою. Зимує в ґрунті, тільки треба ґрунт на зиму прикривати сухим листям. Дуже гарно виглядає культивована при чагарниках. Цибулини її треба садити до ґрунту 8—10 цалів глибоко.

L. longiflorum var. Harrisii. Походить з Бермудських островів. Виростає від 2 до 2½ фіт. високо. Цвіте в липні-серпні білою барвою. На одній стеблині буває від 2 до 12 широковідкритих пахучих квітів. Культивована в ґрунті потребує на зиму прикриття сухим листям. Є можливість її культивувати в різний час і в залежності часу вони в різний час видає квіти. Посаджені цибулини до горшків в місяці жовтні, в місяцях квітні-травні розвинені на лілія видасть квіти.

L. regale. Походить з західного Китаю. Виростає від 2 до 6 фіт. високо. Листки має довгі вузької форми; на стеблині сидять вони густо. Стеблина творить над цибулиною додаткове коріння. Квіти пахучі; знаходиться їх на стеблині біля 15-ти. Цвітуть білою з жовто-та рожево-фіолетовими відтінками в місяці липні.

Розмножувати її можна генеративно — насінням і вегетативно за допомогою цибулин. При розмноженні генеративно — насінням починає цвісти на другий або третій рік, тому найкраще розмножувати її вегетативно.

Культивувати її можна і на

відкритому ґрунті і в помешканнях. При культурі на відкритому ґрунті цвіте в місяці липні. Вимагає соняшного місця. На зиму треба прикривати зверху листям. До ґрунту цибулини треба садити 8 цалів глибоко.

При культурі в помешканні цибулини треба садити до горшків при кінці місяця вересня. Землю потребують вони мішану: 8 частин дернової, 4 частини листяної і 1 частину піску. По посадженні цибулин до горшків взимі треба їх тримати в півниці, а на початку місяця лютого їх треба перенести до теплиці або помешкання, де температура повинна бути 35° Фаренг.

Коли перецвіте, цибулинку треба висадити до відкритого ґрунту.

L. tenuifolium. (Coral.) Батьківщиною її є східній Сибір і далекий Схід. Листки має тоненькі, подібні до голок. Виростає від 2 до 3 фіт. високо. Цвіте в червні-липні. Листки на стеблині сидять дуже густо. Квіти мають форму зірки; цвітуть ясночорвонюю барвою. На стеблині знаходиться від 7 до 20 квіток. Цибулину до ґрунту треба садити 5 цалів глибоко.

L. speciosum (Showy). Батьківщиною її є східня Азія. Виростає від 2 до 3 фіт. високо. Цвіте в серпні-вересні, чисто білою барвою з рожевим або темномалиновим відтінком. Листки мають

ланцетувату форму. Віночкові листочки є загорнуті назад. Розмножується молодими цибулинками (приростками), цибулинними листками та насінням, яке дуже скоро проростає.

L. canadense. (The Meadow Lily). Виростає від 2 до 4 фіт. високо. Цвіте в червні-липні, оранжево-червоною барвою. Квіти має невеликі. Цибулини треба садити до ґрунту 8 цалів глибоко.

L. candidum (The Madonna). Батьківщиною її є близький Схід. Виростає від 2 до 3 фіт. високо. Листки має широкі. Квіти дуже пахучі; цвітуть білою барвою в місяці червні. На стеблині їх знаходить до 20 квітів. Зимовідпорна. Добре росте на вогких пропускальних глинках.

Коли перецвіте, то по короткому відпочинку знова випускає листки, які потім свободіно зимують під снігом. Висаджувати її до ґрунту найкраще в місяцях серпні та вересні.

Загальна культура лілій.

До культури на відкритому ґрунті найкраще надаються *L. candidum*, *L. regale* та *L. tenuifolium*. Вимагають добрих поживних ґрунтів. Є світолюбні. На посадженому одному ґрунті можуть бути 3—4 роки. Бажаним є на зиму прикривати землю, де вони знаходяться, сухим листям, приблизно 4 цалі ґрубо. Коли зацвітуть в ґрунті,

тоді можна їх пересадити разом з грудкою землі до горшків і тримати в помешканні.

Для культури в помешканні найкраще надаються такі відміни: *L. longiflorum* var. *Harrisi*, *L. auratum*, *L. speciosum* та *L. regale*. З них для осіннього квітування найкраще надаються *L. auratum* та *L. speciosum* і для весняно-літнього — *L. longiflorum* та *L. regale*.

Щоб отримати квіти восени, треба цибулини садити в місяцях березні-квітні до глибоких горшків з землею, яка повинна складатися з 8 частин дернової землі, 4 частини з перегнилого листя і 1 частина піску. При чому, перед тим як насипати до горшків землі, треба на дно їх покласти кусень черепка та насипати $1\frac{1}{2}$ цалія грубозернистого піску для дренажу. Садити цибулини можна в горшки й прикрити їх відразу землею цілком, або, прикрити їх тільки $\frac{3}{4}$ їхньої величини, щоб викликати витворення додаткового коріння на стеблині й тоді тільки прикрити землею цілком.

Після цього посаджені цибулини в горшках треба поставити до півниці, де температура повинна бути 30° Фаренг. та дуже рідко поливати водою. В другій половині листопада їх треба перенести до помешкання або теплиці і поволі підносити температуру з 46° до 64° Фар.

Цвісти вони починають від квітня до червня.

Для квітування весіннього цибулинни треба садити до горшків до такої ж самої землі в місяцях вересні й жовтні та потім поставити їх до пивниці або холодного парника. На весну, коли потепліє, і вони розвинуться, треба тримати їх на свіжому повітрі. Восени перед морозами переноситься їх до помешкання або теплиці, де температура повинна бути 36° Фаренг.

Треба в обох згаданих випадках, коли лілеї починають цвісти, поливати їх щотижня рідкими погноями.

Розмножується лілеї генеративно за допомогою насіння та вегетативно за допомогою відділення восени від матірньої цибулини малих цибулинок. Деякі лілеї втворюють на стеблинах або в пазухах листків малі цибулинки, якими також є можливість їх розмножувати. Поприче, цибулинни лілеї складаються з окремих зложених одна біля одної, подібно як дахівка, лусок. Отож, цими лусками у деяких відмін лілей, відділюючи їх окремо від матірньої цибулини, також можна розмножувати. Треба відняти таку одну луску, встремити її до скриньочки з звичайним піском, поливати водою та поставити в затінку до пивниці або холодного парника. По певному часі вона видасть молоду цибулинку з корінням, і тоді

її висаджується до ґрунту або до горшка для дальнішої культури.

Розмножування генеративно насінням — треба його висівати пізньою осінню до ґрунту або до скриньочек. У деяких відмін насіння проростає впродовж декількох місяців, а в деяких на протязі одного року. Витворені з насіння молоді цибулинки садяться до ґрунту, і вони тільки на протязі від 2 до 7 літ починають видаєти квіти.

ЛОБЕЛІЯ.

Lobelia L.

Англійська назва *Lobelia*.

Родина *Lobeliaceae*.

Надано цьому рослинному типові називу *Lobelia* в знак пошані французького ботаніка Math. L'Obel, який жив в рр. 1538—1616.

Є це однорічні, багаторічні або напівчагарникові рослини. Відомих їх є загалом 200 видів. Листові платівки є переважно скрученою. Корона квітів має форму двох губ. Квіти є зібраними зверху стеблинок у гарні китиці.

Найбільше розповсюдженим типом у квітнику є *L. Erinus L.* (син. *L. decumbens hort.*). Є це багаторічна рослина, але культивується як однорічна. Батьківщиною її є південна Африка.

Стеблини має тоненькі, ду-

же розгалужені. Ціла рослина творить низенький, гарний корчик. Листки зубчастокрайні, сидять на коротких листоніжках; вгорі ланцетуватої форми, сидять безпосередньо на стеблині.

Квіти дрібненькі, творять китиці. Цвітуть від місяця червня до пізньої осені, блакитною, білою або червоно-фіолетовою барвами.

Коли зрізати перецівші квіти, то іх квітування можна продовжити.

Відміна *vag. pendula hort.* (син. *L. diffusa hort.*) має галузки спущені вниз. Дуже багато видає квітів. Гарно виглядає, коли культивована в скриньочках біля вікон.

Згадані лобелії розмножуються переважно генеративно, за допомогою насіння, яке висівається до скриньочок в місяці квітні в помешканні, парниках або теплиці. Коли проростуть рослини, тоді їх пересаджується окремо до других скриньочок. Бажаним є це пересаджування перепроваджувати два рази. На квітники висаджуємо їх в місяці травні.

Вимагають поживних та вологих ґрунтів. Є світлолюбні. В сухе літо треба їх частіше підливати водою, бо посуха спричиняє те, що вони перестають цвісти.

В не дуже теплих кімнатах або теплицях вони культивовані в горшках, можуть жити та цвісти на протязі декількох літ.

З довгорічних лобелій найбільше культивованим видом є *L. cardinalis L.* (син. *Rapantium cardinalis Presl.*). Стеблина виростає досить високо, рівно, є не розгалужена. Листки мають широколанцетувату форму, є дрібні, зубчасті. Квіти зібрани в китиці, цвітуть в місяцях липні-вересні.

Розмножується її генеративно, за допомогою насіння, й вегетативно живцями.

Вимагає глинястого ґрунту та затінок. На зиму треба її охороняти від надмірного холоду, прикриваючи цілу рослину шпилькувими галузками.

Другим представником багаторічних лобелій є *L. fulgens*, має дуже гарні барвні листки. Ціла рослина має темночервону барву. Листки є ланцетуватої форми. Квіти цвітуть ясночервоною барвою.

Розмножується генеративно й вегетативно. Дуже гарно виглядають вони, коли є посаджені на квітниках групою.

Для культури в теплицях або помешканнях найкраще надається *L. laxiflora H. B. at Kth.* (син. *L. fissa Wild.*).

Батьківщиною її є Мехіко. Це є півчагарник. Цвіте восени червоно-жовтою барвою.

Розмножується її генеративно, за допомогою насіння, або вегетативно, за допомогою живців.

Вимагає середньої температури.

ЛОМИНІС.

Clematis L.

Англійська назва *Clematis*.

Родина *Ranunculaceae*.

Слово *clematis* є грецького походження, що означає: *klema* — лоза, повзуга.

Це є довгорічні гілки рослини, або півкорочки. Підносяться вгору за допомогою листяних хвостиків. Характерною притаметою цих рослин є те, що вони мають дуже багато листків та квітів. Листорозміщення є напротилегле. Листки на стеблині сидять поодинці, або непаристо, є ніжнозелені. Ростуть найкраще на поживних легкоглинистих ґрунтах, люблять затінок.

Відомих їх є 150 видів.

В Україні ломиніс називається забієм або кручею. Деякі відміни ростуть там дико: на неораних степах росте в великій кількості визначний кущик із рясним, буйним, блакитним квітом *C. intergrifolia*. Також можна спіткати в Україні ще дві відміни дико ростучих ломиносів, а саме: *C. vitalba* та *C. viticella*.

Відміни.

C. vitalba L., батьківщиною його є Україна. Листя має триподільне, пірнастої форми. Квіти невеликі, зібрани в розгалужені подібні на щітки — китиці. Цвітуть від червня до серпня білою барвою. Виростає високо.

C. resta L., виростає висо-

ко. Листя має пірнасту форму. Квіти є зібрани в китиці. Вони цвітуть від червня до серпня білою барвою.

C. Viticella L. Батьківщиною його є Кавказ. Виростає високо. Листя має непарно пірнасті. Квіти сидять поодинці; цвітуть голубою барвою. *Var. kermesina hort.*, цвіте карміновою барвою, *Var. alba* — білою барвою.

C. integrifolia L. походить з півдня Європи. Листки цілокрайні, мають форму яйця. Квіти дуже гарні, великої форми, сидять поодинці, опущені вниз, цвітуть в місяцях травні-червні темнопурпuroвою барвою.

C. alpina Mill., росте дико в Карпатах. Походить з Альпійських гір. Листки подвійно триподільні. Квіти сидять поодинці; цвітуть в місяцях травні-литні блакитною або фіолетовою барвами.

Є відомі відміни, що мають повні квіти, як, напр., *var. pulchella O. Kuntze*, *C. montana Buchan* (син. *C. nepalensis D. C.*); походить з Гімалайв. Виростає дуже високо. Листки має триподільні. Квіти сидять поодинці. Цвітуть в місяцях травні-червні білою барвою.

Найгарнішою, однаке, відміною, культивованою у великих розмірах і в Канаді є *C. Jackmanii Moore*. Витворено її за допомогою скрешування ось таких відмін: *C. intergrifolia x — Viticella x — lenuginosa*. Квіти має великих

розмірів; цвітуть темноблакитною барвою. Є його різні підвідміни, як "M-me la-Coultre"; цвіте білою барвою, "Duchess of Albany" — рожевою барвою та інші. Вимагають поживного середньовогокого ґрунту. Найкраще ростуть в затінку. Не зносять пануючих вітрів. Перед посадженням бажаним є додати до ґрунту перегною та піску.

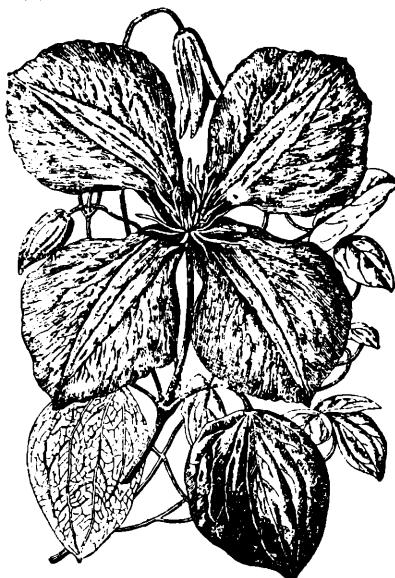
Розмножувати ломиноси можна генеративно за допомогою насіння, яке треба висівати на весну. Це насіння, однаке, є бажаним з осени на зиму застратифікувати, це означить, змішати його з грубо зернистим піском та покласти до скриньочок, які повинні мати як на дні так і з боків діроочки для доступу повітря. Скриньки треба тримати при невисокій температурі.

Всі дикі відміни можна розмножувати в той спосіб, що зібране насіння восени просто висівати до ґрунту. Можна розмножувати їх і вегетативно за допомогою живців, або за допомогою відкладів.

На живці треба зрізати напів здеревілі стеблини в той спосіб, щоб живець мав одну пару листків, при чому нижня частина його від листків повинна бути довша. Ці живці треба зрізати вліті (липень-серпень) і розмножувати їх в теплому парникові.

Культурні відміни, як, наприклад, С. Jackmanii, найкраще розмножувати за допомо-

гою щеплення, яке можна перевпроваджувати перший раз в місяцях від лютого до травня й другий раз (це є найкращий) в місяцях серпні-вересні. Треба уважати, щоб підкладка — відміна ломи-

Clematis Jasmanii.

носа на якій має бути защеплений культурний С. Jackmanii, мала добре розвинену корінну систему.

Бажаним є, коли ломиноси висаджується до ґрунту на стале місце, до викопаних ямок, покласти на дно ямки як дренаж грубозернистого піску. Пересаджувати їх з місця на місце найкраще на весну з грудкою землі.

Дуже гарно вони виглядають, коли посаджені біля хатніх стін, бальконів, веранд.

МАЛЬВА.

Althaea L.

Англійська назва Hollyhock.

Родина — Malvaceae.

Слово “*Althaea*” є грецького походження, що означає “*altheeis*” — лікуючий, через те, що коріння цієї рослини злагоджує занедужання горла та очей.

До цієї відміни належать рослини однорічні та багаторічні. Стеблина виростає від 4 до 12 фітів високо, є по-

Althaea rosea Cav.

крита волосками. Листя має форму лапчато-розложистої руки. Сидить на довгих ніжках. Квіти великі, знаходяться в кутах листків, вгорі стеблини є зібрані в розетки. Батьківщиною її є Китай. В Україні росте її декілька диких видів.

Мабуть усі знають цю рослину, що своїми великими, повними, рожевими квітами, переважно біля білих хатніх стін, прикрашує кожний типовий український квітник. Це є 2-річна рослина “*Althaea rosea Cav.*”. Дехто її називає “рожа — мальва”. Виростає до 10 фітів високо. Ціла рослина є покрита твердими волосками. Квіти бувають ріжної барви: рожеві, білі, жовті, фіялкові, червоні або пурпуркові. Розмножується переважно сіянням, але розмножувати її можна також і вегетативно. В одному грамі міститься 80 зернинок. Вони є обгорнуті крильцями.

Насіння висівається при кінці травня або в червні і, коли на поверхні ґрунту покажуться три листочки, тоді їх пересаджується на грядки на відлегlostі 6 інчів, і там вони ростуть ціле літо. Восени пересаджується іх на призначене стало місце, або залишається їх на грядках і тільки на весну наступного року пересаджується на відлегlostі 20 інчів.

В першому році вони втворюють невелику стеблину з розеткою листя, а цвітуть

на другий рік в липні або серпні.

Вимагають соняшного місця та доброго ґрунту. Пересаджувати їх треба з грудкою землі, щоб зберегти тоненькі корінці.

МАК.

Papaver L.

Англійська назва Poppy.

Родина Papaveraceae.

Зерно, посіяне в негуду,
Кривавим маком розцвіте,
І приде воля для народу,
І війде сонце золоте.

О. Олесь.

Червоні маки — цвіти кохання,
Солодкий спомин — тихе зідхання...

Слово Papaver — стара латинська назва.

Є це однорічні або багаторічні рослини. Листки мають пірнатоподільну форму. Квіти велиki, сидять на стеблинах поодинці. Відомих іх є 100 видів.

Загально відомою квіткою, що своєю буйно-червоновою барвою прикрашує золоті лани збіжжя, є *P. Rhoeas*. У нас в Україні звуть його видюхом, шидюком, зіркачем та зіркатим маком. Коронка його квітки з чотирма листочками, перед тим як розпуститися, зложена є між двома зеленими листочками в чащечці звіслої бруньки. Вона розкривається

наприкінці травня, відкидаючи листочки, і тоді, сидячи на довшій стеблинці, прикрашує хлібне поле доти, доки женці не діжнуть готової пашні. Її життєве завдання виконано. Своїми великими червоними, на дні чорними, коронами, квіти дикого маку приваблюють комах, особливо бджіл, джмелів, годуючи їх споживним та смачним плодючим пилком і тим самим примушуючи їх до запліднення. Із зав'язку з променистим рубцем утворюється клітинна капсуля, виповнена насінням, а що під краєм рубця через зморщування утворюється скрізь маленькі дірочки, то капсуля перетворюється на сівача насіння.

А дрібненькі брунатно-чорні зернятка в дуже великій кількості витрушує вітер.

Хлібороби вважають мак за бур'ян, бо він хоч і прикрашує хлібні лани, оживляючи золотисті хвилі своїм червоним квітом, але він там є не бажаний.

В Україні росте також у дикій формі не буйноквітний, але дуже гарний *P. strigosum*.

В Україні квітка маку є загально відомою рослиною й у народній словесності про його є багато приказок:

Як шитиме маком, то юсти-
ме борщ з таком.

Катувала, мордувала, та не-
помагало: як маківка на го-
роді Ганна розцвітала.

Збудуй мені світлоночку з
макового цвітоньку.

Збудуй мені хату з лободи, — до чужої не веди; збудуй мені з маковини — для твоєї бідної дівчини.

В квітництві найбільше розповсюдженою однорічною квіткою є *P. somniferum* L. Походить з Малої Азії та Єгипту. Листки мають видовжену форму яйця — є зубчасті. Квіти великі, цвітуть в місяцях червні-серпні різними барвами.

Ростуть на кожному ґрунті, є світолюбні. Розмножуються генеративно, за допомогою насіння, яке висівається на початку місяця травня просто до ґрунту. Коли розростуться густо, треба їх прорвати. Пересадження не зносять.

До довгорічних маків належить *P. orientale* L. Батьківщиною його є Кавказ. В Україні звуть його сліпим маком або сліпаком.

Листки має великі, виростають з основи кореня, — є пірнатоподільні. Квіти великих розмірів, сидять на довгих міцних квітоніжках. Цвітуть в місяцях травні-червні рожевою або червону барвою.

За допомогою схрещування довгорічних маків з однорічними виведено декілька гарних відмін, як *Perry's White*, цвіте білою барвою, *Princess Victoria Louise*, цвіте ясночервону барвою, *King George* — цвіте шкарлатною барвою та інші.

Довголітні типи розмножуються генеративно, за допомогою насіння, а відміни ви-

ведені зі схрещування — вегетативно, за допомогою корневих паростків або живців.

Вимагають тяжкого, багатого в вапно ґрунту. Є світолюбні.

Мак *P. somniferum* багато розводять в Малій Азії, як польову культуру, також в Індії та в Китаю. З нього насамперед добувають олію, що її багато має в собі макове насіння і застосовують як приправу до іжі, а подруге, з нього, власне з молочного соку недозрілих маківок, добувають небезпечну п'янчу отруту — опій.

Мак має застосовання також і в медицині; з його пелюстків роблять чай, який вживаютъ проти кашлю. Також в деяких місцевостях в Україні роблять з ціої рослини маку гарячий вивар, або тільки з самих квіток, і жінки приймають його для викликання *menses*.

МАТІОЛА.

Matthiola R. Br.

Англійська назва *Night-Scented Stock*.

Родина Cruciferae.

Назву *Matthiola* надано цьому рослинному видові в знак пошани Р. А. Matthioli, помершого в 1577 році, який був лікарем на дворі короля Карла V.

Є це однорічні, дворічні або півчагарникові рослини.

Листки мають ланцетувату форму, цілокрайні. Стеблина покрита сірої барви густими волосинками.

Квіти мають свою характерну прикмету: є дуже пахучі, особливо ввечорі та вночі. Вони зібрані на кінцях стеблинок в гармонійні китиці. Цвітуть білою, рожевою або фіолетовою барвами.

Відомих їх є 30 видів. Батьківщиною їх є південна Європа, східня Азія та Африка.

В Україні квітку матіоли з огляду її чудових пахощів можна спіткати в кожному дворі при хатньому квітнику. В Криму в дикій формі росте *M. taurica* (Conti) A. Grossh.

Загально відомим та культивованим видом в квітництві є *M. Bicornis* DC. Батьківщиною його є Греція.

Є це однорічна рослина. Стеблину має розгалужену, повзучу по землі. Квіти цвітуть від місяця червня до місяця серпня пурпуровою барвою. Квіти вдень є закриті, розкриваються вночі. Вони дуже пахучі, особливо вночі. До ґрунту невибаглива. Росте добре і в затінку.

Розмножується генеративно, за допомогою насіння, яке висівається просто до ґрунту в дрігій половині травня.

В загальному всі матіоли під оглядом своєї культури діляться на літні та зимові.

Кожна з них має багато відмін.

Літня — *M. incana hort.* є однорічною рослиною. Листки має овальної форми, покриті волосинками, близкочезелені. Квіти зібрани в китиці, дуже пахучі. Цвітуть різними барвами: рожевою, білою, кремовою, блакитною та червеною.

Розмножуються генеративно, за допомогою насіння, яке висівається ранньою весною до скриньок. Коли проростуть рослини, тоді їх пересаджуються до горшків до мішаної землі з 2 частин дернової й одної листявої.

Перед висадженням до квітників треба їх призвичаювати та гартувати на свіжому повітрі.

На квітники висаджується їх в місяці травні.

Зимова — *M. incana hiberna hort.* є це однорічні або багаторічні рослини. Коли вони розростуться творять гарні форми, подібні до кулі або піраміди. Листки мають ланцетувату форму, темноzielеної барви, покриті дуже багато волосинками сірої барви.

Квіти творять китиці, є дуже пахучі. Цвітуть блакитною, рожевою та білою барвами.

Розмножується їх генеративно, за допомогою насіння, яке висівається в місяцях травні і червні до скриньок або парників. Коли проростуть рослини, їх пересаджуються окремо до скринько-

чок або горшків до мішаної землі — дві частини дернової й одна частина перегною з листя.

По пересадженню їх виносяться до парників.

Коли вони добре розвинуться, тоді їх пересаджується до ґрунту й залишається їх там до місяця вересня. Потім треба їх знову пересадити до горшків та перенести до не дуже теплих кімнат або теплиць. В тому часі треба їх дуже мало підливати водою. Тоді вони починають цвісти в місяцях березні-квітні.

В загальному всі матіоли вимагають поживних ґрунтів, але провівних та багатих у валпо.

НАРЦІЗ (Нарцизи, марцизи).

Narcissus L.

Англійська назва Daffodils.

Родина *Amaryllidaceae*.

Слово *Narcissus* грецького походження, що означає *Narkissos* в старогрецькій мітології — юнак красунь, який, побачивши своє відображення у воді, закохався в себе й від цього кохання змарнів і був перетворений у квітку тієї ж назви.

Є це цибулинні рослини. Листя мають ланцетуватої форми, цілокрайні, виростають з основи цибулини.

Квіти знаходяться на кінцях стеблинок — сидять по одній, дуже гарної симетричної форми. Цвітуть різними барвами: білою, блідо-жовтою, жовтою та подвійними.

В дикій формі в Європі на Кавказі ростуть два види: *N. caucasicus* з золотисто-жовтою квіткою, та *N. pseudonarcissus* з жовтою квіткою.

Основним видом, від якого виведено більшу кількість відмін нарцизів, є *N. tazetta*. Відомих відмін нарцизів, культивованих у квітництві, є в загальному 127.

Нарцизи можна культивувати на відкритому ґрунті і в помешканнях. Розмножується їх вегетативно, за допомогою цибулин.

На відкритому ґрунті цибулини нарцизів висажуються до ґрунту в місяцях вересні або жовтні. Вимагають суглинистої поживної землі. Перед морозами поверхню землі, де є посаджені цибулини нарцизів, треба на зиму прикривати сухим листям. Цибулини на одному місці можуть бути 4—5 літ. Потім їх пересаджуються на інше місце — можливо з грудкою землі.

Дуже гарно виглядають на квітниках коли є культивовані групово.

В приміщеннях цибулини по 3—4 штуки треба при кінці місяця вересня висаджувати до горшків. Земля повинна складатися з мішанини: 2 частини дернової, 2 частини

перегною та одної частини піску. По посадженню цибулин, горшки треба підлити добре водою, поставити в цілком темне місце та засипати грубини 4—7 інч. піском. Температура в тому приміщенню повинна бути 40°—50° Фаренгайта.

Нарцизи.

Коли тільки покажуться високі на 4 інч. паростки, тоді горшки треба перенести до світлого приміщення, де температура повинна бути 60° Фаренгайта. Приблизно за 3—4 тижні вони видадуть квіти. Під час вегетації, в міру потреби, треба їх підливати водою.

Коли вони перецвітуть, тоді

їх також треба підливати водою, але небагато, й тримати в горшках до часу пожовтіння листків. Потім усунути листки, цибулини вийняти з горшків і посадити до ґрунту.

Квітам білих нарцизів можна штучно змінити барву з білої на рожеву. Для того треба, коли квіти білих нарцизів розцвітуть, відрізати їх зі стеблинами, вставити на протязі 24—26 годин до начиння, наповненого аніліновим плином, і виставити на вплив-дію променів сонця. Плин аніліну дістанеться через стеблину до корони пелюсток білого нарцизу й змінить його барву з білої на рожеву.

Нарцизи мають застосування і в медицині. Вивар з квіток або з сухої цибулини чи з свіжої розтертої цибулини вживають проти малярії.

НАПЕРСТИК.

(Наперстник червоний. — Напальки червоні)

Digitalis L.

Англійська назва *Foxglove*.

Родина *Scrophulariaceae*.

Слово “*Digitalis*” грецького походження, що означає палець рукавиці, а це тому, що форма окремої квітки нагадує відрізаний палець

рукавиці. Українська народня назва "Наперстник" дуже добре також окреслює цю квітку, бо дійсно окремий віночок квітки нагадує собою наперстника, якого жінки уживають при шиттю.

Є це дворічні або багаторічні рослини. Батьківщиною їх є Європа та західно-середня Азія. Відомих їх є 18 видів.

Про цю квітку було видано особливо в японській та англійській мовах декільки поважних праць.

Листки мають зубчасті або цілокрайні. Квіти похилені донизу, форму мають дзвіночка, або наперстника — з двома губами. Вони зібрани зверху стеблини, з однієї сторони, в китиці. Цвітуть від місяця червня до серпня пурпуровою, білою, червоную та жовтою барвами. Окремі квіточки є всередині крапковані.

В листях цієї рослини знаходиться алкалоїд "Digitalin" який має велике застосування, як міцно діючий лік у медицині. Тому вже в X столітті ця рослина згадується в німецьких природничих книгах як лік, якого сушене листя було уживано до лікування черяків. А в другій половині XVIII століття англійський лікар Withering перепровадив досліди і стверджив, що листя наперстника є добрим ліком проти водянки й серцевих недуг. В теперішній час стверджено, що алкалоїд "Digitalin" впливає додатньо на елястичність серцевих мускулів

та приспішує чинність живчика.

Відміни.

В Європі, а особливо в Україні в Карпатах, росте дико *D. ambigua* L. (син. *D. grandiflora* All., *D. ochroleuca* Jacq.), який має застосування як культурна рослина. Ціла рослина покрита волосиками. Виростає високо. Листки на берегах нерівномірно зубчасті, форму мають яйце-ланцетувату. К в і т и велики, цвітуть в місяцях червні й липні жовтою барвою.

D. rigrigea L. Виростає 3—5 фіт. високо. Ціла рослина є покрита дрібненькими волосиками. Листки мають яйце-ланцетувату форму, зубчасті. Квіти цвітуть в місяцях червні й липні пурпуровою барвою.

Vag. alba hort. — цвіте білою барвою, *vag. gloxiniiflora* hort. (син. *D. monstrosa* hort., *D. Campanulata* Vilm., *D. gloxinoides* Carr.) має дуже великих розмірів квіти. Цвітуть пурпуровою барвою.

D. lutea L. — цвіте жовтою барвою. Стеблина не покрита волосиками.

D. lanata Ehr. h. Листки мають форму ланцетувату, цілокрайні. Квіти цвітуть в місяцях червні й липні білою, або жовтою барвою.

D. ambigua. Листки мають блискучозелену барву. Квіти цвітуть в місяцях липні-серпні жовтою барвою. Виростає 3 фіт. високо.

За допомогою схрещування виведено декілька дуже гарно цвітучих гібридів, як, наприклад, *D. media* Rth., що був виведений з *D. ambigua* × *D. lutea*, та *D. fruscescens* W. et Kit., виведений з *D. lutea* × *D. rigiginea*.

Розмножується наперстники генеративно, за допомогою насіння, яке висівається в місяці травні на розсадниках. Коли насіння проросте й видасть рослину, тоді їх пересаджується окремо. На стале місце їх пересаджується восени або на слідуочу весну. Насіння можна висівати також просто на стале місце восени. Культивується їх звичайно тільки 2—3 роки, бо потім вони видають слабий квіт.

Вимагають середньо вогкого глинясто-піщаного ґрунту. Ростуть добре і в сутінку й на сонці.

НАСТУРЦІЯ.

Tropaeolum L.

Англійська назва Climbing Nasturtium.

Родина *Tropaeolaceae*.

Назва *tropaeolum* латинського походження, що означає *tropaeum* — стовп до заві-

шування в старі часи здобутої зброї. Правдоподібно надано назву цьому рослинному видові з огляду на форму його листків, що є подібні до щитів, яких уживали в старих часах у війні.

Є це однорічні або багаторічні рослини. Стеблину мають повзучу по землі. Листки мають форму щита, сидять на довгих листоніжках. Квіти пахучі, цвітуть пурпуровою та жовтою барвами.

Найбільше культивованою рослиною в квітництві є *T. majus* L. Батьківщиною її є Перу. Ціла рослина творить низенький, густий корчик.

T. minus L. Цвіте ціле літо до пізньої осені.

T. peregrinum L. (син. *T. canariense* hort.). Дуже розростається. Квіти має дрібненькі. Надається до обсадження ганків і т. п.

T. Lobbianum. Стеблини має дуже довгі, вони звисають униз. Листки мають круглу форму. Квіти великих розмірів, цвітуть рожевою, жовтою, оранжевою та темночernoю барвами, є пахучі.

Розмножуються настурції за допомогою насіння, яке висівається в половині травня просто до ґрунту. Насіння проростає протягом двох тижнів. Ростуть на кожній землі. Є світлољубні. Не зносять приморозків.

НЕЗАБУДЬКА.

(Павині вічка.)

Myosotis L.

Англ. назва *Forget-Me-Not.*

Родина *Borraginaceae.*

Слово *Myosotis* — грецького походження, що означає: *mys*, *myos* — миша і *ous, otos* — вухо. Надано назву цьому рослинному видові через те, що його листячко подібне до вуха миші.

Є це дворічні або багаторічні рослини, покриті злегка волосиками.

Квіти дрібненькі, творять окружкову корону, є звичайно зібрани в розтопирені грозна, або окремі квіточки, ростуть поодинці. Цвітуть блакитною, рожевою, жовтою або білою барвами.

Відомих їх є 50 видів.

Хто ще не забув рідних левад та зелених пишних лугів, той пригадає собі ці блакитні з жовтою серединкою дрібненькі квіточки — незабудьки. Це є багаторічні з повзучими під землею гонами *M. palustris Lam.* (син. *M. scorpioides L.*).

В Україні малі дівчатка, пасучі гуси або худобу, залюбки збирають їх, плетуть віночки, а потім уквітчують свої голівки, й тоді блакитне небо, сині незабудьки та такі ж дівочі оченята творять чудову гармонійність.

Ви, мабуть, дорогий читачу, також це собі пригадуєте?

Росте вона в дикій формі по всій Україні, а на заливному лузі біля річки Полати, вона виступає у великій кількості. Також там росте й другий тип у дикій формі *M. caespitosa Schultz.*

Цвітуть вони від місяця травня до місяця червня. Розмножується їх вегетативно, за допомогою поділу підземних гонів, або живцями, які зрізуються з квітових стеблинок, довжиною 4—6 інч., потім садиться їх до мокрого піску, або просто до води. Коріння видають вони дуже скоро. Вимагають підмоклих ґрунтів та затінок.

В квітництві найбільше культивованим типом є *M. silvatica Hoff.* (син. *M. regennis var. silvatica DC.*, *M. alpestris hort.*). Є це дворічна рослина. Стеблини має дуже розгалужені; є покриті легким пухом. Квіти цвітуть в місяцях травні-липні блакитною барвою. Особливо заслуговують на увагу, як гарна квітка її відміни *var. oblongata Voss.*, *Victoria* та *Elisa Fonrobert* та багато інших.

Розмножується їх генеративно, за допомогою насіння, яке висівається при кінці місяця червня, або на початку місяця липня до холодного парника, або розсадника. Коли проростуть рослинки, тоді їх пересаджується окремо на грядки й там залишається до наступної весни.

Бажаним є прикрити їх на

зimu перед морозами сухим листям.

На слідуочу весну пересаджується їх на стало місце на квітники.

Вимагають вогких ґрунтів та затінок.

Культивувати їх можна також і в помешканні. Тоді їх восени пересаджується до горшків та переховується в прохолодженому приміщенні. Цвітуть вони тоді в місяці березні.

Дуже гарно виглядають, коли посаджені на квітниках групово або при вікнах у скриньочках.

О Р Л И К.

Aquilegia L.

Англійська назва *Columbine*.

Родина *Ranunculaceae*.

Слово "*Aquilegia*" є латинського походження, що означає "*aquila*" — орел. Ця рослина з родини "*Ranunculaceae*" без сумніву є найгарнішою квіткою, яка була знана й культивована в Європі в дуже старих часах, доказом чого в Нюрнбергу, в Німеччині, зберігся дуже гарний барвний малюнок, що його виконав 1526 р. мальяр Альбрехт Дюрер.

Є 30 знаних видів цієї квітки. Є це рослини багаторічні. Листя триподільне. Характерною прикметою квітів

є те, що вони мають від споду видовжені остроги.

В квітниках культивується загально відома відміна "*A. vulgaris L.*". В Україні росте дико в лісах та левадах. Цвіте в червні-липні блакитною барвою. Друга відміна "*A.*

Aquilegia.

caerulea James" походить з гір північної Америки. Цвіте блакитною барвою з жовтим відтінком.

"*A. chrysantha Gray*" походить з Мексико. Виростає високо, має квіти жовті з довгими острогами. Цвіте в червні-липні. "*A. canadensis*" цвіте

рано й сама висівається. Ко-
ли розростеться то творить
дуже гарні скупчення. Похо-
дить з Америки.

Всі орлики легко поміж со-
бою схрещуються, а тим са-
мим видають багато гібридів
як *A. Jaeschkaii hort*, що ви-
творився зі схрещування *"A. chrysantha & A. Skinneri"*. Кві-
ти гарні, жовто-кармінової
барви.

Найбільше культивованим
гібридом у Канаді є *"A. Long Spurred"*, виведений за допо-
мого добору п. С. Елліотт.
Рослина ця виростає до
трьох фітів високо. Цвіте на
початках літа дуже гарним
квітом.

Орлики розмножуються з
насіння. Насіння висівається
від березня до липня в холод-
ному парникові, або на роз-
садникові до листяної землі з
домішкою піску. По пересад-
женню до квітників, цвітуть
на другий рік. Є світлохобні.
В тіні цвітуть слабо.

ПАХУЧИЙ ТЮТЮН.

Nicotiana L.

Англ. назва Flowering Tobacco.

Родина Solanaceae.

Мені в жінкою не возиться,

А тютюн та люлька

Козаку в дорозі пригодиться.

Українська козацька пісня.

Надано цю назву цьому ро-
слинному видові в знак поша-

ни французові Жан Ніко де-
Віблмен (1530—1600), який
був послом при еспанському
уряді, та який вперше привіз
до своєї батьківщини як по-
дарунок насіння тютюну.

Тютюн має свою дуже стару
та цікаву історію походження.
В кожному разі вона цікаві-
ша, аніж сама тютюнова рос-
лина. Вона починається від
Колюмба. Коли він висів 1492
року на Гуанагані (Ватлінг-
ський острів), він побачив,
що там місцеві люди курять
згорнуті листочки якогось
зілля, яке називають "таба-
го"; від цього безперечно й
пішла пізніше у всіх народів
назва "табак". На Гіспаньйо-
лі (Гаїті) він навчився нюхати
тютюн, а в північній Америці,
нарешті, почали вживати тю-
тюнову люльку.

У першій половині XV сто-
ліття багато разів завозили
тютюнове насіння й до Євро-
пи, але почали садити його
там тільки в другій половині
нашого тисячоліття, коли
1650 року згаданий вже Жан
Ніко де-Віблмен, французь-
кий посол, привіз тютюнове
насіння з королівського саду
у Лісабоні до Франції. Він ви-
хвалював це зілля, як наркотич-
ний засіб від різних болячок,
і цим зробив своє ім'я без-
смертним. На честь Жан Ніко
де-Віблмена відомий французь-
кий ботанік Дальшамп у
своїй книжці *"Historia plantarum"* (1586 р.) назвав тютюн
"*Herba Nicotiana*".

Спочатку тютюн курили з

люльок, і це запровадили вперше в Еспанії матроси, що поверталися з Вест-Індії, а 1584 року в Англії колоністи, що поверталися туди, а особливо моряк Вальтер Релей, що 1584 р. заклав у Вірджинії колонію, де всі місцеві люди курили й розводили тютюн.

В Україні тютюн був знаний дуже давно, бо вже наші славні запорожці люльку уважали за необхідну річ поруч з шаблюкою. Наш народ в багатьох приказках та піснях згадує про тютюн:

— Ти, дівчино, є багата,
В тебе батько, мати є,
Двір широкий, хата гарна,
А що в хаті — все твое.

А я бідний сиротина,
Степ широкий то май сват,
Шабля, люлька — вся родина,
Сивий коник то май брат.

Або:

Табака гарна, терла жінка Ганна,
стара мати вчила її м'яти,

Коли ти курець, — май свою люльку й тютюнець.

Тютюнова рослина виростає до шість фіт. заввишки і тільки горішня частина її має 10—20 великих листків, що догори стають щораз вужчі й менші (нижні листки доходять до 20 інч. завдовшки й до 4—6 інч. завширшки), тимто рослина набуває вигляду піраміди, верхівка якої закінчується квітковим кінчиком.

Грубе оксамитуватозелене

листя вкрите клейкими залозовими волосинками й непримітно пахне, тим часом як карміново-червоні квіточки (руркуваті, завдовшки 3 інч.), що раз розпускаються в місяці липні, поширюють приємний, ніжний запах, особливо надвечір. Тимто й тютюн має значення як декоративна рослина.

Є це однорічні або багато річні рослиники. Листки мають велику форму, на стеблини сидять навпевнено, є цілокрайні, покриті волосинками.

Квіти, зібрані нагорі стеблин в китиці, є дуже пахучі, вдень замикаються, а відкриваються вночі. Корона квітки має форму повзводжнього дзвіночка. Цвітуть жовтою, білою та червоною барвами.

Відомих їх є 45 видів. Батьківщиною їх є південна Америка.

В квітництві має загальне застосовання однорічній тютюн *N. alata* Lk. et Otto (син. *N. decurrens* Agardh.). Батьківщиною його є Бразилія. Ціла рослина покрита густими волосинками — дуже розгалужена. Листи не мають листостінок, мають форму лопати.

Квіти з зовнішньої сторони є яснофіолетової, а з внутрішньої — білої барви. Дуже пахучі.

Vag. grandiflora Comes (син. *N. affinis* T. Moore), квіти цвітуть білою барвою, є дуже пахучі.

В загальному тютюнових відмін культивованих в квіт-

ництві є дуже багато. Цвітуть вони рожевою, білою та червоною барвами.

Розмножується їх генеративно, за допомогою насіння, яке висівається в місяцях брезні і квітні в теплицях або парниках. Коли проростуть рослини, тоді їх пересаджується до скриньок окремо. В місяці травні висаджується їх на квітники. Вимагають живих легких ґрунтів.

ПЕЛЯРГОНІЯ.

Pelargonium L'Herit.

Англійська назва *Pelargonium*.

Родина *Geraniaceae*.

Назва *Pelargonium* є грецького походження, що означає — *pelargos* — бузьок. Надано пеляргоніям цю назву тому, що коли квітка його пе-рецвіте, пелюстки опадуть та відбудеться запилення, тоді стовпик витягається досить довго й виглядає наче дзюб бузька.

Є це довгорічні або півчагарникові рослини. Листки мають форму долоні, є подільні та пахучі. Квіти зібрані в окружковаті квітостани. Батьківщиною їх є південна Африка.

Культура пеляргоній ділиться на три групи: 1) пеляргонії, що видають гарне в смужках листя, 2) яких

листя є подібне до листків плюща, і 3) квітові.

Пеляргонії першої групи походять зі схрещування *P. zonale* Ait. x *P. inquinans* Ait. Листки мають круглу форму, подібну до серця, є неподільні, сидять на довгеньких листоніжках, на поверхні листка мають смужку, злегка покриті волосинками.

Квіти цвітуть різними барвами: білою, червоною та рожевою. Вони зібрані в окружковаті квітостани.

Пеляргонії третьої групи походять від *P. peltatum* Ait.

Стеблинки мають тоненькі та повзучі, листки грубі, подібні до листків плюща. Квіти є зібрані в окружковаті квітостани. Квіти цвітуть білою або рожевою барвами.

Пеляргонії третьої групи повноквіті, або так звані англійські повстали завдяки схрещуванню *P. angulosum* Ait., *P. cincinnatum* Ait., *P. coggiamatum* L. і *P. grandiflorum* Wild.

Стеблини мають іноді при основі напівздеревенілі. Листки є п'ятиподільні, зубчасті та гладенькі. Квіти великих розмірів, цвітуть червоною, рожевою, білою та карміновою барвами. Деякі відміни на поверхні листків мають темні смужки.

Всі три групи пеляргонії розмножується переважно вегетативно, за допомогою живців. Живці пеляргоній першої та другої групи садяться до чистого піску або

просто до чистої води в місяцях лютому або березні. Живці треба відрізати чистим ножем з вершків стеблинок матірньої рослини з 4—5 листочками.

Ті листочки разом з прилистками треба відірвати. Можна також залишити зверху пару листочків, але прилистки треба завжди обірвати, бо від них живець може загнівати. Такі живці вкладається потім 1/3 частини їхньої довжини до води, або піску.

В останньому часі американські огородники замість води або піску до вегетативного взагалі розмноження квітів за допомогою живців уживають грубо меленого корку, так званого "Terra-Lite Brand Vermiculite". Цей корок насыпється до скриньочок, заливається чистою водою й потім садиться туди живці. Для скорішого вкорінення живців, добре є нижню частину живця перед насадженням до корку посыпати гормоновим порошком, так зв. "Аихап". Так посаджені живці видадуть упродовж 10—14 днів дуже багато корінців і тоді їх пересаджується до горшків з землею, яка повинна складатися з 2 частин листяної, 2 частин дернової, 1 частини піску й $\frac{1}{2}$ частини торфу.

Приміщення, в якому три-

мається в горшках пеляргонії, треба багато провітрювати та небагато підливати водою. В місяці травні висаджується їх до квітників з горшками або без горшків. Посаджені з горшками пеляргонії восени виймається з землі, очищається з сухого листя та переноситься до приміщення з уміркованою температурою. В тому часі їх дуже мало підливати водою.

Пеляргонії по віноквітові розмножується подібно як і попередні, тільки живці зрізати треба з матірних корчів восени перед приморозками. Коли вони по посадженню до скриньочок видадуть коріння, тоді їх пересаджується до горшків і ставиться до провівного приміщення. Не вільно їх взимі багато підливати водою. Добре є їх також в місяці лютому ще раз пересадити до інших горшків.

На квітники висаджується їх на весну, коли минуть весінні приморозки, бо вони є дуже вразливі на холод.

Вимагають гумусових легких ґрунтів. Є світолюбні.

Дуже гарно виглядають, коли посаджені групово.

Пеляргонії мають застосування також і в косметиці. З деяких типів виробляють ефірне масло, яке вживають при виробі парфумів та мила.

ПЕТУНІЯ

Petunia Juss.

Англійська назва *Petunia*.

Родина *Solanaceae*.

Назва *Petunia* є бразилійського походження.

Є це однорічні, або багаторічні рослини. Стеблина звичайно лягає на землі, є легенько покрита волосинками. Листки грубі, теж покріти волосинками. Квіти на стеблинках сидять поодинці в листових кутах. Корона квітки має форму лійки. Цвітуть різними барвами: фіолетовою, білою, рожевою, червоною та пурпуровою.

Відомих їх є 14 видів. Батьківщиною їх є Бразилія.

Найбільше відомою в квітництві є *P. hybrida hort.*, що була виведена за допомогою скрещування *P. punctigliflora* × *P. violacea*. Надається на квітники, до обсадження скриньочок біля вікон та ганків.

P. hybrida grandiflora hort. Квіти має великих розмірів. Цвітуть темно фіолетовою барвою.

P. hybrida grandiflora fimbriata hort. Має покарбовані квіти.

Петунії мають дуже багато відмін, що різняться формою та барвою квітів.

Розмножується їх переважно генеративно, за допомогою насіння, яке висівається до скриньочок до листової землі в місяцях лютому та березні.

Коли проростуть рослинки, тоді їх пересаджують окремо знову до скриньочок, а в другій половині місяця травня висаджується їх на квітники.

Ростуть на кожному ґрунті, аби тільки не підмоклому. Є світлолюбні. Цвітуть ціле літо.

ПІВНИК

Iris L.

Англійська назва *Iris*.

Родина *Iridaceae*.

Слово *Iris* грецького походження, що означає богиню-веселку, яка є післанцем Бога. Надано півникам цю чудову назву, либо ж тому, що вони як і веселка мають різnobарвні квіти.

Є це багаторічні рослини. Стебли не мають. З основи грубого корневища виростають групово в формі мечів вузенькі листки. Квіти по 5—8 штук на досить довгих міцних квітоніжках виростають з листевих піхв. Звичайно розцвітають вони поволі й не всі разом.

Цвітуть в місяцях травні й червні різними барвами: рожевою, білою, блакитною, фіолетовою та червоною.

Мабуть кожна людина, яка любить рослинність, знає квітку півника. Його певну дико ростучу відміну можна побачити на безмежних про-

сторах нашої батьківщини України й то тисячі кущів темнофіялкові барви. Це є *I. hungarica*. Там також можна спіткати й інші відміни, як *I. pumila* L. Це є чудова, карликова форма півників, що цвіте різноманітними барвами. *I. notha* — росте переважно в дикій формі на Катеринославщині та *I. graminea* — біля Кам'янця-Подільського.

Особливо чудово вони виглядають на просторах надозівських степів. На початку місяця квітня вони прикрашують степ різними барвами: жовтою, білою, фіялковою та синьою. Це є так звані там пахучі степові півники — *I. pumila* L.

Відмін півників є дуже багато, а в квітництві переважно культивують відміни, що були виведені з *I. hybrida*. Класифікація їх провадиться по барвах квітів та їх розмірів.

Особливої уваги заслуговують японські півники *I. laevigata* Fisch, et Mey., Каєтрфер Sieb. Квіти мають великих розмірів. Цвітуть різними барвами. Вимагають поживних та цілком вогкіх ґрунтів.

З пахучих коренів флорентійського півника *I. florentina* Lam. виробляють косметичні олійки, а також уживають їх в медицині.

Коріння півника *I. junccea* Poig уживають до їжі як картоплю.

Розмножуються всі півники вегетативно, за допомогою

поділу корневищ, восени й на весну.

Вимагають поживних дренованих ґрунтів. Є світлолюбні.

Квітка півника.

**ПІДСНІЖНИК
(Прозерень)
Galanthus L.**

Англійська назва *Snowdrop*

Родина Ranunculaceae.

Є це багаторічні рослини. Стеблина виростає від 6 до 12 інчів високо.

Ціла рослина творить корчик. Листи мають лінієвату

форму. Квіти дрібненькі, похилені вниз, іноді виходять з-під снігу. Цвітуть дуже рано, звичайно білою барвою з зеленими відтіннями на ніжних пелюстках.

В Україні підсніжники знає майже кожна людина; на весні, коли ще де-не-де лежить сніг та рівчаками протікає весняна вода, тоді пробиваються на поверхню землі підсніжники й своїми біленькими квітами вітають прихід весни. Це є *G. pivalis*. В дикому стані найбільше спіткати його можна в Криму та взагалі по всій Україні.

Розмножуються підсніжники ~~вегетативно~~, за допомогою цибулин, які треба садити просто до ґрунту в місяці вересні. Зацвітають вони ранньою весною й коли перецвітуть, та засохне їх листя, що звичайно буває в місяцях червні або липні, тоді цибулини треба обережно викопати, на повітрі просушити й знову в місяці вересні посадити до ґрунту.

Ростуть на кожному ґрунті, однаке, найкраще на землі дерновій з примішкою листевої або на цілковитому перегною.

G. elwesii. Виростає до 10 інчів високо. Квіти має великих розмірів, але до культури вування є тяжчий як *G. pivalis*.

G. plicatis і *G. latifolius*. Ці два останні види мають велике застосування для культури вування на квітниках, особ-

бливо серед дерев та чагарників. Є можливість їх також культивувати взимі в приміщеннях. Для того в місяці жовтні треба садити їх по 8—10 цибулинок до горшків. Тоді вони цвістимуть в місяцях січні або лютому.

ПІВОНІЯ

Paeonia L.

Англійська назва Peony.

Родина Ranunculaceae.

На добраніч всім вам на віч,
Бо я йду вже спати;
Біля перелазу півонія та явір
Там я тебе буду ждати.

Укр. народна пісня з Київщини.

Слово Раепон є грецького походження, що означає мітологічну постать бога здоров'я.

Це є багаторічні або чагарникові рослини. Є вони улюбленими багаторічними культурами відкритого ґрунту. Листки мають зложені подвійно, триподільно або пірнатоподільні. Квіти великих розмірів, знаходяться на вершинах стеблин. Коріння творять грубі бульби. Коріння у півонії товсті, м'ясисті, збирають велику кількість поживних речовин, а тому на весні швидко йдуть у ріст. Паростки її витикаються з землі дуже скоро, як тільки розстане сніг.

Загалом відомих їх є 15 ви-

дів. Батьківчиною їх є Європа, Азія та південна Америка.

Це є загально відома квітка. Сотні відмін її культивують по городах цілого світу. Україна є також батьківчиною одного типу півоній, так званого там чудового воронця — *P. tenuifolia*, що часто-густо, як рослинний наш земляк, пурпуровим цвітом прикрашує на чужині сади та городи не тільки українців але й чужинців.

Найбільше культивованим видом у квітництві є *P. albiflora* Pall. (син. *P. sinensis*). Батьківчиною його є Сибір та Китай. Квіти цвітуть в місяцях травні-червні рожевою або білою барвами. Є пахучі. Листя мають лопатоподільну форму, великі, темнозелені, сидять на довгих листоніжках. Завдяки схрещуванні *P. albiflora* та *P. officinalis*, витворено дуже багато гарних відмін півоній. Відомих їх є вже двісті.

P. officinalis L. є видом лікарським. Цвіте червonoю барвою. Творить широкий корч. Листки зі спідньої сторони покриті волосинками. Починає цвісти дуже рано.

Багаторічні півонії розмножуються вегетативно, за допомогою поділу міцних старших корчів. Пересаджувати півонії з одного місця на друге, як також ділити їх, треба завжди в місяці серпні, а це тому, що пересаженні рослини до зими повинні загоїти рані та видати молоде коріння.

Є можливість розмножува-

ти півонії й генеративно, за допомогою насіння, але воно проростає на протязі року.

При розмноженню вегетативному треба заздалегідь приготувати ямки та на дно їх насыпати перегною.

Звичайно поділ корчів та пересаджування треба перевіряджувати на протязі 6—8 літ.

Квітка півонії.

Вимагають вони поживного глянсто - піщаного ґрунту. Добре ростуть на соняшному місці й в затінку. На зиму добре є їх прикривати листями або хмизом.

З типів чагарниковых найбільше культивованими є *P. arborea* Don. (син *P. Moutan* Sims.). Батьківчиною його є Китай.

Квіти має великих розмірів,

прості або махрові, цвітуть різними барвами.

Розмножується його вегетативно, за допомогою відокремлення закоренілих окремих стеблин, або за допомогою щеплення.

Іноді буває на весну, що корч півонії гарно росте, але квітові бутони всихають. Причиною того є грибок *Botritis Blight.*, який опановує та нищить перед розквітом квітові бутони, а навіть і листя, й стеблину. Боротьба з тим шкідником є дуже трудна, бо ніякі хемічні препарати його не нищать, а це тому, що він міститься глибоко в рослині. Нищення його полягає на тому, що восени, коли пожовкне листя та стеблина, треба відрізати та палити всі рештки галузок та листків, на яких звичайно знаходиться згаданий грибок.

ПОЛИН.

Artemisia L.

Англійська назва Wormwood.

Родина Compositae.

Слово *Artemisia* є грецького походження, що означає *Artemis* (*Artemidos*) в старогрецькій мітології — богиня-діва, сестра Аполона, охоронниця стад і дичини, мисливиця, богиня місяця; в староримській мітології — Діяна.

Є це однорічні або багаторічні рослини. Характерною прикметою деяких з них є те,

що вони мають синьо-зелену барву, а деякі з них покриті сіро-шовковими волосинками. Листи розміщені спірально; мають пірнастосічну форму. Квіти цвітуть жовтою або червоною барвами; мають форму зібраних кошичків, творять китиці.

Відомих їх є загально 150 видів.

В Україні в надозівських степах в часі від серпня до жовтня, коли степ завмирає, тоді саме зацвітає густо опушений сірий ксерофіт — полинець *A. austriaca Jacq.*

Полин — *Artemisia absinthium* є виключно степова рослина; на ній настоюють по цілій Україні горілку й народ переконаний, що та настійка помагає при хворобах шлунка, або взагалі для апетиту, але й медицина це признає й приписує, а промисел виробляє вина "Вермут" з полином.

Відмінні.

1. *A. Abrotanum L.* Невідомого походження. В Європі росте дико невеличким корчиком. Є дуже пахучий. Звуть його там "Боже дерево". Стеблини ростуть просто; є розгалужені. Коли постаріють, отримують брунатну барву. Листки подвійно-пірнастосічні; зверху синьо-зелені, зісподу покриті сивими волосиками.

Цвіте в місяці серпні жовтим квітом.

A. annua L. (син. *A. exilis Fisch.*, *A. suaveolens Fisch.*)

Рослина однорічна. Форму має корчика, подібну до піраміди. Походить з Кавказу. Є дуже пахуча. Стеблину має розгалужену. Листки трикутно-яйцеваті, темнозелені. Квіти дрібненькі, творять китиці; цвітуть в місяцях червні-липні жовтим квітом.

Росте на кожному ґрунті. Розмножується генеративно за допомогою насіння, яке треба висівати до півтемних парників в місяці квітні; коли рослинки проростуть, їх пересаджується окремо до горшків. В місяці квітні висажується їх на стало місце.

Подібна до неї є відміна *A. sagorum Viridis*. Ця рослина нагадує собою мале деревце ялиці. Надається до обсадження живоплотів, або на обвідки квітників.

A. scoparia W. et Kit (син. *A. gracilis* Ledeb., *A. elegans* Roxb.). Росте в Європі дико, переважно на скалистих місцях. Є рослиною дворічною. Ціла рослина має форму вінника. Стеблина росте рівно; знизу розгалужена; має червонуватий відтінок. Квіти зібрани в китиці — цвітуть червоную барвою.

A. lactiflora. Характерною прикметою цієї відміни є те, що вона має велике гарне темнозелене листя; блискуче зверху, а мохнате зісподу. Квіти творять кісті — цвітуть кремово-білою барвою.

A. vulgaris L. — в Європі загально знана рослина. Стеблину має розгалужену; вго-

рі волохату, іноді забарвлену начервоно. Листи на стеблині зверху — зелені, зісподу біло-волохаті. Квіти творять розгалужену китицю, цвітуть жовтою або червоную барвою.

Всі однорічні полини розмножуються генеративно за допомогою насіння, яке висівається в напівтеплий або холодний парник в місяцях березні-квітні. Коли рослинки проростуть, пересаджується їх до скриньок, або горшків і в місяці травні висаджується на стало місце.

Вимагають поживно-легких ґрунтів, багатих у вапно. Є світлолюбні.

ПРОЛІСКА або ВІТРЯНКА

Anemone L.

Англійська назва Wind Flower.

Родина *Ranunculaceae*.

Слово “*Anemone*” є грецького походження, що означає “*anemos*” — вітер.

До цієї квітки належать багаторічні рослини. Виростають до 12 інчів високо. Зверху стеблина має одну квітку. На стеблині знаходяться глибоко поділені з окривом три зложені листки. Є 85 видів цієї квітки.

В Україні на провесні, коли на деревах ще немає листя, ґрунт у листястих лісах вкривається різnobарвним кили-

мом ефемерних лісових переважно цибулинних та бульбових рослин, а серед них промінює своїм жовтим квітом проліска "Anemone ranunculoides". Та не тільки в лісах, але майже по всій Україні можна спіткати ще й іншу відміну — "Anemone silvestris",

Anemone conoraria.

що цвіте в місяцях травні і червні своїм чарівним оксамитно-білим квітом.

Найгарнішою відміною цієї квітки культивованою в квітниках та про яку є загадка в біблії, є "Anemone sconoraria L." Є це бульбова рослина.

Виростає до 10 інчів високо. Цвіте на весні. Квіти має великі рожеві барви: червоні, рожеві, білі та фіялкові. Однак величиною квіток і красою відріжняється відміна "Chrysanthemiflora", що повстала зі схрещування "Anemone sconoraria" з "Anemone hortensis". Цвіте вона в місяцях травні і червні. Квіти є зложені з 7—14 ланцетуватих пелюсток.

Розмножується її з насіння, або вегетативно через поділ бульб. Насіння треба висівати в місяці березні в холодному парникові. Воно проростає на протязі 5—6 тижнів. По висадженні до відкритого ґрунту ця відміна може видати квіти цього ж літа. При вегетативному розмноженню бульби треба садити до ґрунту на весну дуже рано, глибоко від 2 до 3 інчів, та на відлеглості одна від другої — 10 інчів. Вимагає соняшного місця та доброго поживного ґрунту. Ґрунтів ліскуватих та мокрих не зносить.

Восени, коли квітка перезвіте та листя пожовкне, тоді бульби треба дістати з ґрунту, укласти до скриньок та перевозувати через зиму в сухому місці.

Є можливість виплекати квіти цієї відміни на весні слідуючого року в місяці лютому, й для того бульби вже в місяці серпні садиться до скриньок наповнених доброю землею та перевозувати їх

без доступу морозу. В місяці січні переносяться їх до теплиці, де температура є 39-50° Фарен., та побуджується до росту.

Друга відміна "Anemone japonica S. et Z." видає великі квіти білої, рожевої та червоної барви. Є дуже вражлива на морози й тому взимі місця ґрунту, де є посаджені бульби, треба прикривати верствою листя. Розмножується на весну вегетативно за допомогою корневищ.

Відміни "A. nemorosa L.", квіт білої барви, "A. narcissiflora L.", — темно-голубої барви, "A. silvestris L.", — білої барви та "A. galapagoensis L.", — жовтої барви, розмножується вегетативно за допомогою бульб або насіння.

ТРОЯНДА.

(Рожа)

Rosa L.

Англійська назва *Rose*.

Родина *Rosaceae*.

Моя врода, як повна рожа.

Ішов милий гіроњкою,
Мила під горою;
Зацвів милий роженькою,
Мила калиною.

Українські народні приказки.

Назва *Rosa* латинського походження, грецька назва є *Rhodon*.

Історія троянди губиться в

темряві віків. На підставі грецької мітології вона народилася з морської піні разом з богинею кохання Афродитою. Рожа є королевою квітів.

Перші згадки про рожу маємо в грецьких творах Гомера й Геродота. Геродот, описуючи сади короля Мідаea в Македонії, згадує й про рожі, яких корона мала 60 пелюсток. Треба припускати, що ці описи відносяться до повних рож.

Згадує також і Пліній про рожі в своїй "Historiae Naturalis". Отож рожі були відомі в старому Римі. Могутній в ті часи Рим спроваджував рожі зі сходу й з півночі. Правдоподібно в ті часи були культівовані такі відміни рож як *Rosa centifolia L.* і *R. damascena Mill.*

В загальному історія троянди є звязана з культурою людини; батьківщиною її є пів земної кулі: Індія, Персія, Японія, північна та середня Америка та ціла Європа. Є стверджено, що кожне азійське племя мало свій вид троянди: Індуси мали троянду оцтову *R. gallica* й троянду стопелюсткову *R. centifolia*. Турки мали троянду жовту *R. rutea*, жиди троянду дамаскенську *R. damascena*, японці — троянду чайну *R. thea*.

В XIII столітті один з учасників хрестових походів граф Шампанії *Thibaut IV*-ий привіз із Сирії рожу, й та рожа дісталася назву *R. gallica provincialis*.

cialis Willd., а в XIV столітті Charles de J'ecluse спровадив до Європи рожу з жовтим пішним квітом *R. hemisphaerica* Hegelm. з Туреччини.

Загальний ботанічний опис.

Є це чагарники. Представляють собою велику родину видів і відмін. На півночі на зиму скидають листки, а на півдні не скидають. Стеблини мають колючі гілки. Листки є непарнопірчасті. Квіти великих розмірів, цвітуть жовою, білою, червоною або рожевою барвами; є пахучі. Відомих їх є біля 100 видів.

Мабуть кожний хто любить природу знає з близкую зеленими, пірчасто зложеними листочками чагарника дикої рожі, що своїми блідорожевими або білими пахучими квітками на кінцях стеблинок прикрашає межі полів, придорожні рови та левади. Це є звичайна або полева рожа *R. canina* L. Має вона в Україні багато назв, а саме: голодовини, дербанки, свербака, свербивуса, свербила, шипчи-ни, шепшини, шиповника, терпигузка, шипарина, шуплина та інші.

Коли перецвіте, то прикрашує свій чагарник гладенькими яйцеватої форми червоними овочами.

З інших видів найбільше відомими є *R. cinnamomea* L. з рожевими та з яснорожевими квітами, *R. rubiginosa* L. — квіти блідорожеві, *R. arvensis* L. — квіти білі або червонуваті та інші.

Культурні відмінні рож зо- стали виведені за допомогою скрещування й добору з диких форм.

В 1814 році I. Champney за допомогою скрещування *R. chinensis* × *R. moschata* видів нову відміну *R. Noisetteana* Ser. Виростає вона високо. Стеблини є покриті колючками брунатної барви. Листки покриті волосиками. Квіти пахучі великих розмірів, цвітуть від місяця червня до осені червоною, білою або рожевою барвами.

В 1819 році M. Breon з Bourdon за допомогою скрещування *R. chinensis* × *R. damascena* × *R. borbonica* вивів рожу *R. hybrida bifera* hort. Квіти має повні й неповні. Цвітуть вліті й восени.

Французький городник Laf'a в 1843 році за допомогою скрещування *R. chinensis* × *R. damascena* × *R. borbonica* вивів рожу *R. hybrida bifera* hort. Ця рожа має ту прикмету, що квітування її повторюється декілька разів. В загальному її надано назву рожі ремонтанта. Корчі її виростають рівно додори. Квіти великі, махрові, дуже пахучі. Цвітуть від місяця червня і восени до приморозків повторюють квітування, червоною, рожевою або білою барвами.

До неї належать багато відмін.

В 1824 році до Англії зостала спроваджена з Китаю рожа *R. chinensis*, var *ochroleuca*

Rehd., з якої виведено чайну рожу *R. thea hort.*

Є це чагарникові рожі. Стеблини мають властивість підноситись догори при стіні, або іншій підпорі за допомогою причіпок. Квіти має махрові, пахучі. Цвіте цілій час. Є вражлива на холод.

Врешті зостала з рожі *R. multiflora* виведена *R. polyantha hort.* Є це низенькі корчі. Цвітуть довго. Характерною прикметою цієї відміни є те, що галузки її на кінцях є розгалужені й мають на собі багато дрібненьких квіточок, які дуже довго цвітуть і не осипаються. Цвітуть білою, рожевою та червоною барвами. Є відпорні на морози.

В загальному відмін рож нараховується сотні. Діляться вони під оглядом анатомічним і походження на відділи й підвідділи.

Написано про рожі на різних мовах багато поважних наукових праць.

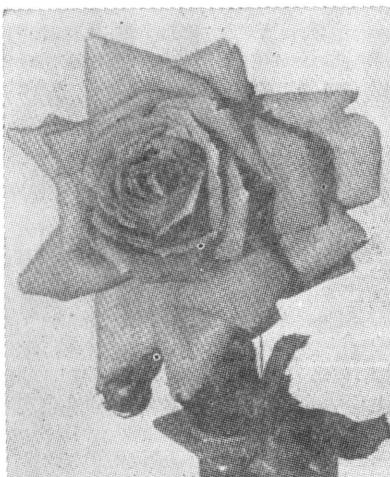
Звичайно рожі розмножуються за допомогою щеплення, відростками та поділу корчів.

Щеплення культурних рож відбувається на диких рожах *R. canina*, яка розмножується насінням. Виведення культурних рож вимагає передусім знання, досвіду й багато часу, а тому найкраще набувати рожі в відомих городничих шкілках. Рожі до пересилки повинні бути добре запаковані в солому, а коріння завжди прикрите вогким мохом.

Рожі є світлолюбні. Вражливі на північно-західні вітри. Найкращі для них є піщано-глинясті добре дреновані ґрунти.

Найкращою порою до садження рож є весна.

Садити їх до ґрунту треба дуже уважно; покалічене ко-

Троянда.

ріння обрізати гострим ножем, та перед посадженням замочити до рідкої мішанини, зробленої з глини та з коров'ячих відходів. Садити треба так глибоко як вони росли на старому місці. По посадженню ґрунт добре притиснути, зробити навколо пня з землі миску та добре підлити водою. Бажаним є вліті стовбури деревкових рож прикрити та обв'язати мохом. — Також треба відповідно до відміни скоротити галузки.

На зиму культурні відміни рож, особливо ті, що є вражливі на морози, треба прикривати сухою землею, а іноді, коли є великі морози, на верх землі класти листя.

У деревкових формах, так званих штамових, коли восени нахиляється їх корони вниз, треба дуже уважно це виконувати, щоб не зламати. В цьому випадкові накривається в рожі тільки корона.

На весну коли тільки земля розмерзнеться, треба землю та листя обережно усунути й рожі очистити.

При кінці місяця травня всі сухі галузки треба обрізати гострим ножем. Також треба обрізати всі тоненькі галузки й ті, що ростуть до середини корча. Звичайно на корчі залишається від 3 до 8 галузок і скороочується їх від землі на 3—4 бруньки. Зрізати треба над брунькою так, щоб брунька не була обернута до середини корча, а на зовнішню сторону.

У рож, що дуже розростається, треба обрізати стеблини наполовину їхньої довжини.

Форми рож, які ростуть догори, чіпляючись за якусь підпору, треба обрізати тільки сухі та дуже тоненькі галузки. Це саме відноситься й до рож, що свої галузки опускають униз.

Є можливість культивувати рожі також взимі в приміщеннях або теплицях, але це ви-

магає дуже багато знання й праці.

В Україні рожі мають застосування і в медицині, особливо при кровотечах та при ниркових недугах.

Болгарія здавна славиться своєю казанликською трояндою, якої тонкі та ніжні пахощі розносяться по всій земній кулі.

СИНЯ КОЛЮЧКА.

(Сині колючки, міколайки, міколайці, міколайчики, синій будяк, любка, любки.)

Eryngium L.

Англійська назва Sea-Holly.

Родина Umbelliferae.

Спить хлоп'я, рядном укрите,
Спить і бачить безліч снів;
Сниться хлопцеві пахучий
Ліс і луки у квітках...

Б. Грінченко.

Егупгіон — стара грецька назва.

Є це довгорічні рослини. Листки мають різну будову: ті, що виростають з кореня, знаходяться поодинці на довгих листоніжках, є неподільні і мають форму яйця або серця; ті ж, що знаходяться на стеблині, ростуть при розгалуженнях стеблинок або під квітками. Форму мають пірнато-посічену, на кінцях є загострені. Всі квітки мають синьо-блакитну барву. Квіти

є зібрані й творять головки.

Загалом відомих їх є 100 видів.

В Україні на сухих лугах, на лісових прогалинах росте дико *E. planum* L. Ціла рослина має фіолетово-синю барву. Стеблина вгорі розгалужена. Листки, що виростають з кореня є неподільні, мають форму яйця; на берегах є пильчасті. Стеблові не мають листоніжок, є пірнато-подільні та колючі.

Квіти творять головки, цвітуть у місяцях липні-серпні.

E. campestre L. Росте в дикій формі в Європі. Стеблина є розгалужена від кореня. Листки невеликі, подвійно-пірнаті. Квіти зібрані в малі головки.

E. maritimum L. Походить з берегів моря. Стеблину має вгорі розгалужену. Листки внизу стеблини мають форму розкритих пальців, сидять на листоніжках; вгорі листоніжок не мають.

E. alpinum L. Батьківщиною їх є гори Альпи в Швейцарії. Листки має колючі, тверді, подібні на шкіру. Квіти зібрані в кругленькі синенькі головки. Є їх дуже багато.

Розмножуються сині колючки генеративно, за допомогою насіння, або вегетативно, поділом корча.

Насіння висівається на весну до холодного парника, а коли воно проросте, й втвориться молоденькі рослини, тоді їх пересаджується на стало місце. Насіння можна

висівати просто до ґрунту восени. Цвітуть вони на другий рік.

Розмножування вегетативним способом перепроваджується восени поділом корча.

Вимагають легкого сухого ґрунту багатого в вапно. Є світлолюбні. Дуже гарно виглядають зрізані та засушенні як букети.

СОКИРКИ

(*Kosariki, kosirki, serники, serporiz*)

Delphinium L.

Англійська назва *Larkspur*.

Родина *Ranunculaceae*.

Слово *Delphinion* — стара грецька назва цієї рослини.

Це однорічні або багаторічні рослини. Листки мають форму поділеної долоні. Квіти зібрані в густі китиці.

Відомих їх є біля 150 видів.

Відмінні однорічні.

D. Ajacis L. В дикій формі росте в Україні, особливо на степах, а також в Альпах.

Стеблину мають гладеньку з рівненькими галузками, на кінцях яких містяться квітові густі китиці. Квіти цвітуть в місяцях червні—серпні синьою або рожевою барвою з різними відтінками. Вимагають більше сухих як підмокливих ґрунтів. *Var. hyacinthiflorum* hort., квіти має повні, вони своєю формою подібні до квітів гіацинтів; *var. fla-*

tiūm hort., квіти має зібрани в дуже густі китиці.

D. Consolida L. Ця однорічна відміна в дикій формі росте майже по всій Європі й є супутником хлібних рослин. Вона як і всі супутники збіжжя милує очі тих, хто любить улітку в вільний час пройтися полями. Ці сокирки завдяки своїм своєрідним темним синьо-фіялковим квіткам прикрашають хлібні поля і вважаються рідкими рослинами. Їх квіточки, так само як і дикі скові квіточки волошок, за- надто маленькі й непомітні для комах, щоб приваблювати їх до себе, як і всі бур'яни, що ростуть поміж хлібними рослинами. Вони найбільше вкриваються квіттям в місяцях червні та липні, але вони та- кож цвітуть і на стерні, коли бабине літо своїм срібним павутинням, переганяючи в повітрі одне одного, проголошує наближення осені.

Скошені сокирки пускають побічні паростки, тимто скосити їх — це не значить зовсім знищити. Хлібороб ста- виться до них серед усіх збіжжевих бур'янів поблажливо.

В Україні вони знані й то дуже давно як лікарські рослини. Вивар з них вживаеться людьми для припинення кровотеч, проти задишки, астми та конвульсійного кашлю.

Серед однорічних повно-квітових відмін заслуговують на увагу: *vag. elatius hort.* —

творить сильні розгалуження; *vag. imperiale hort.* — творить пірамідову форму, цвіте довго, але пізно.

Всі однорічні сокирки розмножуються генеративно за допомогою насіння, яке можна висівати просто до ґрунту на весну і восени. Коли густо розростуться, треба їх прори- вати та залишити на відлег-lostі 6—8 інч. одна від од-ної.

Відміни довгорічні.

D. cultorum Voss. (син. *D. hybridum hort.*). Витворені во- ни зостали правдоподібно за допомогою схрещування *D. elatum L.*, яка росте як бур'ян у Карпатах, цвіте в місяцях червні та липні блакитною барвою та з *D. grandiflorum L.*, яка також росте як дика форма на Сибіру і в Китаї та цвіте в місяцях червні-серпні блакитною або білою барвами.

Є ще відомі як бур'яни до-вгорічні сокирки *L. Nudicaule Torr. et Gray*, що ростуть в Каліфорнії.

Всі довгорічні сокирки можна розмножувати генера-тивно за допомогою насіння або вегетативно за допомо-гою поділу корневища, або живцями.

Насіння висівається на вес-ні в місяці квітні до холодно-го парника й коли вони про-ростуть, тоді їх треба пересад-дити окремо також до холод-ного парника. В місяцях серп-ні-вересні висаджується їх на

стале місце. Насіння можна також висівати восени просто до ґрунту. Вегетативно, по-ділом корневища, перепроповаджується в місяці серпні, тоді коли вони перецвітуть.

Живцями розмножується на весну; їх треба відрізувати 3—4 інч. довжини разом з частиною корневища.

Всі сокирки вимагають живного ґлинисто-піщаного ґрунту. Є світлолюбні.

СОНЯШНИК.

Helianthus L.

Англійська назва *Sunflower*.

Родина *Compositae*.

До сонця я підхожий,
І сонце я люблю,
З сонцем повертую
Я голову свою.

М. Г.

Слово *Helianthus* грецького походження, що означає: *helios* — сонце, а *anthos* — квітка.

Є це однорічні або багаторічні рослини. Стебли мають досить грубу, рівну. Листки великої форми. Квісточки великі.

В загальному відомих їх є 55 видів. Батьківщиною їх є Мексико.

Кожна людина, яка любить квіти, напевно знає квітку соняшника, що своїм зложеним великим квісткам прикрашає майже кожний український квітник. Ця висока

рослина з великим, як решето, жовто-золотої барви квісткам на фоні блакитного неба гарно виглядає біля селянських білих хатніх стін у нас в Україні. Вона мов коначний квітовий земляк є нероздільно поєднаний з загальною Божою гарною рослинністю наших рідних сел.

Соняшник.

Залюбки маленькі діти люблять лускати підсмажене його насіння — зернятка, та й різні пташки не відмовляються сісти на міцну квітку й також полускати його насіння.

Безсумнівно, соняшник є однією з передових квіток в Україні, але він є там закліматизованим емігрантом.

З очищених з лусок зернят

виробляють дуже смачну олію для їжі.

До однорічних рослин, які культивуються в квітниках належить передусім *H. appuus L.* (син. *H. lenticularis Dougl.*, *H. ovatus Lehm.*, *H. tubaeformis Hutt.*, *H. multiflorus Hook.*).

Виростає досить високо. Стеблину має рівну, іноді розгалужену. Листки мають форму серця, їх береги зубчасті, подібні до пили. Ціла рослина покрита твердими волосиками, квістостан великих розмірів; складається всередині з дискових квітів руркуватої форми — брунатної барви, та з крайніх — язичкуватої форми, жовто-золотої барви.

Цвіте в місяцях липні-вересні.

Виростає від 5 до 10 фіт. високо.

H. debilis Hutt. (син. *H. cimerifolius Torg. et Gray.*).

Стеблину має розгалужену. Листки серцеватої форми, зубчастокрайні. Ціла рослина покрита твердими волосиками.

Цвіте в липні-вересні.

Виростає від 2 до 3 фіт. високо.

Однорічні соняшники розмножуються генеративно, за допомогою насіння, яке висівається просто до ґрунту в місяці травні.

Коли є бажання, щоб соняшники видавали квіт в місяці червні, тоді треба насіння висівати в помешканні або теплицях в місяці березні до горшків. Коли насіння пропо-

сте та почнуть розвиватися стеблинки тоді треба тримати їх не в дуже теплому місці, та провітрювати, щоб стеблини не дуже високо витягувались вгору. До ґрунту висаджується їх разом з грудкою землі.

Довгорічні відміни:

Hidecapetalus L. (син. *H. frondosus L.*, *H. strumosus Willd.*). Стеблину має розгалужену. Цвіте в місяцях серпні-вересні.

H. lenticularis. Стеблина видає багато бічних галузок вгорі, на яких звичайно знаходяться квіти, і в той спосіб творить гарну широку кишеню квітів.

Довгорічні соняшники розмножуються вегетативно, за допомогою поділу корневища.

СОН-ТРАВА

Pulsatilla L.

Родина *Ranunculaceae*.

Назва *Pulsatilla* є латинсько-го походження, що означає — *pulsare* — ударяти.

Є це багаторічні рослини. Листки виростають безпосередньо з основи кореня. Форму мають пірнатоподільну. Чашечка квітки складається з 5—8 великих розмірів барвних листочків.

Відомих їх є взагалі 16 видів. Батьківщиною їх є Європа та Азія.

У нас, в Україні, ростуть

у дикій формі, їх переважно в соснових лісах, три види сон-трави; *P. ignea*, *P. patens* та *P. vulgaris*. Цвітуть ранньою весною.

Загально культивованою квіткою в квітництві є *P. patens* Mill. Квіти мають форму дзвіночка. Ціла рослина покрита волосинками й виглядає наче волохата. Цвіте в місяцях березні-квітні фіолетовою барвою.

Розмножується їх генеративно, за допомогою насіння, яке висівається до скриньочок восени. Ці скриньочки через цілу зиму треба тримати в холодному приміщенню або парникові. Насіння проростає на весну.

Пересаджувати їх на квітники треба молоденькою росадою, бо старші рослини пересаджування не зносять.

Культивувати їх можна також і в скельних місцях.

ТОЯ АБО ВОВКОБІЙ.

Aconitum L.

Англійська назва *Monkshood*.

Родина *Ranunculaceae*.

Слово *Aconitum* є грецького походження, що означає *en akonaio* — серед лугів, або від міста *Acone*, біля якого найбільше ростуть ці рослини.

Це довгорічні рослини. Листки мають лапчасті, п'яти-

подільні. Квіти зібрани нагорі стеблини й творять розетку. Є 50 відомих їх видів. Є труйливі і мають значення як лікарські рослини. В 1762 р. віденський лікар Штерк (*Stöger*) перший застосував при людських недугах з гарними наслідками отруту з цих рослин — *Aconitin*.

В Європі, зокрема в Україні, ці цінні естетичні рослини ростуть дико, як *A. Napellus*, *A. Lycocotonum*, *A. Anthora* та *A. variegatum*.

Всі ці згадані відміни є культивовані і в Канаді.

A. Napellus має квіти темно-синьої барви. Цвіте у вересні й жовтні. Виростає від 3 до 4 фіт. високо.

A. variegatum L. має розгалужений квістостан. Цвіте голубою барвою від липня до вересня.

A. Lycocotonum Koelle цвіте жовтою барвою від липня до серпня.

A. japonicum Deene — походить з Японії; квіти має великі, темноголубої барви, цвіте в серпні й вересні.

A. Fischeri Rehl. (син. *A. californicum* hort.) походить з північної Америки та Азії. Виростає від 2 до 3 фіт. високо. Цвіте блакитною барвою від липня до вересня.

Ростуть вони на кожному ґрунті, тільки не сухому. Гарно виглядають, коли є посаджені групами біля корчів. Найкраще ростуть в тіні.

Розмножувати їх можна ве-

гетативно — поділом корнища на весну, або насінням, яке треба негайно висівати по зібранні та через цілу зиму до весни тримати в ґрунті в холодному помешканні. Насіння, висіяне на весні, проростає на другий рік.

ТЮЛЬПАН.

Tulipa L.

Англійська назва *Tulip*.

Родина *Liliaceae*.

Назва тюльпан походить від перського слова — *tul-bepo*, що означає серпанок, тюрбан, або чалму, яка є у мусульманських народів сходу накриттям голови. Складається вона з фески, обмотаної легкою матерією.

Назву тюльпан надану цьому рослинному видові либо на тому, що корона його квітки своєю барвою нагадує тюрбан, або чалму.

Є загально відомі весняні однорічні або багаторічні рослини. Виростають з цибулин, яка є неподільна. Листки мають ланцетувату форму, виростають по два з основи цибулин. Квіти знаходяться на стеблинах поодинці.

Вони є поодинокі з яскравою подібною на дзвінок гарною будовою.

Відомих іх є 70 видів Батьківчиною їх є Азія та Європа.

Мабуть не тільки чужинці, але й українці не знають, що

батьківчиною тюльпанів в Європі не є тільки Голяндія, а частинно й Україна, де їх декілька типів, як *T. tricolor*, *T. silvestris* та *T. Schrenkii* своїми чудовими великими квітами, жовтої та червоної барв, весною прикрашують причорноморські, так звані Перекопські степи.

Тюльпани діляться на декілька груп, які звичайно рознантся поміж собою висотою, формою квітів, їхньою барвою та порою квітування.

Окремим групам надано назви, наприклад, Дарвіна, Менделія, Бридера, Тріюмфу, Парроту, ранніх, пізніх та махрових. За допомогою схрещування та добору виведено понад 350 відмін.

Культивувати їх можна на відкритому ґрунті й у приміщеннях.

У цибулин тюльпанів знаходяться великі запаси поживних речовин, а також є заховані вже з осені стебло, бутони й листя.

До відкритого ґрунту цибулини тюльпанів треба садити в місяцях вересні-жовтні, 5—6 інчів завглибшки до добре виробленого ґрунту, який на один рік перед тим повинен бути угноєний тваринним погноєм.

Бажаним також є удобрити ґрунт перед посадженням цибулин штучним фосфоровим погноєм (*complete fertilizer 4-8-4*), — п'ять фунтів на сто квадратових стіл поверхні ґрунту.

Місце, де посаджені восени цибулини, повинно бути для забезпечення їх від морозів прикрите 5—6 інч. завгрубушками листям або соломою.

На весну, коли тільки ґрунт розмерзнеться, солому або листя треба усунути, й тоді почнуть пробиватися зелені паростки тюльпанів. Цвітуть вони, звичайно, в місяці травні.

тім їх дістати, очистити, просушити (тільки не на сонці) та покласти до сухого, холодного провітряногого місця. Восени їх можна буде посадити знову до ґрунту. Звичайно на квітнику, де були перед тим тюльпани, треба посадити інші квіти.

В багатьох випадках цибулини тюльпанів цілком не викопується з ґрунту, там вони

Хлопчик і квіти тюльпанів.

Коли квітка перецвіте, тоді стеблину треба негайно зрізати, щоб вона не видала насіння, бо це ослаблює цибулини. Ніколи не треба зрізувати листків, а залишити їх до часу, поки вони сами пожовкнуть, бо вони витворюють потрібні складники на будову нових цибулин.

Упродовж весни й на початку літа рослина побирає зі старої цибулини всі складники, при ній витворюються нові цибулини, які, звичайно, в місяці липні треба викопати з ґрунту на деякий час, щоб засохло листя, вложити їх у відповідному місці до землі, по-

зимують і на другий рік видають квіти.

В приміщеннях для виведення квітів тюльпанів взимі, особливо на Різдвяні свята, треба цибулини садити в місяцях вересні-жовтні, до горшків до землі, що складається з 1 частини дернової, 1 част. листяного перегною й 1 частини піску. По посадженню цибулин, горшки треба добре помити водою, поставити до цілком темного, холодного (50° — 55° Фаренг.) приміщення та засипати їх 6 інч. грубо піском. Пісок треба час від часу поливати водою.

Приблизно протягом 2 до

2½ місяців покажуться пастки й бутон квітки, тоді горшки треба вийняти з піску й ступнєво впродовж 2 днів призвичаювати до світла, й після того виставити їх на денне світло.

ФУКСІЯ.

Fuchsia L.

Англ. назва *Lady's Eardrops*.

Родина *Oenotheraceae*.

Надано назву цій рослині в знак пошани до лікаря Л. Фукса, що помер 1566 року в Тубінгу.

Це є чагарники, корчі або невисокі деревця, що різняться поміж собою формою та барвою квітів. Вони мають листки цілокрайні, або зубчасті. Квіти сидять поодинці в кутах листків, іноді бувають зібрані в китиці; є похилені вниз. Цвітуть червоною, білою або рожевою барвою, а деякі — двома барвами. Батьківщиною їх є Мексіко та південна Америка. Відомих їх є 80 видів.

Найбільше культивованою відміною є *F. magellanica* Lam. (син. *F. macrostema*. R. et P., *F. coccinea* Curtis, *F. elegans* Salisb.) Виростає високо. Галузки мають пурпурово-червону барву. Листки мають ланцетувато-яйцевату форму, зубчасті; сидять на коротких стеблинках. Кві-

ти сидять поодинці або по декілька в кутах листків, цвітуть від місяця липня до пізньої осені пурпурово-фіолетовою барвою.

З інших відмін найгарнішими є: *vag. corallina* hort. (син. *F. exoniensis* hort.) Листки мають темнозелену барву. Квіти великих розмірів.

F. procumbens — відміна повзуча. Творить гарні китиці квітів. Особливо надається до обсадження скриньочок біля вікон.

F. triphylla Linn. Цвіте ціле літо. Галузки покриті волосками. Листки мають продовгасто-яйцевату форму, вгорі темнозеленої барви, зісподу червоно-бронзової. Квіти зібрані в китиці, цвітуть огністо-коралевою барвою.

В загальному фуксія є дуже гарна декоративна хатня рослина. Культивують її переважно в приміщеннях, бо вона не зносить морозів.

Взимі фуксія знаходитьться в стадії спочинку і в тому часі вимагає багато світла, тому треба її тримати при самому вікні, при температурі 42° Фаренг. Дуже мало поливати водою. При кінці місяця лютого або на початку місяця березня стеблини треба скоротити та пересадити до свіжої землі. Вони дуже скоро видадуть нові стеблини. Цвісти починає в місяці черві або липні.

Розмножувати фуксії можна генеративно за допомогою насіння й вегетативно за

допомогою живців. Звичайно їх розмножують за допомогою живців, які в місяці січні зрізується з стеблинок та садиться до скриньок з легкою землею або піском. За 12—14 днів вони випускають коріння й тоді їх пересаджується окремо до горшків. Бажаним є, коли вони розростуться, ще раз пересадити до більших горшків. Вимагають вони землі легкої, яка повинна складатися з 3-ох частин парникової землі, 1 частини торфу й 1 частини піску (3:1:1).

Літом фуксії треба тримати надворі, а забирати до помешкання восени, перед морозами.

ФІКУС .

Ficus L.

Англійська назва *Ficus*.

Родина *Moraceae*.

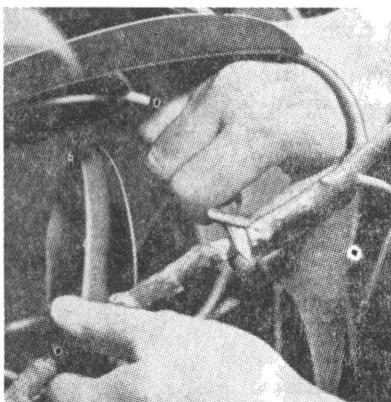
Ficus є стара латинська назва.

Є це дерева або виткі чагарники. Листки на стеблині сидять наперемінно. Деякі види мають листки опадні, а деякі всеzelені. Вони є зубчасті або цілокрайні. Квіти дуже дрібненькі, густо розміщені в порожнім грушоватім або кулястім веретені квітостану.

Відомих їх є коло 600 видів. Батьківщиною їх є Полінезія, Австралія й Азія. З дея-

ких видів виробляють каучук та гуму.

Майже кожна людина, яка любить рослинність, знає цю гарну рослину, що прикрашує своїм вічнозеленим листям помешкання. Іноді фікусами прикрашають вітари наших святынь.

Вегетативне розмноження фікуса.

Фікуси є довговічні дерева, чого прикладом може служити прадід їх роду "*Ficus religiosa*", який росте в Індії і нараховує 2147 літ. Метрика його є правдива, бо там зберігається докладна дата його посадження.

Деякі види фікусів у деяких народів уважаються святым деревом, а на першому місці це є у буддистів; також браманісти уважають його святым деревом. В Африці з дерева *F. Sycotogus* виробляють домовини для мумій.

Види.

F. australis Willd. (син. *F. rubiginosa* Desf.) Чагарник. Листки має тверді, подібні до шкіри, повздовжньо-еліптичної форми, під сподом покриті пухом брунатної барви. З цього виду витворився фікус з різnobарвними листками — var. *foliis variegatis* hort.

F. elastica Roxb. Є це велике дерево, з якого добувають каучук. Листки має великі, цілокрайні, темновузеленої барви. Батьківщиною його є східня Індія. Культивують його як вічнозелене хатнє дерево.

Подібна форма, що має жовті береги листків, є var. *aurei marginata* hort. і var. *alba variegata* hort.

F. serpyllifolia hort. Листки має дуже дрібненькі.

F. Carica L., є це звичайна фіга, з якої овочі вживають до їжі. Батьківщиною її є Палестина та Сирія. Листки мають форму розліжистої долоні.

Розмножувати фікуси можна генеративно, за допомогою насіння, і вегетативно, за допомогою живців або надрізів. Генеративним способом розмножується переважно *F. elastica*. Насіння висівається в місяцях грудні-січні, але воно мало проростає — від 25 до 50%.

Вегетативне розмноження має більше застосування, а це тому, що видає кращі рослинні форми.

Звичайно живці зрізаються

в місяці березні. Такий живець повинен мати два меживузля. Обрізати живець треба внизу через третій вузол, в тому місці де виростає листок. Перед посадженням живців до землі треба їх на протязі 24 годин залишити на повітрі, щоб витік надмір молочного соку. Для скорого та кращого розвитку корінців, а особливо коли живець є здеревілий, треба третій перерізаний вузол розрізати ножем не глибоко повздовж.

Такі живці садиться до звичайного піску в той спосіб, щоб другий вузол з листком знаходився над рівнем піску. Помешкання, в якому знаходяться живці, повинно мати на протязі 6 тижнів температуру 80° Фаренгайта. Щодня треба їх уважно підливати водою.

Другим вегетативним способом, так званим надрізом, перепроваджується в такий спосіб: на матірній стеблині в визначеному місці не відрізується живець, а тільки надрізується гострим ножем частину кори й деревини (див. світлину), або робиться ножем похило надріз до двох третіх товщини стеблини, відхиляється надрізану кору з стеблиною і, щоб вони не зрослися, вкладається поміж ними патичок. Потім це надрізане місце обкладається мохом та обв'язується шнуром. Це місце з мохом треба приблизно на про-

тязі двох місяців щоденно поливати водою так, щоб мох був завжди мокрий. По тому часі на місці, де був виконаний надріз, витвориться жмуток корінців. Тоді здіймається мох, обрізується від матірньої стеблини живець з корінням і садиться до наповненого землею горшка.

Є ще один примітивний спосіб розмноження фікусів, а саме: відрізаний живець вкладається до наповненої водою з широким отвором пляшки. По деякому часі на нижній частині, яка знаходиться в воді, витвоюються корінці.

При пересаджуванню всіх живців до землі треба уважати, щоб не поламати коріння.

Вимагають вони землі — мішанини: 2 частини дернової, 2 частини листової, 2 — торфової й 1 частини піску.

ХРИЗАНТЕМИ

Chrysanthemum L.

Родина Compositae.

Слово “*chrysanthemum*” є грецького походження, що означає — *chrysos* — золото, а *anthemon* — квітка. Надано назву цій квітці через її чудове, пишне суцвіття.

Хризантеми мають свою дуже стару історію. Батьківщиною їх є Китай; їх згадує в своїх споминах в VI. віці до

Христа великий китайський мислитель Конфуцій (Конфу-цзи). Свого часу їх перенесено до Японії, і вони там в культурному житті того народу здобули велике значення; насамперед сама квітка стала в Японії державним гербом, подібно як в українського народу є ним тризуб; подруге, японський народ так любить цю квітку, що в знак пошані до неї встановив народне свято, яке відбувається щороку 9 вересня, та яке має там назуви “*Kiku*”.

До Європи цю квітку спровадив в 1678 р. німець д-р Я. Бреуніш з Данцигу, він і описав її в своїй книжці про рослини “*Exoticagum plantarum Centuria*”.

Але культивувати її в Європі розпочали сто літ пізніше, коли вдруге з Китаю в році 1789 привіз її капітан французької фльоти П. Л. Бланчард.

Про цю квітку є видано ріжними мовами багато книжок.

Є це багаторічні або однорічні рослини зі здеревілою внизу стеблиною. Відомих їх є 150 видів, а гатунків є більше як три тисячі.

Діляться вони на хризантеми культивовані на відкритому ґрунті і в приміщеннях. Хризантеми відкритого ґрунту діляться на однорічні і багаторічні, а в приміщеннях — великоцвіті та дрібноцвіті.

Хризантеми культивовані в приміщеннях належать до виду *Ch. indicum* L. (син. *Ch. sinense* Sobine, *Ch. hortorum* Bailey). Батьківчиною її є східній Китай. Стеблину має просту, міцну, розгалужену, вгорі покриту волосками. Листки пірнастоподільні, нагорі стеблини цілокрайні. Квіти мають форму кошичків; цвітуть у другій половині літа до осені, білою, жовтою, рожевою, бронзовою і червоною барвами. Ціла рослина творить гарний корчик.

Відміни великоцвіті — білої барви.

American Beauty — відміна пізня, *Belle Annisienne* — цвіте в місяцях жовтні-листопаді, *Candeur des Pyrenées*, цвіте чисто білою барвою в місяці жовтні, *Children White*, цвіте в місяцях вересні - жовтні, *Jeanne d'Arc*, цвіте в місяці жовтні, та багато інших.

Відміни великоцвіті — жовтої барви.

Bilancourt — цвіте в місяці жовтні золотисто - жовтою барвою, *Chrysanthemiste Lionnet* — цвіте в місяцях листопаді - грудні жовто-червоною барвою, *Dorothy Wilson*, цвіте в місяці листопаді чисто жовтою барвою, та багато інших.

Відміни великоцвіті — рожевої, або червоної барви.

Aviateur Lebrans — цвіте в місяцях вересні-жовтні рожевою барвою, — *Birmingham* — цвіте в місяці жовтні пурпур-

ровою, зісподу жовтою барвою, *Calypso* — цвіте в місяцях жовтні-листопаді, та багато інших.

Відміни дрібноцвіті — білої та жовтої барви.

Blanche Poiton та *Blanche Poitevine* — цвітуть чисто білою барвою, *Cransford Yellow* цвіте пізно чисто жовтою барвою, *Golden Glory* цвіте в місяці листопаді жовтою барвою, *Sunshine* — цвіте в місяці жовтні золотисто-жовтою барвою, та багато інших.

Розмножуються хризантеми в приміщеннях вегетативно за допомогою живців. Генеративно за допомогою насіння розмножуються тільки тоді, коли є бажання вивести нову відміну.

Для виведення гарних квітів вибирається серед квітучих у горшках хризантем матірні рослини, і коли вони пе-рецвітуть, обрізуються їм всі стеблини 2—3 інчів високо від кореневого перстеня та ставиться їх до переховування в холодній теплиці або помешканні при температурі 37—41° Фаренг. Під час переховування дуже мало поливається водою.

Приблизно в першій половині місяця січня переносяться матірні рослини хризантем з горшками для кращого проростання до теплої теплиці або помешкання при темп. 53—59° Фаренг. Коли рослини розростуться, звичайно це буває в місяцях лютому-бе-

резні, обрізуються з молодих стеблинок довжини 2—3 інчів живці. Обрізати їх треба чистим гострим ножем під саним вузлом, де виростають на стеблині листки. Відрізані живці садиться до скриньочок наповнених грубозернистим піском з домішкою торфу та ставиться потім скриньочки до приміщення з температурою 57—63° Фаренг.

Звичайно по 2—3 тижнях живці витворюють корінці і тоді їх пересаджується до горшків або скриньочок, які наповняється компостовою землею з домішкою торфу та піску, і ставиться в приміщені з температурою 50—54° Фаренг.

Впродовж їх дальшої вегетації і в міру потреби хризантеми особливо в горшках треба пересаджувати до все більших горшків.

В другій половині місяця травня їх виносиТЬся з приміщення та пересаджується окремо без горшків або разом з горшками до ґрунту. Коли садиться з горшками, то треба уважати, щоб горшки були посаджені до ґрунту на половину своєї висоти, також бажаним є, щоб під кожним горшком в землі знаходилася неглибока ямка, яка служити-ме для кращого відходу води з горшків, особливо в часі коли бувають великі дощі, що можуть спричинити з надміру води гниття корінців у горшках.

Дуже добре в тому часі

підливати їх рідкими погноями, також треба формувати їх корони, усуваючи бічні галузки. У відмін великоцвітів залишається від 1 до 5 стеблинок, а в дрібноцвітів треба на протязі їх вегетації для витворення розгалужених корчів, скорочувати декілька разів їх стеблинки.

В другій половині вересня хризантеми в горшках переноситься до теплиці або помешкання, а посаджені до ґрунту викопується разом з грудкою землі, садиться до горшків і також переноситься до теплиці. Вимагають вони в тому часі відповідного провітрювання і в тому ж часі починають цвісти.

Хризантеми відкритого ґрунту.

Багаторічні.

Ch. maximum Ramond (син. *Ch. grandiflorum* Lapeyg, *Leucanthemum maximum* D.C.). Стеблину має рівну, внизу розгалужену. Листки вгорі стеблини зубчасті, внизу мають ланцетувату форму. Квіти мають форму кошичків, цвітуть в місяцях червні-липні.

Ch. Parthenium. В Україні особливо в Криму росте в дикому стані. Росте корчиком. Найгарніша з них "var aigre", має золотисто-жовті листки, які й представляють декоративну вартість цієї рослини. *Ch. Leucanthemum* L. (син. *Leucanthemum vulgare* Tournef). Загально відома в Євро-

пі квітка, що росте на левадах, лугах та лісових прогалинах. Стеблину має мало розгалужену; вгорі іноді без листків. Цвіте від місяця травня до осені білою барвою.

Розмножується їх генеративно за допомогою насіння, яке висівається на весну до холодного парника, або скриньок, а коли проростуть рослиники, тоді їх окремо пересаджується до скриньочок. До ґрунту висаджується їх в місяці червні. Вимагають добреї землі всуміш з піском. Вони світлолюбні.

Однорічні.

Ch. carinatum Schousb. (син. *Ch. tricolor* hort. *Ch. matricarioides* hort.). Стеблину має грубу, розгалужену. Листки м'ясисті, подвійно - пірнаті, зубчасті. Квіти творять кошички, сидять поодинці. Цвітуть в місяцях червні-вересні жовто-білою барвою.

Ch. coronarium L. (син. *Ch. Roxburghii* Desf. *Matricaria oleaginosa* Ham.). Листки мають ланцетувату форму. Квіти великі, цвітуть від червня до осені біло-кремовою барвою.

Розмножується їх генеративно за допомогою насіння, яке висівається до холодного парника, або висівається в місяці травні просто до ґрунту.

ЦИКЛАМЕН.

(Альпійська фіялка.)

Cyclamen L.

Англійська назва *Cyclamen*.

Родина *Primulaceae*.

Слово “*Cyclamen*” — грецького походження, що означає: κυκλαμίνος від κύκλος — круг — з огляду на форми бульб, а також і стеблин, що іноді творять форму кружка.

Це довгорічні рослини. Ростуть дико в лісах і на гірських лугах центральної та південної Європи і Закавказзя. У нас є культивовані як дуже гарні невеликої форми декоративні рослини. Мають пласкато-кустисті бульби, з яких виростають кілька листків на довгих ніжках серпевато-круглої форми. Вони бувають цілокрайні або зубчасті. Зверху мають темнозелену барву, покриту різними чудовими мережками; зісподу багряно-червоні.

Квіти як і листки є відземочні, довгочерешкові; сидять на стеблинках поодинці. Цвітуть білою, рожевою або червоною барвою. Відомих їх є 18 видів.

Найбільше культивованою відмінно в приміщеннях є *Cyclamen persicum* Mill (син. *C. indicum* L., *C. latifolium cultorum* Voss.). Походить з Греції, Сирії та Палестини. Особливо заслуговує на ува-

ту гарна великовіткова його форма var. *giganteum* hort. (син. *C. giganteum* hort.) і var. *splendens* hort.

Бульбу має тверду, поропану. Квіти цвітуть у листопаді, січні або лютому білою, рожевою або червоною барвою.

Розмножується їх генеративно за допомогою насіння, яке висівається від місяця серпня до листопада до скриньочок або мисок. Суміш землі повинна складатися з листкової, — дрібненького торфу та піску, або одної частини листкової землі та одної частини піску (1:1).

Насіння треба висівати рідко — рядками й по посіві прикрити мохом або папером. Температура в приміщенні повинна бути 68° Фаренгайта. Звичайно на протязі 4—6 тижнів насіння проростає, й тоді треба уважно зняти мох або папір з поверхні землі та скриньочку поставити більше до світла й обнизити температуру до 60° Фаренг.

Напочатку проростає один тільки листочек, з хвилиною коли з'явиться другий — тоді треба рослинку пересадити до іншої скриньки та до іншої землі, що має складатися з 2 частин листкової землі, 1 — дрібненького торфу і 1 — піску. Пересаджувати рослинки треба 2—3 інч. одну від одної.

Коли рослинки випустять

третій листочек, а це звичайно буває також на протязі 4—6 тижнів, — знову їх пересаджується на більшу віддаль до нових скриньочок. Тоді суміш землі повинна складатися з 1 частини дернової землі, 2 — листкової, 2 — торфу та 1 — піску.

В половині місяця квітня пересаджується їх окремо до горшків до землі — 2 частини дернової, 2 — листкової, 2 торфу і 1 — піску, та ставиться до теплих парників, або теплого приміщення. Коли вони будуть розростатися, треба на протязі їх вегетації ще пересадити до все більших горшків, а коли це робиться останній раз, то вважати, щоб при пересаджуванні бульба цикламену знаходилась 1/3 своєї величини над поземом землі, щоб в майбутньому не гнили листки.

Завжди треба пересаджувати їх з грудкою землі та добре поливати водою; на дно горшка для доброго дренажу треба класти верству грубозернистого піску. Під час їхньої вегетації, вліті, середньо підливати водою, провітрювати та тінювати.

При кінці місяця вересня переносяться їх до теплиці або помешкання при температурі 53° Фаренг. Цвітуть вони приблизно 1½ місяця. Коли перецвітуть, бульби викидається.

Друга відміна — Галушник

европейський — *C. europaicum* L., росте дико в Альпійських горах. Листки має цілокрайні. Квіти цвітуть восени карміновою барвою. Розмножується його генеративно за допомогою насіння, яке висівається весною до скриньок і, коли проросте, рослинки пересаджується окремо. До відкритого ґрунту висаджується їх в місяці травні. Вимагає поживного ґрунту. На зиму треба прикривати листям.

Квітів є багато; вони також великі, двогубові, пухіркуваті, нижня губа побільщена. Цвітуть ріжними барвами: жовтою, оранжевою, рожевою, червonoю з відтінками, деякі є крапковані.

ЧЕРЕВИЧКИ.

Calceolaria L.

Англійська назва *Calceolaria*.

Родина *Scrophulariaceae*.

Слово “*Calceolaria*” є латинського походження, що означає “*calceolus*” — черевичок. Надано цій рослині цю назву тому, що її квіти своєю формою подібні до черевичок.

Є це рід американських рослин. Відомих їх є 130 видів.

Є це рід американських річні рослини. Листки мають великих розмірів, яснозеленої барви, цілокрайні, іноді з зубчасті. Листорозміщення — напротилегле, вони зібра ні в розетку, посередині якої підносяться декілька стеблин. Є покриті волосиками.

C. herbeohybrida.

Відміни:

C. herbeohybrida Vos. (син. *C. hybrida* hort., *C. herbacea* hort., *C. Youngii* *hybrida* Vilm.). Є це гіbrid, якого виготовлено за допомогою схрещування таких двох відмін: *C. arachnoidea* × *C. crenatiflora*.

Квіти цвітуть чистими барвами: жовтою, білою, оранжевою, або іноді плямами. Має ця відміна форми й карлуваті, як *vag. papa* hort, або *rutila* hort.

C. arachnoidea Gran., батьківщиною її є Чіле. Стеблину

має розгалужену. Листя внизу стеблини сидить на листоніжках, вгорі — їх немає. Воно має овально-повзуважну форму, іноді виглядає як лопатка. Є дрібнозубчасте: зі споду й зверху волохатенькое.

Квіти має дрібненькі. Цвіте в місяцях червні-вересні темнофіолетовою барвою.

Vag. alba hort., цвіте білою барвою.

Vag. regulgens hort., цвіте темночервонуою барвою.

C. crenatiflora Cay. (син. *C. anomala* Pers., *C. pendula* Sw.).

Стеблина є легко покрита волосинками. Листя внизу стеблини сидять на листоніжках, великої, подібної на яйце, форми; зубчастокрайне, волохатенькое.

Квіти цвітуть жовтою або брунатною барвами.

C. integrifolia Murr. (син. *C. Rugosia* Lodd., *C. salviaefolia* Pers.). Виростає високо. Листя має овально-ланцетуватої форми, зелене, гладке або карбоване. Квіти дрібненькі, цвітуть жовтою барвою.

Vag. ferruginea Berger, листя зісподу має ржаве.

Vag. viscosissima Hook (син. *C. viscosissima* Lindl., *C. gignosa* var. *macrophylla* hort.), квіти має великої форми, цвітуть жовто-помаранчевою барвою. Ціла рослина покрита волосиками.

Розмножувати черевички можна генеративно за допомогою насіння й вегетативно — живцями. Насіння висі-

вається до листевої землі в місяцях травні або червні. Воно дуже дрібненьке, тому висівається його на поверхню землі та прикривається шклом. Проростає впродовж 6—8 днів. Коли рослинки вийдуть на поверхню землі, тоді треба їх пересадити до скриньочок, в яких земля повинна складатися з 2 частин листевої землі, 2 — верескової та 1 — піску. Потім в міру їх розвитку, треба ще два рази пересадити до скриньочок. Приблизно в місяцях серпні-вересні, коли в скриньочках рослинки добре розвинуться, пересаджується їх окремо до горшків. Склад землі в горшках повинен бути: 2 частини листевої, 2 — перегнилої, 1 — дернової та 1 — піску.

Пересаджені в таку землю до горшків, рослинки впродовж літа тримається в парниках, або на відкритому ґрунті до осені. Перед морозами переноситься їх до холдої теплиці або помешкання, де температура повинна бути 37°—42° Фаренг. На слідуочу весну пересаджується їх до більших горшків і ставиться до парників. Цвітуть вони на початках травня.

Відмінні чагарникові, як *C. integrifolia*, розмножуються вегетативно в другій половині літа, або восени за допомогою живців. Взимі, в місяці січні, пересаджується їх до малих горшків, а на весні в місяці квітні ще раз переса-

джується до горшків і в другій половині місяця травня висаджується їх до ґрунту на квітники.

Вимагають вони землі глинястої з домішкою листової та торфу.

В загальному черевички не зносять багато тепла, тому приміщення, де їх тримається, треба часто провітрювати.

ЧОРНОБРИВЕЦЬ.

Tagetes L.

Англійська назва *Marigold*.

Родина *Compositae*.

Назва *Tages* означає етруського бога. Це однорічні, дуже пахучі рослини. Батьківщиною їх є центральна Америка. Стеблина виростає рівно і є розгалужена. Листки мають пірнатоподільну форму. Квіти сидять на стеблинах поодинці; цвітуть різними відтінками оранжевою, жовтою та бронзово-коричневою барвами.

Відомих їх є 20 видів.

В Україні можна спіткати в здичавілій формі *T. erectus L.* і *T. patulus L.*

Загально відомою й найбільше культивованою квіткою є *T. erectus L.* (син. *T. major Gaert*). Є це однорічна рослина, цвіте жовтою барвою

ціле літо. Квіти має прості, або махрові. Листки мають пірнатоподільну форму.

T. patulus L. Це також однорічна рослина. Стеблина має фіолетову барву, від основи кореня дуже розгалужена. Квіти є прості й махрові, сидять на довгих квітоніжках, цвітуть ціле літо жовтою або темножовтою барвою.

T. signatus Bartl. Виростає низенько. Цвіте золотисто-жовтою або шафрановою барвою.

Всі чорнобривці розмножуються за допомогою насіння, яке висівається в місяці квітні до скриньок, холодних парників або просто на грядки. Коли розвинуться рослини, тоді їх пересаджуються на квітники. Пересаджувати їх можна в кожну хвилину. Є світло любні. До ґрунту є невибагливі.

ЯСЕНЕЦЬ.

Dictamnus L.

Англ. назва *Burning-Bush*.

Родина *Rutaceae*.

Слово *Dictamnus* — стара грецька назва.

Є це багаторічні рослини. Листки мають непаристо-пірнату форму. Квіти зібрани в китиці; цвітуть білою, рожевою, іноді червонюю барвою.

В Україні росте дико, особливо на кручах рік Смотрича, Дону та Дінця; його цінна відміна знана зі Св. Письма "неопалима купина" — *Dictamnus albus* L. (син. *D. Fraxinella* Pers.). Є це пищний багаторічник. Росте він високим кущем. Листки мають чудову бліскучу барву. Квіти творять китиці; цвітуть в місяцях червні-липні буйною бузковою барвою. Ціла рослина є дуже пахуча.

Varg. caucasicus hort. (син. *D. albus* var. *major* hort.), творить

ще більші кущі від попереднього.

Vag. rugosus hort., цвіте рожевою барвою і *vag. albiflorus* hort., цвіте білою барвою.

Розмножувати їх можна генеративно за допомогою насіння й вегетативно восени, або на весну поділом корчів.

Генеративно, — насіння висівається зараз по дозрінню восени. Проростає на весну.

Вимагає середньо-вогкого ґрунту з домішкою вапна. Є світлолюбний.

Використана література.

1. Проф. Н. К. Вехов, Акад. Н. А. Максимов, Г. С. Оголевц. Декоративное садоводство. — 1949.
 2. E. L. D. Seymour, B. S. A. — Carol Woodward. The Wise Garden Encyclopedia. New York — 1953.
 3. Б. В. Ігнатьєв. Ботаніка. Київ — 1954.
 4. Борис Грінченко. Словар української мови. Київ — 1909.
 5. Margaret Fairbanks. Marcus Flower Paintings. New York — 1954.
 6. Словник іншомовних слів. — Київ — 1951.
 7. Walter Nöldner. Aus Wald und Flur phlanzen unserer Heimat. Leipzig — 1937.
 8. Н. Т. Осадча-Яната. Лікарські рослини, що їх уживає населення Правобережної України в народній медицині. Авгсбург — 1949.
 9. Гриць Бобяк. Ростини як домашні ліки. Львів — 1925.
 10. Ботанический Институт им. В. П. Комарова. Список растений. — 1953.
 11. П. А. Генкель и Л. В. Кудряшов. Ботаніка. — 1952.
-

Помічені помилки.

Стор.	надруковано	може бути
18	під світлиною <i>A. maritimum</i>	<i>A. maritimum</i>
87	1 колонка 15 рядок згори <i>Helianthus L.</i>	<i>Helianthus L.</i>

З М І С Т

	Стор.		Стор.
Foreword	3	Левина паша — <i>Antirrhinum</i> L.	51
Предмова	4	Лілея — <i>Lilium</i> L.	53
Вступ	5	Лобелія — <i>Lobelia</i> L.	56
Загальна історія та географія квітів	7	Ломиніс — <i>Clematis</i>	58
Анатомія й систематика рослин	10	Мальва — <i>Althaea</i> L.	60
Агератум — <i>Ageratum</i> L.	13	Мак — <i>Papaver</i> L.	61
Азалія і Бердумян — <i>Azalea</i> L. <i>Rhododendron</i> L.	14	Матіола — <i>Matthiola</i> R. Br.	62
Айстра — <i>Aster</i> L.	16	Нарцис — <i>Narcissus</i> L.	64
Аліссум — <i>Alyssum</i> L.	18	Наперстник — <i>Digitalis</i> L.	65
Амарант — <i>Amarantus</i> L.	19	Настурція — <i>Tropaeolum</i> L.	67
Амаріліс — <i>Amaryllis</i> L.	20	Незабудка — <i>Myosotis</i> L.	68
Аристолохія — <i>Aristolochia</i> L.	21	Орлики — <i>Aquilegia</i> L.	69
Астільба — <i>Astible</i> Hamilt.	22	Пахучий тютюн — <i>Nicotiana</i> L.	70
Барвінок — <i>Vinca</i> L.	23	Пелargonія — <i>Pelargonium</i> <i>L'Herit</i>	72
Бегонія — <i>Begonia</i> L.	24	Петунія — <i>Petunia</i> Juss.	74
Безсмертник — <i>Helichrysum</i> <i>Gaerth.</i>	26	Ірис — <i>Iris</i> L.	74
Братки — <i>Viola</i> L.	28	Лідський — <i>Galanthus</i> L.	75
Волошки — <i>Centaurea</i> L.	29	Ліліон — <i>Paeonia</i> L.	76
Гайліада — <i>Gaillardia</i> Foug.	32	Полінія — <i>Artemisia</i> L.	78
Гвоздики — <i>Dianthus</i> L.	33	Проліска — <i>Anemone</i> L.	79
Гіпсофіля — <i>Gypsophila</i> L.	36	Троянда — <i>Rosa</i> L.	81
Гібіскус — <i>Hibiscus</i> L.	37	Синя колючка — <i>Eryngium</i> L.	84
Гіацинт — <i>Hyacinthus</i> L.	39	Сокирки — <i>Delphinium</i> L.	85
Горицвіт — <i>Adonis</i> L.	40	Соняшник — <i>Helianthus</i> L.	87
Горошок — <i>Lathyrus</i> L.	41	Сон-трава — <i>Pulsatilla</i> L.	88
Дзвінок — <i>Campanula</i> L.	43	Тоя — <i>Aconitum</i> L.	89
Доронікум — <i>Doronicum</i> L.	44	Тюльпан — <i>Tulipa</i> L.	90
Ешшольція — <i>Eschscholtzia</i> Cham.	45	Фуксія — <i>Fuchsia</i> L.	92
Жоржіна — <i>Dahlia</i> Cav.	46	Фікус — <i>Ficus</i> L.	93
Канна — <i>Canna</i>	47	Хризантеми — <i>Chrysanthemum</i> L.	95
Конвалія — <i>Convallaria</i> Majalis L.	48	Цикламен — <i>Cyclamen</i> L.	98
Космос — <i>Cosmos</i> Can.	49	Черевички — <i>Calceolaria</i> L.	100
Кручени паничі — <i>Ipomoea</i> L. ..	50	Чорнобривець — <i>Tagetes</i> L.	102
		Яснінець — <i>Dictamnus</i> L.	102
		Використана література	103

ЦЬОГО Ж АВТОРА.

Праці надруковані:

1. Атлас малюнків до “Дендрології” проф. д-ра Б. Іваницького. Франкфурт, 1947.
2. T. Onufrijchuk. The production of speltoid mutants in spring wheat by X-irradiation. Winnipeg, 1953.
3. Ф. Онуфрійчук. Складні процеси життя рослин. Вінніпег, 1955.
4. Ф. Онуфрійчук. Квіти. Вінніпег. 1956.